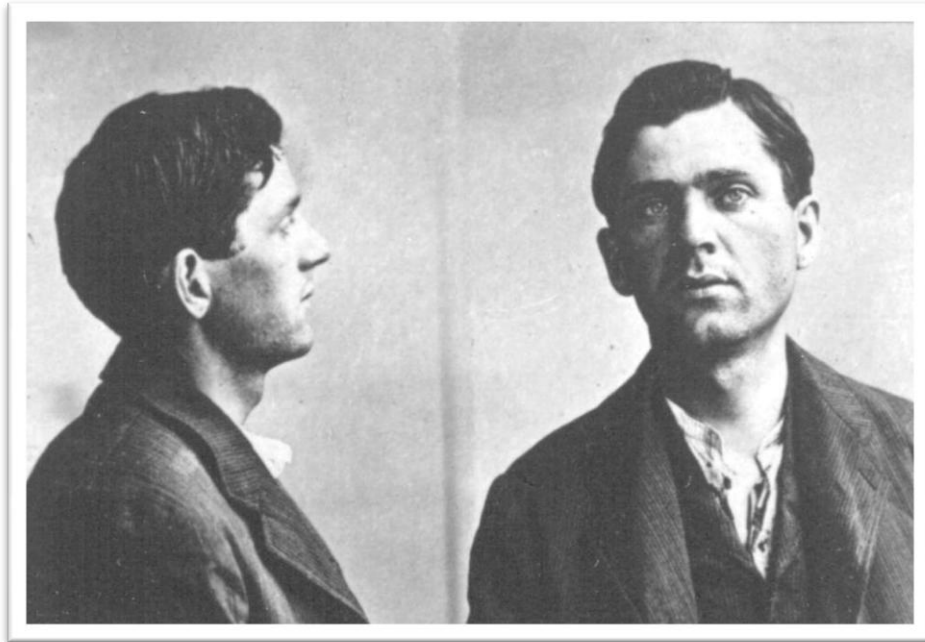

Een eenzame wolf?

Leon F. Czolgosz en het belang van zijn Umfeld bij de moord op president William McKinley in 1901.

1

Masterthese Internationale Betrekkingen in Historisch Perspectief.

Universiteit Utrecht

28 oktober 2016

Student:

Jeroen van den Ham

4022998

Begeleiding door:

dr. Eleni Braat

19.765 woorden

---

¹ omslagfoto: Leon F. Czolgosz na zijn arrestatie, <http://www.ohiohistoryhost.org/ohiomemory/archives/821> (geraadpleegd 22-8-2016).

Abstract

Begin jaren 1870 werd Leon F. Czolgosz te Detroit geboren als zoon van een Poolse arbeidersmigrantenfamilie. Op 6 september 1901 schoot hij de toenmalige Amerikaanse president William McKinley dood. Binnen 45 dagen zat Czolgosz op de elektrische stoel. In zowel de rechtszaal, de media én de wetenschappelijke wereld werd de hoofdvraag of het een anarchist, óf een krankzinnige betrof. In dit onderzoek laat ik zien dat hij in geen van beide hokjes past.

De vraag werd geframed in termen van “wie was de dader?” (met als antwoord: een krankzinnige), of “wat zat er achter de daad?” (in dit geval: het anarchisme of anarchistische groeperingen). Hierdoor werd niet voldoende rekening gehouden met de vele manieren waarop mensen invloed op elkaar hebben. Was hij krankzinnig, dan waren het zijn eigen wanbeelden die tot de daad hebben geleid. Wordt het antwoord “hij was een anarchist, daarom deed hij het.”, dan wordt ten eerste het anarchisme als één blok voorgesteld, en ten tweede wordt de mate van betrokkenheid bij een groepering terugbracht tot een binair systeem (iemand is een anarchist, of hij is het niet). Radicalisering is echter geen eenrichtingsverkeer. De directe en indirecte omgeving van een terrorist kunnen van grote invloed zijn. Dit besef wordt door steeds meer terrorismeonderzoekers gedeeld.² In dit onderzoek worden aan de hand van dit perspectief de relationele verhoudingen tussen Czolgosz en de samenleving verhelderd. Daaruit zal zijn radicaliseringproces helderder worden, terwijl tegelijkertijd het doorgaans psychologisch-gerichte discours rondom Czolgosz wordt doorbroken.³ Aan de hand van het begrip ‘umfeld’ in combinatie met het relatief nieuwe ‘relationele perspectief’ onderzoek ik het bewegingsveld van Czolgosz en de verschillende relaties tussen hem en verschillende delen en aspecten van de Amerikaanse samenleving.

Duidelijk zal worden dat Czolgosz nooit helemaal onderdeel werd van een groep, maar dat er vele boeiende interacties plaatsvonden tussen hem en verschillende actoren en factoren binnen de Amerikaanse samenleving. Dit onderzoek toont ten eerste aan de *umfeld*benadering niet - zoals voorheen altijd gedaan - alleen maar op groeperingen van toepassing is, maar dat het ook nieuwe, interessante inzichten kan bieden als het toegepast wordt op individuen. Ten tweede toont dit onderzoek aan de hand van de voorgenoemde interacties aan dat radicalisering geen eenrichtingsverkeer is, en dat de groepsdynamiek een grote rol kan spelen in het radicaliseringproces van een persoon of groepering, met soms fatale gevolgen. Dit is een belangrijk besef in een periode waarin het bij een terroristische daad onduidelijk kan zijn of het om een ‘*lone-wolve*’ gaat of niet.

---

² Met name: Stefan Malthaner en Peter Waldmann, ‘The Radical Milieu: Conceptualizing the Supportive Social Environment of Terrorist Groups’ *Studies in Conflict & Terrorism* 37 (2014) 12, 979-998., en Eitan Y. Alimi, Chares Demetriou en Lorenzo Bosi, *The Dynamics of Radicalization: A Relational and Comparative Perspective* (Oxford 2015).

³ De belangrijkste voorbeelden:

John Sanderson, *Epilepsy, Responsibility and the Czolgosz Case: Was the Assassin Sane or Insane?* (1902) en Walter Channing, *The Mental Status of Czolgosz: The Assassin of President McKinley* (1902) en L. Vernon Briggs, *The Manner of the Man That Kills* (1921).

Inhoud

Abstract.....	2
Inleiding	4
Hoofdstuk 1: Het <i>umfeld</i> en relationele dynamieken	10
Hoofdstuk 2: Leon F. Czolgosz, anarchist of verwarde man?	16
Biografische achtergrond: De zoon van een arbeidersmigrant in Amerika.....	18
Czolgosz en de publieke arena.....	22
Politieke (on)mogelijkheden en de noodzakelijkheid van het illegitieme	33
De geweldspiraal: de veiligheidarena en het anarchisme.	36
Czolgosz en dé anarchisten?	41
Een ongewenst resultaat: de relatie tussen doelen en realiteit.	47
Conclusie.....	50
Literatuur	56
Bronnen.....	59

Inleiding

Het fenomeen terrorisme haalt de laatste jaren regelmatig de krantenkoppen. Doorgaans worden deze aanslagen geclaimd door de Islamitische Staat (IS). Deze recente terroristische golf is echter maar één van velen. Meer dan honderd jaren geleden waren bijvoorbeeld al anarchistische terroristen actief op het westerse toneel, en moest Ierland kampen met onafhankelijkheidsterrorisme. Deze golf van terrorisme wordt ook wel de eerste golf van het terrorisme wordt genoemd.⁴ Deze golf kwam in de tweede helft van de negentiende eeuw op, en hield aan tot het begin van de twintigste eeuw. In deze periode zijn er door anarchisten talloze bommen gelegd of gegooid, en werden om de haverklap staatshoofden vermoord. Zo is ook de Amerikaanse president William McKinley in 1901 door een anarchist omgebracht.

Anarchisme is in de breedste zin van het woord het streven naar de afwezigheid van heersers. De anarchistische utopie (voor zover er over één utopie gesproken kan worden) bestaat uit een samenleving waarin mensen aan niets of niemand ondergeschikt zijn. Die situatie wordt anarchie genoemd. In haar historische context wordt de stroming in ideologische zin gezien als een afsplitsing van het socialisme (waaronder het Marxisme). Het belangrijkste verschil tussen socialisten en anarchisten is dat er ook ná de revolutie (een onafwendbaar fenomeen volgens socialistische theorie) geen enkel hoger gezag mag bestaan, terwijl bij sommige socialistische stromingen een constructie als de 'dictatuur van het proletariaat' na de revolutie geoorloofd of gewenst is. Waar anarchisten en socialisten het doorgaans wel met elkaar eens zijn is de idee dat productiemiddelen het bezit van iedereen zouden moeten zijn. Dit collectivistische anarchisme had - en heeft - de grootste aanhang onder anarchisten, hoewel er ook enkele individualisten bestonden die het individu als leidraad namen.⁵

In de loop van de 19^e eeuw werd het anarchisme gewelddadiger, en begonnen anarchisten ook te spreken over (en te handelen naar) de zogenaamde 'propaganda van de daad'.⁶ Theorie was niet genoeg om de wereld te veranderen. Hier waren daden voor nodig. Deze daden bestonden onder andere uit het bombarderen van gebouwen, het stelen van geld, maar ook uit aanslagen op specifieke personen, of juist op relatief willekeurige massa's.⁷ In de kwestie van de legitimiteit van geweld was 'hét anarchisme' niet een eensgezind blok (anarchisten waren het – zoals blijkt uit dit onderzoek –

---

⁴ David C. Rapoport, 'The four waves of modern terrorism', in: Audrey Kurth Cronin en James M. Ludes (red.), *Attacking terrorism. Elements of a grand strategy* (Washington, DC 2004) 46-47 en 50-52.

⁵ Max Stirner is één van de grootste voorbeelden van dit individualistische anarchisme, betogende dat het individu alles in essentie al bezit, en daar slechts de macht over hoeft te hebben om het daadwerkelijk eigen bezit te kunnen noemen: Max Stirner, *Der Einzige und Sein Eigentum* (1844).

⁶ Bijvoorbeeld: Jonathan Most, 'Action as Propaganda' (21 april 2003 online gezet, 25 juli 1885 voor het eerst gepubliceerd) http://dwardmac.pitzer.edu/Anarchist_Archives/bright/most/actionprop.html (25 september 2016).
Of: Max Nettlau, 'An Anarchist Manifesto' (14 maart 2012 online gezet, 1 mei 1895 gepubliceerd) <http://theanarchistlibrary.org/library/max-nettlau-an-anarchist-manifesto> (25 september 2016).

⁷ Alexander Berkman, 'Prison Memoirs of an Anarchist' hoofdstuk 4 (21 oktober 2001 online gezet, 1912 gepubliceerd) http://dwardmac.pitzer.edu/Anarchist_Archives/bright/berkman/prison/chapter4.html (25 september 2016).
Marc Nadaux, 'Explosion d'une bombe à la Chambre des députés déposée par l'anarchiste Auguste Vaillant le 9 décembre 1893.' *Le Figaro* (2001 online gezet, 10 december 1893 gepubliceerd), <http://www.19e.org/documents/troisiemerepublique/anarchistesattentats3.htm#1> (25 september 2016).

nagenoeg nooit met elkaar eens), maar waren er ook geluiden tegen dergelijke daden. Zo meende de bekende anarchistische denker Peter Kropotkin dat “een structuur die gebaseerd is op eeuwen van geschiedenis, niet met een paar kilo dynamiet opgeblazen kan worden.”⁸

In deze these wordt één anarchist onderzocht. Het gaat om Leon F. Czolgosz, de zoon van een Poolse arbeidersmigrant in de Verenigde Staten. Op 6 september 1901 schoot hij in Buffalo, New York, de Amerikaanse president William McKinley neer, met een revolver die hij verstopt had onder zijn zakdoek. Met deze daad werd hij de derde anarchist in vier jaar tijd die een staatshoofd vermoordde. Dezelfde dag nog gingen tweehonderd detectives op zoek naar de prominente anarchiste Emma Goldman, ondanks dat er geen concrete aanwijzingen waren dat zij iets met de moord had te maken.⁹ Tegelijkertijd kamden zowel de politie als burgers op zoek naar een lynchpartij anarchistische wijken op zoek naar handlangers van Czolgosz.¹⁰ Handlangers werden niet gevonden, en Czolgosz meende niet beïnvloed te zijn door anderen.

Czolgosz had een vreemde verhouding tot het anarchisme. Het is moeilijk om hem binnen de anarchistische groepering te plaatsen, maar het is tegelijkertijd onmogelijk te beweren dat anarchisme geen rol speelde in zijn leven.¹¹ Velen vroegen zich na de daad af of Czolgosz een anarchist was, of slechts een krankzinnige man, waarmee gesuggereerd werd dat de vraag binair beantwoord kon worden: hij was het één óf het ander.¹² Czolgosz oversteeg echter de dichotomie tussen ‘verwarde man’ en ‘terrorist’.¹³ Het heersende, binaire discours over hem oversteeg deze dichotomie echter niet. Ditzelfde binaire discours nog steeds aanwezig bij recente terroristische aanslagen, waarbij het gaat om óf een ‘verwarde man’, óf om een ‘terrorist’ (en de bijbehorende organisatie), maar waarbij het raakvlak tussen de persoon en de groep niet aan bod komt.¹⁴ Bij recentere aanslagen, zoals in Nice,

---

⁸ James H. Billington, *Fire In The Minds of Men: Origins of the Revolutionary Faith*, (New Jersey 1998), 417.

⁹ Scott Miller, *The President and the Assassin* (New York 2011), 305-307

¹⁰ Ibidem, 309

¹¹ In de loop van dit paper zal dit steeds duidelijker worden, hier zijn echter al een paar voorbeelden van het enigmatische karakter van zijn interactie met anarchisten:

Iowa State Register (schrijver onbekend), “*Connected with Chicago Anarchists.*” (7 Sept. 1901) 1., en Fowler, Joseph, Floyd S. Crego, en James W. Putnam. “Official Report of the Experts for the People in the Case of the People vs—Leon F. Czolgosz.” *Philadelphia Medical Journal* 8 (9 Nov. 1901) 19, 778-779.

¹² Voorbeelden van deze tweedeling zijn te vinden in bijna alle literatuur die over hem geschreven is, maar de duidelijkste voorbeelden zijn: Sanderson, *Epilepsy.*, Channing, *Mental Status.*, en Briggs, *The Manner.*

¹³ Dit binaire discours waarin een terrorist óf ingebed is in een beweging, óf mentaal instabiel is, lijkt de laatste paar jaren de overhand te nemen. Het volgende artikel uit *de Correspondent* geeft hier een interessante kijk op.

Karel Smouter, ‘Welkom in het tijdperk van de Verwarde Man’, *de Correspondent* (versie 19 juli 2016)

<https://decorrespondent.nl/4954/Welkom-in-het-tijdperk-van-de-Verwarde-Man/368215958-971b4ec0> (18 september 2016).

¹⁴ Zie bijvoorbeeld:

Smouter, ‘Verwarde Man’. (over het algehele discours),

Auteur onbekend, ‘Terrorist of verwarde man? Verdachte blijft vastzitten’, *RTL Nieuws* (2 augustus 2016)

<http://www.rtlnieuws.nl/nederland/terrorist-verwarde-man-verdachte-blijft-vastzitten> (18 september 2016). (een voorbeeld van de dichotomie tussen ‘verward’ en ‘terrorist’),

Auteur onbekend, ‘Abdelhamid Abaaoud, van kruidenierszoon tot ‘terreurtorist’’, *Nederlandse Omroep Stichting* (18 november 2015) <http://nos.nl/artikel/2069848-abdelhamid-abaaoud-van-kruidenierszoon-tot-terreurtorist.html> (18 september 2016). (een voorbeeld waarbij het puur om de persoon gaat),

Auteur onbekend. ‘Niet Abaaoud, maar deze man is brein achter aanslagen Parijs’, *Algemeen Dagblad* (25 januari 2016)

<http://www.ad.nl/buitenland/niet-abaaoud-maar-deze-man-is-brein-achter-aanslagen-parijs-abd96a71/> (18 september 2016). (een voorbeeld waarbij dezelfde aanslag juist wordt gezien als vooral iets van een grote organisatie.)

Er zijn talloze voorbeelden te vinden waarbij het om het één óf het ander gaat, maar amper voorbeelden waarbij het raakvlak tussen persoon en organisatie wordt onderzocht.

komt dit genuanceerdere beeld vaker naar voren, maar bij onderzoek naar Czolgosz ontbreekt dit nog steeds.¹⁵ Juist door de enigmatische positie van Czolgosz (hij weet immers alle pogingen om hem te categoriseren te ontwijken) is hij zo interessant om te onderzoeken. Des te meer omdat in het huidige tijdperk van door IS opgeëiste aanslagen de positie van een terrorist net zo onduidelijk kan zijn. Voorbeelden zijn te vinden in de recente door IS opgeëiste aanslagen waarin de aanslagpleger verder vooral een “*Lone-Wolf*”-profiel heeft.¹⁶ Dit staat in contrast met het terrorisme uit bijvoorbeeld de jaren '70 waarin de aanslagpleger doorgaans veel duidelijker was ingebed binnen een clandestiene of terroristische beweging.¹⁷ Het 'nieuwe' onduidelijke terrorisme, is echter (zoals Czolgosz bewijst), alles behalve nieuw.¹⁸ Wat Czolgosz extra interessant maakt tegenover andere (zelf)benoemde anarchisten is dat zijn daad niet louter werd toegejuicht door anarchisten, maar dat er zowel vóór als

---

¹⁵ Een voorbeeld waar dat wél gebeurde is bij de aanslag in Nice in juli 2016, bijvoorbeeld het volgende artikel: Auteur onbekend 'Wie was Mohamed Lahouaiej Bouhlel, de aanslagpleger in Nice?', *Joop.nl* (18 juli 2016) <http://www.joop.nl/nieuws/was-mohamed-lahouaiej-bouhlel-aanslagpleger-nice> (19 september 2016). (Hierbij gaat het zowel over zijn persoonlijke (en psychische) leven, als zijn eventuele banden met de Islamitische Staat. Tegelijkertijd wordt gezegd het beeld dat van hem verkregen kon worden niet paste dat van een radicale islamist: wat overigens weer de vraag brengt of je radicaal islamist hoeft te zijn om je aan te willen sluiten bij de IS. De vloeibaarheid van een dergelijke actie wordt heel erg duidelijk).

De BBC gaf een soortgelijk beeld weer:

Auteur onbekend 'Attack on Nice: Who was Mohamed Labouiaej-Bouhlel?', *British Broadcasting Corporation* (19 augustus 2016) <http://www.bbc.com/news/world-europe-36801763> (19 september 2016).

Nu.nl Noemde zelfs specifiek zijn interactie met 'radicaal islamitische groeperingen'.

Auteur onbekend, 'Islamitische Staat Claimt Aanslag op boulevard van Nice', *Nu.nl* (16 juli 2016)

<http://www.nu.nl/buitenland/4294227/islamitische-staat-claimt-aanslag-boulevard-van-nice.html> (19 september 2016).

Wat betreft het onderzoek naar Czolgosz zijn de belangrijkste werken als volgt, allen biografisch of psychologisch geïntereerd.:

Sanderson, *Epilepsy.*, Channing, *Mental Status.*, en Briggs, *The Manner.* (Betreft drie moordenaars, en is in 1921 gepubliceerd, maar het biografische gedeelte/psychologische onderzoek omtrent Czolgosz was al vrij snel na de dood van Czolgosz door Briggs geschreven),

Miller, *President.*,

Met één artikel waarin tegen deze overheersing van de psychologie geageerd wordt:

Cary Federman, 'The Life of an Unknown Assassin: Leon Czolgosz and the Death of William McKinley', *Crime, Histoire & Sociétés* 14 (2010) 2, 85-106.

En één boek waarin de moord op McKinley gezien wordt als een keerpunt in de Amerikaanse geschiedenis en het begin van Amerikaanse progressivisme. Dit boek gaat echter minder over Czolgosz, als wel over de Verenigde Staten.

Eric Rauchway, *Murdering McKinley: The Making of Theodore Roosevelt's America* (2003).

¹⁶ Barak Mendelsohn, 'ISIS' Lone-Wolf Strategy' (25 augustus 2016) <https://www.foreignaffairs.com/articles/2016-08-25/isis-lone-wolf-strategy> (26 september 2016).

Of bijvoorbeeld (let ook op de bewoording, waaruit duidelijk wordt hoe onduidelijk de positie van deze man relatief aan de IS eigenlijk is!):

Darren Boyle, 'Terror in Virginia: Knifeman tries to behead a man while shouting 'Allah Akbar' and then stabs a woman in lone wolf 'ISIS-inspired' attack at their apartment block', *Daily Mail* (23 augustus 2016)

<http://www.dailymail.co.uk/news/article-3754267/FBI-launches-terror-probe-knifeman-wanted-sneak-Syria-ried-behead-man-shouting-Allahu-Akbar-suspected-ISIS-inspired-lone-wolf-attack.html> (26 september 2016).

In 2011 is een masterthese geschreven over indicatoren van 'Lone Operators', waarin bevestigd wordt dat de vierde golf van terrorisme (dus de huidige golf), de eerste golf is waarbij de aanslagen geclaimd worden door protagonisten die niet de specifieke dader zelf zijn. Overigens is dit überhaupt een interessante these voor mensen met interesse in Lone Operators. Liesbeth van der Heide, *Individual Terrorism: Indicators of Lone Operators* (Masterthese internationale betrekkingen Utrecht, 2011), 60-62.

¹⁷ Denk bijvoorbeeld aan de Rote Armee Fraktion, waarbij terroristische acties door een groep, vanuit de naam van die groep, en ter bevordering van de doelen van die groep werden uitgevoerd. Denk echter ook aan de Irish Republican Army, waarbij vrijwel altijd duidelijk was waarom een actie werd uitgevoerd (bijv. ter bevordering van de vestiging van de eigen, volledige Ierse staat).

¹⁸ Overigens niet de enige waarbij dit het geval was, maar ook bij anderen kwam het discours vrij snel in het psychologische verhaal van 'is deze persoon krankzinnig of niet?'. Dit discours is mooi geïllustreerd en uiteengezet in het volgende artikel: Whitney Kassel, 'Terrorism and The Anarchist Movement of the Late Nineteenth and Early Twentieth Centuries' *Studies in Conflict and Terrorism* 32 (2009) 3, 237-252, aldaar 244-247.

na de daad duidelijke meningsverschillen waren over het nut hiervan.¹⁹ Door Czolgosz te onderzoeken laat dat meteen iets zien over de manier waarop anarchisten zowel binnen, als buiten zijn omgeving keken naar de plaats van geweld. Het laat eveneens iets zien over de waarop een *umfeld* iemand (onbedoeld) een duw in de richting van een ongewenste daad kan geven.

In dit onderzoek staat de interactie van Czolgosz met verscheidende groepen en met verschillende aspecten van de samenleving centraal. Zo komt zijn verhouding met het veiligheidsapparaat (denk hierbij met name aan de politiemacht) aan bod, zijn relatie met het industriële kapitalisme, maar ook zijn verhouding tegenover het anarchisme en individuele anarchisten. Op deze manier haal ik Czolgosz uit het dichotome discours van “terrorist of verward?”, en benader ik hem als een actor die tegelijkertijd met vele andere actoren (en factoren) te maken had. Zo zal duidelijk worden dat radicalisering geen eenrichtingsverkeer is, en dat de relatie tussen een terrorist en een terroristische beweging zeer troebel, veranderlijk en (onbewust) wederkerig kan zijn. Deze manier van kijken naar terrorisme wordt sinds een paar jaar steeds vaker gebruikt in het bestuderen van specifieke terroristische groeperingen.²⁰ Deze benadering is echter nog nooit gebruikt met betrekking tot een individu. Deze these laat echter zien dat dit wel degelijk nieuwe inzichten kan opleveren: zo laat de casus Czolgosz veel zien over onbedoelde beïnvloeding vanuit een *umfeld*.

Vrijwel altijd is onderzoek naar Czolgosz verricht op een biografische manier, met de nadruk op een psychologische benadering.²¹ Onderzoek naar anarchistisch terrorisme in het algemeen komt relatief vaak vanuit de structuralistische hoek.²² Deze benaderingen verliezen echter vrij snel het ene of het andere uit het oog. De psychologische benadering ontkent al gauw de manier waarop interactie met anderen van invloed kan zijn, en mist op die manier de invloed van de groepsdynamiek die achter

---

¹⁹ In tegenstelling andere terroristen waarbij het soms ook onduidelijk was hoever de terrorist was ingebed in het anarchisme. Deze werden doorgaans toegejuicht door de bredere anarchistische beweging:

Kassel, 'Terrorism and The Anarchist Movement', 245.

²⁰ In 2008 schreef Peter Waldmann over het relatief on-onderzochte gebied van de relatie tussen terroristen en sympathieke gemeenschappen.

Peter Waldmann, 'The Radical Milieu: The Under-Investigated Relationship Between Terrorists and Sympathetic Communities' (2008) <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/51/html> (25 september 2016). Sindsdien zijn er al relatief veel onderzoeken gekomen, variërend van links-terrorisme in de jaren '70, de opkomst van gewelddadig/oproerig anarchistisch terrorisme in Italië sinds 1980, tot het creëren van een online "*umfeld*" door IS op het moment. Onderzoek naar historische fenomenen van vóór 1970 in het kader van het *umfeld* ontbreekt echter nog.

Voorbeelden van dergelijk onderzoek zijn hieronder te vinden:

Maura Conway, 'From al-Zarqawi to al-Awlaki: The emergence and development of an online radical milieu' *Combating Terrorism Exchange*, 2 (2012) 12-22.

Francesco Marone, 'The rise of insurrectionary anarchist terrorism in Italy' *Dynamics of Asymmetric Conflict*, 8 (2015) 194-214.

Jacco Pekelder, 'The RAF and the Left in West Germany. Communication Processes between Terrorists and Their Constituency in the Early 1970s', in K. Weinhauer en J. Reguate (red.), *Gewalt ohne Ausweg? Terrorismus als Kommunikationsprozess in Europa seit dem 19. Jahrhundert* (Frankfurt 2012) 203-222.

²¹ De belangrijkste werken hierin zijn de volgende (in chronologische volgorde):

Sanderson, *Epilepsy*, Channing, *Mental Status*, Briggs, *The Manner*, Miller, *President*.

Met zoals gezegd twee uitzonderingen:

Federman, 'The Life', Rauchway, *Murdering McKinley*.

²² Bijvoorbeeld:

Richard Bach Jensen, 'Daggers, Rifles and Dynamite: Anarchist Terrorism in Nineteenth Century Europe', *Terrorism and Political Violence*, 16 (2004) 1, 116-153. (waar in het zelfs in het abstract al duidelijk wordt: "Initially the anarchists did not call for terrorism, but by the 1880s, it erupted as the result of harsh socio-economic conditions in Europe and America [...]") en Alexander Sedlmaier, 'The Consuming Visions of Late Nineteenth- and Early Twentieth-century Anarchists: Actualising Political Violence Transnationally' *European Review of History* 14 (2007) 3, 283-300.

terrorisme zit.²³ Het structurele perspectief vergeet (of ontkent) doorgaans de rol en invloed die een individu kan hebben, ook wel het actorschap genoemd. Dit onderzoek heeft om dergelijke hiaten te vermijden, als uitgangspunt de *umfeld*benadering, waarbij de rol van groepen en groepsdynamieken van groot belang zijn. *Umfeld* betekent de (sociale) omgeving van een terrorist, en zal in het theoretische kader verder uitgelegd worden. Het relatief nieuwe relationele perspectief is eveneens van groot belang binnen dit onderzoek. In dit perspectief gaat het om de relaties tussen een groep of individu en de veiligheidsarena (met name de politie), de samenleving (of anders gezegd: de publieke arena), onderlinge machtscompetitie en hun uiteindelijke doelstellingen. Het relationele perspectief leg ik eveneens in het theoretisch kader dieper uit.

Een theoretisch kader alleen is echter niet genoeg, onderzoek gebeurt immers aan de hand van bronnen. In het geval van Czolgosz is er een groot scala aan primaire bronnen aanwezig. Het gaat voornamelijk om kranten, magazines en pamfletten, van zowel anarchistische zijde als vanuit de reguliere, *mainstream* media. Uit de partijdigheid van deze bronnen valt vaak veel te ontlenuen, zoals het heersende discours omtrent anarchisten, of juist over de visie van specifieke anarchisten over Czolgosz. Zo laten *mainstream* kranten regelmatig hun afschuw voor anarchisme doorschijnen.²⁴ Verder valt er vaak onpartijdige informatie uit deze bronnen te halen omdat de schrijver iets noemt wat voor de schrijver bijzaak is, maar voor mijn onderzoek belangrijk is. Zo is Emil Schilling in 1902 benaderd door criminoloog en psycholoog Lloyd Briggs om te praten over de geestelijke gezondheid van Czolgosz, maar komt uit dat interview naar voren dat Schilling Czolgosz een anarchistisch boekwerk meegaf.²⁵ In literatuur over Czolgosz is er soms sprake van een overlap tussen of het gaat om een primaire bron of om secundaire literatuur. In het voorgaande voorbeeld van Lloyd Briggs is dat bijvoorbeeld het geval. Hoewel hij de passage over Czolgosz in 1901 schreef, bracht hij het boek pas in 1921 uit. Andere wetenschappelijke literatuur komt ook uit de periode zelf, zo ook *Epilepsy* van Sanderson en *Mental Status* van Channing. In al deze gevallen gaat het om literatuur waarin het discours rondom Czolgosz door zijn psychologische gesteldheid gedomineerd wordt.²⁶ Latere literatuur blijft in hetzelfde discours, of ziet Czolgosz juist als een spil binnen een grote structurele verandering in de Amerikaanse samenleving.²⁷

Dit onderzoek is opgesteld aan de hand van de vraag in hoeverre verschillende arena's van interactie van belang waren in het radicaliseringsproces en de uiteindelijke daad van Czolgosz. Hiermee

---

²³ Het volgende artikel maakt een goed argument voor het belang van groepsdynamiek binnen terrorismeonderzoek. Malthaner en Waldmann, 'The Radical Milieu'.

²⁴ Eén van vele voorbeelden is deze brandbrief over o.a. Czolgosz. Autuer onbekend, 'Anarchy and Laws,' *Puck* (16 oktober 1901) v50n1285: [geen paginering] <http://mckinleydeath.com/documents/magazines/Puck50-1285a.htm> (28 september 2016).

²⁵ Briggs, *The Manner*, 316-319

Waarin het Briggs in deze episode juist gaat om de persoonlijkheidstrekken van Czolgosz, waarop hij concludeert dat het krankzinnigheid was waardoor Czolgosz tot zijn daad overging.

²⁶ Sanderson, *Epilepsy*., Channing, *Mental Status*., Briggs, *The Manner*., en Miller, *President*.

²⁷ Psychologisch:

Federman, 'The Life'.,

Structureel:

Rauchway, *Murdering McKinley*.

doorbreek ik het psychologische discours rondom Czolgosz, en bewijs ik dat de *umfeld*benadering van grote hulp kan zijn in onderzoek naar individueel terrorisme. Deze vraag wordt beantwoord aan de hand van een aantal deelvragen of -stukken, allen onderdeel van het relationele perspectief. Om te beginnen wordt er een korte biografische schets van Czolgosz gemaakt om een idee te geven van zijn karakter en zijn rol binnen zowel de Amerikaanse samenleving als zijn sociale milieu. Vervolgens worden vijf arena's van interactie behandeld, deze arena's bevinden zich tussen de samenleving (in de breedste zin van het woord) en Czolgosz met zijn *umfeld*. Deze arena's verduidelijk ik in het theoretisch kader, maar het gaat om de volgende vijf: tussen hem (en zijn *umfeld*) en de publieke arena, de politieke mogelijkheden van hem (en zijn *umfeld*), de arena tussen de politiemacht en andere 'veiligheidsapparaten' en hem (en zijn *umfeld*), onderlinge machtscompetitie binnen de anarchisten, en als laatste de relatie tussen hem (en zijn *umfeld*) en zijn doelen (en die van zijn *umfeld*).

Het erkennen van de menselijke en relationele factoren in het radicaliseren of deradicaliseren van terroristen is belangrijk: Een mens is immers niet slechts "iemand uit een werkmilieu". Het sociale bewegingsveld van mensen is doorgaans veel complexer dan dat, en kan van groot belang zijn in het radicaliseringsproces van een persoon of groep.²⁸ Het anarchistische terrorisme van de negentiende- en begin twintigste eeuw is nog niet eerder bekeken vanuit een *umfeld*benadering.²⁹ De laatste jaren komt er steeds meer onderzoek op het gebied van het *umfeld* van terroristen en de rol daarvan in radicalisering en deradicalisering, maar dat gaat nooit verder terug in de tijd dan rond de jaren 1960.³⁰

In het volgende hoofdstuk wordt het theoretische kader van dit onderzoek uiteengezet. Zo leg ik het begrip *umfeld* verder uit, zal de term 'radicaal milieu' aan de hand van het onderzoek van de sociologen Peter Waldmann en Stefan Malthaner aan bod komen, en verduidelijk ik wat het zogenaamde 'relationele perspectief' inhoudt. Het tweede hoofdstuk van dit onderzoek zal aan de hand van een aantal arena's van interactie (zoals uitgelegd zal worden in het theoretische kader) opgezet worden om de daad van Czolgosz te verklaren. In het laatste hoofdstuk komen de belangrijkste conclusies naar voren: Hoe de *umfeld*benadering het gangbare discours rondom Czolgosz heeft weten te nuanceren, de vreemde verhouding tussen Czolgosz en zowel de samenleving als anarchisten, en de manier waarop dit onderzoek heeft laten zien dat de *umfeld*benadering niet alleen op groepen, maar ook op individuen toegepast kan worden.

---

²⁸ Malthaner en Waldmann, 'The Radical Milieu', 994.

²⁹ Er is één onderzoek naar anarchistisch terrorisme in het kader van *umfeld*, maar dat gaat over Italiaans terrorisme vanaf de jaren 1980, en niet over de beginperiode van anarchistisch terrorisme in de 19e eeuw. Marone 'The Rise of Insurrectionary Anarchist Terrorism'.

³⁰ Ik verwijs hierbij graag naar noot 14 en 16.

Hoofdstuk 1: Het *umfeld* en relationele dynamieken

Terroristen handelen niet in een vacuüm. Ze hebben vrienden, familie, en interacteren met de samenleving net zoals iedere andere burger. Zelfs een terrorist moet naar de bakker om zijn brood te halen. Met andere woorden, de terrorist is onderdeel van een sociale omgeving. Deze sociale omgeving wordt een *umfeld* genoemd. Een *umfeld* bestaat niet alleen uit 'foute vrienden' die extreme ideeën in de hoofden van de terroristen planten en wapens uitdelen. Een voorbeeld kan dit duidelijker maken: Iemand zit op de bank TV te kijken, en de telefoon gaat. Een vriend van deze persoon belt om te vragen of een kennis mag blijven logeren. Verandert het antwoord van deze persoon, als blijkt dat de 'kennis' eigenlijk een gezochte hacker is? Een duidelijke nee kan nog altijd betekenen dat deze persoon de hacker helpt, en daarmee onderdeel wordt van zijn *umfeld*. Het niet opgeven van deze informatie aan de politie helpt deze hacker immers, zij het indirect.³¹

De kern van dit onderzoek ligt in de interactie tussen de terrorist en zijn omgeving. In dit theoretische kader gebruik ik drie concepten om deze interactie op een analytisch niveau te kunnen behandelen. Het begrip *umfeld* is de breedste conceptuele laag van dit onderzoek. Het is letterlijk te vertalen als 'omgeving', en alles in dit onderzoek gaat terug naar de 'omgeving' van Czolgosz, in striktere of juist in bredere zin. Als tweede laag gebruik ik het concept *radicaal milieu* van Peter Waldman en Stefan Malthaner, dat ik vanaf volgende alinea uit zal leggen. Dit is een benadering waarin de invloed van het zogenaamde radicale milieu op een (aspirant-)terrorist (of terroristische groepering) heeft, geschetst wordt.³² Als laatste, en meest gedetailleerde en geconcretiseerde laag gebruik ik een methodologie die vorig jaar is gepubliceerd door de sociologen Eitan Alimi, Lorenzo Bosi en Chares Demetriou, maar waar al sinds 2008 aan gewerkt wordt.³³ Het betreft het *relationele perspectief*, dat ik uiteenzet nadat ik het concept 'radicaal milieu' heb uitgelegd.

Waldmann en Malthaner spreken over het zogenaamde *radicale milieu*, een term waarmee ze het begrip *umfeld* van een beschrijvend naar een analytisch niveau tillen. Radicale groeperingen komen volgens hen doorgaans voort uit één van de volgende drie omgevingen: vanuit sociale bewegingen, etnische groeperingen of juist vanuit religieuze groeperingen.³⁴ ISIS is een voorbeeld van een religieuze groepering, maar de Irish Republican Army (IRA) ligt dicht bij het etnische terrorisme. De Rote Armee Fraktion (RAF) is op haar beurt een uitstekend voorbeeld van een terroristische organisatie voortkomend uit een sociale beweging. Anarchistisch terrorisme is eveneens niet etnisch of religieus geïnspireerd, maar behoort ook tot een vorm van clandestien geweld dat voortkomt uit een sociale beweging. In de inleiding kwam echter al naar voren dat de daad van

---

³¹ Een voorbeeld dat terrorisme-expert Beatrice de Graaf vaak gebruikt.

³² Malthaner en Waldmann, 'The Radical Milieu'.

³³ Alimi, et al, *The Dynamics of Radicalization*.

De eerste keer dat Alimi het noemt is al in 2008, samen met Bosi: Eitan Y Alimi, en Lorenzo Bosi, 'A Comparative Historical Analysis of The Processes of Radicalization of the Weather Underground and of the Provisional Irish Republican Army', *Ricerche di storia politica* 11 (2008) 3, 273-292.

Demetriou maakt in 2012 al het 'team' compleet: Eitan Y. Alimi, Lorenzo Bosi en Chares Demetriou, 'Relational dynamics and processes of radicalization: A comparative framework', *Mobilization: An International Quarterly* 17 (2012) 1, 7-26.

³⁴ Malthaner en Waldmann, 'The Radical Milieu', 979.

Czolgosz parallelen vertoont met de daden van de tot IS-strijder uitgeroepen terroristen. Parallelen zijn met name in juist die onduidelijkheid van de groepsaffiliatie te vinden, maar een ander parallel is ook te vinden in het solokarakter van de aanslag. Of een groep sociaal, etnisch of religieus geïnspireerd is zegt dus niet alles.

Om de begrippen *umfeld* en 'radicaal milieu' te verduidelijken en te concretiseren haal ik een aantal voorbeelden aan uit mijn eigen onderzoek over de Rode Jeugd. De laatste jaren wordt terrorisme echter steeds vaker bekeken vanuit het begrip *umfeld*, en ben ik niet alleen in de toepassing van deze benadering.³⁵ De Rode Jeugd was een Nederlandse groepering op Maoïstische leest, die in de jaren 1970 een aantal aanslagen pleegde. De casus Rode Jeugd laat zien dat een *umfeld* niet alleen 'positief' hoeft te werken voor een (aspirant-)terrorist. Het kan ook tegenwerken. De sociale omgeving (ofwel het *umfeld*) van de Rode Jeugd bestond uit extreem socialistische groepen, pamfletdrukkers en zelfs politieke groeperingen. Deze omgeving was voor het grootste deel van mening dat 'polderen' dé manier was om tot een betere wereld te komen. De Rode Jeugd ervoer deze houding echter als treuzelend en pacifistisch.³⁶ Pogingen van de gematigde sociale omgeving van de Rode Jeugd om de Rode Jeugd te laten inzien dat geweld niet de oplossing was, sterkte hen juist in de mening dat geweld wel degelijk zou werken.³⁷

De Rode Jeugd raakte op deze manier geïsoleerd van zowel de bredere samenleving als de sociale omgeving waar ze voorheen onderdeel van waren. Hierdoor werd het voor buitenstaanders moeilijker om contact te leggen met de groep. De bruggen tussen de Rode Jeugd en de meer gematigden waren door beide partijen verbrand.³⁸ Ook de groeperingen die dichterbij hen stonden (doorgaans socialistische of communistische groepen) raakten afgesloten van de Rode Jeugd. Enkele groeperingen die net zo radicaal dachten, maar het niet tot daden brachten hielden echter nog wel contact met de Rode Jeugd, en hielpen hen ook met eventuele problemen die door de Rode Jeugd zelf niet opgelost konden worden. Zo werd er een organisatie opgezet voor het bevrijden van Rode Jeugd-leden uit de gevangenis.³⁹ Het *umfeld* van een organisatie kan dus van grote invloed zijn op de radicalisering ervan. De goede bedoelingen van de nabije omgeving gaven juist de doorslag om tot geweld over te gaan.⁴⁰ Andere radicale groeperingen hielpen hen bij de uitvoering daarvan.⁴¹

---

³⁵ Een aantal voorbeelden zijn in noot 15 te vinden.

³⁶ Jeroen van den Ham, *Geklungel in de marge? De Rode Jeugd en haar bewegingsveld* (Paper Onderzoekseminar Terrorismisme Master Internationale Betrekkingen Universiteit Utrecht 2016) 15-17.

Zo kwam het dat de Maoïstische tak (waaruit de Rode Jeugd uit voortkwam) zich afsplitste van de Communistische Partij Nederland (CPN) omdat de CPN als niet daadkrachtig werd ervaren door bepaalde CPNers (namelijk, de Maoïsten), en dat op haar beurt enkele Maoïsten weer de Rode Jeugd creëerden omdat de andere Maoïsten niet ver genoeg gingen in bijvoorbeeld hun daadkrachtigheid of hun acceptatie van geweld als oplossing.

³⁷ *Ibidem*, 15-19.

³⁸ *Ibidem*, 16-18.

Enkele (jeugd)afdelingen van politieke partijen (zoals de Pacifistisch Socialistische Partij, Nieuw Links (van de PvdA) en de Politieke Partij Radikalen) ervoeren deze kloof juist omdat ze probeerden een meer constructieve lijn te propageren. De Rode Jeugd deed zelf overigens ook mee aan de vergroting van deze kloof. Iedereen die geen Rode Jeugdsympathisant was, was geen onderdeel van 'de goeden', en dus automatisch één van 'de slechten'.

³⁹ *Ibidem*, 19-21.

⁴⁰ *Ibidem*, 15-17.

⁴¹ *Ibidem*, 19-21.

Volgens Waldmann en Malthaner vindt de stap om tot terroristische daden over te gaan doorgaans plaats in een bredere context van politieke mobilisatie en gedeelde ervaringen van geweld en onderdrukking. Zo kwam de Rode Jeugd voort uit een omgeving waarin studentenprotesten (de politieke mobilisatie) hardhandig werden neergeslagen door de politie (een gedeelde ervaring van geweld en onderdrukking), en waarbij een sterke concurrentie bestond tussen de politie en de relschoppers.⁴² Binnen het *umfeld* van de terrorist is er doorgaans een wijdverbreid sentiment van de acceptatie van clandestiene strategieën en geweld.⁴³ In het geval van de Rode Jeugd was dat niet de directe omgeving, maar was deze acceptatie van geweld wel te vinden in andere groeperingen waarmee ze contact onderhielden, zoals een gewelddadige groep Zuid-Molukse jongeren, de RAF en terroristische groeperingen in Griekenland, waaronder de Popular Resistance Group (LEA).⁴⁴ Uit dit onderzoek zal blijken dat acceptatie van geweld binnen de anarchistische kringen juist één van de grote twistpunten was: het aanhangen van anarchisme betekende niet het automatisch goedkeuren van geweld. Na gedeelde ervaringen met geweld, zoals de staking in *Homestead* werden sommige anarchisten echter ontvankelijker worden voor het idee van gewelddadige actie.⁴⁵ Deze vergrootte acceptatie van geweld binnen bepaalde anarchistische kringen (onder andere de kring rondom Berkman en Goldman) hoefde echter niet te betekenen dat een daad als die van Czolgosz onafwendbaar werd.⁴⁶

Waldmann en Malthaner spreken ook over zogenaamde ‘micro-mobilisatiekringen’. Dit zijn vriendengroepen of cliques op een semivriendschappelijke basis. In het geval van Czolgosz doet zich de vraag op, of zijn daad meer een ‘eigen project’ was, of juist onderdeel was van ‘hét anarchisme’, en in hoeverre daar een micro-mobilisatiekring bij kwam kijken.

Het relationele perspectief – een perspectief waarbij de relaties tussen mensen en groepen centraal staan – is een relatief nieuwe kijk op radicalisering. De eerste stappen zijn in 2001 door de socioloog Douglas McAdam gezet, en sindsdien wordt er op dit veelbelovende perspectief voortgebouwd, waaronder door Alimi et al.⁴⁷ In plaats van een formule te bedenken waarbinnen radicalisering typisch plaats zou moeten vinden, creëerden ze een methodologie voor terrorismeonderzoek waarbij rekening gehouden wordt met het complexe web van sociaalpolitieke relaties met een groot aantal aan betrokken partijen en een veelvoud aan actoren binnen die partijen.⁴⁸ Door het *hoe* en *wanneer* van het radicaliseringproces aan te kaarten en te categoriseren in brede,

---

⁴² Ibidem, 9, 11-12, 16.

⁴³ Malthaner en Waldmann, ‘The Radical Milieu’, 981.

⁴⁴ Ham, *Geklungel in de marge?*, 15-21.

Overigens werd van Hoesel, één van de grootste leden, zo niet het hoofd achter de Rode Jeugd in 1972 opgepakt voor het in bezit zijn van materiaal om staafbommen te maken, bedoeld voor de LEA.

⁴⁵ Zo werd in 1892 in Homestead een staking zeer bloedig neergeslagen: Miller, *President*, 218-221

⁴⁶ Ibidem, 221-225., en Paul Avrich en Karen Avrich, *Sasha and Emma: The Anarchist Odyssey of Alexander Berkman and Emma Goldman* (Harvard 2012), 57-58.

⁴⁷ Alimi, et al, *The Dynamics of Radicalization*, 13-14, 17-21, 24-29, 35-40.

Zie ook noot 28 voor hoe Eitan Alimi sinds 2008 bezig is met het creëren van deze specifieke tak, en hoe de andere twee sociologen erbij komen.

⁴⁸ Ibidem, 13.

abstracte categorieën, wordt ook het *waarom* duidelijk.⁴⁹ Deze methode stopt niet bij het *hoe* en *wanneer*, maar begint ook niet bij het *waarom* om vervolgens die mal over casussen heen te plaatsen. Door de verschillende relaties (zowel sociaal als abstracter) in de casus Czolgosz te bestuderen, is beter te verklaren *waarom* Czolgosz het deed (en hoeveel invloed deze actoren en factoren hadden) dan de psychologische/biografische behandeling die voorheen het discours rond deze casus domineerde.⁵⁰ In de volgende alinea's leg ik de werking van deze methodologie uit.

De relationele aanpak gaat uit van drie aannames. De eerste aanname is dat processen van radicalisering *relationele mechanismes*, *cognitieve mechanismes* en *omgevingsmechanismes* omvatten. Het zijn de relationele mechanismes die de sterkte van de andere twee mechanismen op verschillende manieren bemiddelen.⁵¹ Onder *omgevingsmechanismes* worden veranderingen in sociale condities en de omgeving verstaan. Een verandering in gedeelde percepties of betekenissen noemen we een *cognitief mechanisme*. Het *relationele* ligt in veranderingen in de connecties tussen mensen en groepen, maar ook in veranderingen tussen mechanismes onderling.

De tweede aanname is dat elk mechanisme zijn eigen invloed heeft op het proces van radicalisering, maar dat radicalisering vooral gedreven wordt door de combinatie van relationele mechanismes en de manier waarop ze elkaars invloed versterken.⁵² De Rode Jeugd meende bijvoorbeeld politieonderdrukking te ervaren (zowel een *cognitief* als *relationeel mechanisme*), wat een klassieke factor in radicalisering is.⁵³ Tegelijkertijd besloot de Rode Jeugd (met name de afdeling Eindhoven) om geweld te gebruiken ter bevordering van politieke doeleinden, wat op haar beurt leidde tot de afzondering van de Rode Jeugd van de pacifistischere delen van hun *umfeld*.⁵⁴ Hierbij werkten twee mechanismen: als eerste de vermeende politie-onderdrukking, en als tweede de interne strubbeling binnen ideologisch gelijkgestemde groepen over de manier waarop de gewenste politieke verandering tot stand moest komen. Miste één van deze factoren, dan was de radicalisering misschien op een ander moment gebeurd, of zelfs helemaal niet tot stand gekomen. Dit lijkt allicht op '*iffy-history*', een bekritiseerde tak van geschiedenis waarin gekeken wordt naar "wat zou er gebeurd zijn als [een bepaalde factor wel of niet was voorgekomen]", maar die val wordt in het relationele perspectief vermeden. Mechanismen worden in de relationele benadering niet als voorspellend gezien, maar worden gebruikt als geabstraheerde concepten om een *specifiek* proces van radicalisering te verklaren of te verduidelijken.

De derde aanname betreft: Relationele mechanismen spelen zich af in verscheidende *arena's van interactie*. Sommige mechanismen en arena's komen vaker voor, en zijn typisch van groter belang in de processen van radicalisering. Andere mechanismen komen minder vaak voor en worden

---

⁴⁹ Ibidem, 7-11, 13, 15-16.

⁵⁰ De belangrijkste werken hierin zijn de volgende (in chronologische volgorde),: Sanderson, *Epilepsy.*, Channing, *Mental Status.*, Briggs, *The Manner.*, en Miller, *President.*, Met één uitzondering die specifiek tegen deze psychologische benadering ageert: Federman, 'The Life'.

⁵¹ Alimi et al, *The Dynamics of Radicalization*, 15.

⁵² Ibidem, 15-16.

⁵³ Ham, *Geklungel in de marge?*, 9-11., en Malthaner en Waldmann 'The Radical Milieu', 983.

⁵⁴ Ham, *Geklungel in de marge?*, 9-11.

waarschijnlijk vooral belangrijk in samenwerking met de vaker voorkomende mechanismes en arena's.⁵⁵ Een arena is bijvoorbeeld de interactie tussen de politie en de groep, of de interactie tussen de leden van een groep onderling.

Het is belangrijk om te beseffen dat mechanismes niet voortkomen uit een specifieke beginconditie waarna specifieke gebeurtenissen leiden tot het mechanisme. Een mechanisme als *polarisatie* (het tegen elkaar op zetten van twee groepen) bestaat bij de gratie van het feit dat *polarisatie* ontstond. *Polarisatie* is in dat opzicht een resultaat, maar hoeft bij soortgelijke begincondities en gebeurtenissen niet altijd voort te komen.⁵⁶ De relationele benadering kijkt naar mechanismes door het resultaat te onderzoeken. Het proces van radicalisering bestaat immers uit deze mechanismen, maar is niet terug te redeneren naar die mechanismen.⁵⁷ Het is ondoenlijk om te zeggen dat een land waarin de politie sneller als onderdrukkend ervaren wordt, er altijd radicalisering op zal treden. Door het proces van radicalisering te beschrijven, is het proces te *verklaren*.⁵⁸ In deze these gebruik ik dit relationele perspectief in combinatie met de hierboven uitgezette concepten van *umfeld* en radicale milieu om het *hoe en wanneer* van de radicalisering en besluitvorming van Czolgosz en zijn omgeving te achterhalen.

Het proces van radicalisering is niet terug te reduceren tot mechanismen, maar er zijn wel enkele relationele dynamieken die herkend kunnen worden in processen van radicalisering.⁵⁹ Dit zijn geabstraheerde vormen waarin veel verschillende situaties passen. Dat maakt deze methodologie toepasbaar op een breed scala aan radicaliseringsprocessen. De relationele dynamieken die genoemd worden in *The Dynamics of Radicalization* omvatten de volgende: Als eerste *upward spirals of political opportunities*, waarbij de politieke mogelijkheden van een groep verbeteren of verslechteren. Hierdoor kan een groep bijvoorbeeld meer, of juist minder, en worden ze meer, of juist minder bedreigd. Ten tweede *Competition for power*. Dit is een dynamiek die zich afspeelt in de arena binnen de groep. Binnen deze groep wordt dan gevochten voor macht. Leden vechten voor de mogelijkheid om richting te kunnen geven aan de groep, of om nieuwe zielen te winnen voor hun specifieke tak. De derde relationele dynamiek, *Outbidding*, speelt zich af in de arena tussen de radicale groep en de veiligheidsarena (met name de politie) van een land. Ze kunnen elkaar proberen te overtreffen in geweld of machtsvertoon. Een vierde relationele dynamiek, die van *Dissociation*, speelt zich af tussen de groep en de bredere samenleving. Het publiek (zowel de bredere samenleving als een kleinere sociale groep die zich dichterbij de clandestiene omgeving bevindt) kan zich distantiëren van de beweging, waardoor hun invloed op de groep vermindert. De invloed van de groep op het publiek hoeft daarbij niet per se te verminderen. De vijfde relationele dynamiek is *Object shift* en verwijst naar de relatie tussen de groep en hetgeen ze willen bereiken. Komt de anarchistische utopie dichterbij of

---

⁵⁵ Alimi et al, *The Dynamics of Radicalization*, 16.

⁵⁶ Ibidem, 29.

⁵⁷ Ibidem, 31.

⁵⁸ Ibidem, 34.

⁵⁹ Ibidem, 40-50.

glijdt het verder weg?

In dit onderzoek wordt dus gebruik gemaakt van een drietal theoretische lagen. Ten eerste dat van het concept *umfeld*: wat is de omgeving van de terrorist? Vervolgens de verdere theoretisering daarvan, zoals Waldmann en Malthaner in hun theorie van het radicale milieu hebben uitgewerkt: waar bevindt de overstap naar clandestien geweld zich, en wat is daarvoor nodig? En als diepste laag dat van het relationele perspectief, zoals ontwikkeld door Alimi et al: welke mechanismen zijn aanwezig binnen de interacties tussen verscheidende factoren en actoren en hoe zijn deze van invloed op elkaar? Het volgende hoofdstuk is opgezet aan de hand van de verschillende arena's van interactie zoals uiteengezet in het relationele perspectief. Dit geeft de duidelijkste indeling aan een relatief gefragmenteerd verhaal, het gaat immers om een heel scala aan interacties waaruit het verhaal van de radicalisering van Czolgosz duidelijk wordt. Hiermee wordt het psychologische-gerichte discours rondom Czolgosz doorbroken, maar wordt eveneens een nieuw onderzoek toegevoegd aan een groeiend corpus aan onderzoeken naar radicalisering in het kader van de sociale omgeving van terroristen, met als belangrijk nieuw aspect dat het hier om een individu, en niet om een groep gaat.

Hoofdstuk 2: Leon F. Czolgosz, anarchist of verwarde man?

Op 4 september 1901 reden de Amerikaanse president William McKinley en zijn vrouw het station bij Lake Erie in Buffalo, New York binnen. Plots klonken er doffe bonken en sprongen de ruiten in de coupé. Een schreeuw in de buurt luidde “Anarchisten!” Niets bleek echter minder waar. De kustwacht had kanonnen opgezet om de president te begroeten.⁶⁰ Deze episode is echter tekenend voor de angst voor anarchisten die in Amerika heerste. Deze angst was niet geheel onterecht, zoals twee dagen later zou blijken bij de Temple of Music, tijdens de Pan-American Expositie in Buffalo. McKinley deed de muziektempel aan, onder andere om het volk de kans te geven een kort praatje te maken. Eén van de wachtenden had echter een veel groter gebaar in gedachten. Op het moment dat McKinley Leon F. Czolgosz de hand wilde schudden, sloeg Czolgosz de hand weg en wist hij twee kogels te lossen vanuit de revolver die hij had verstopt onder zijn zakdoek. De eerste kogel stuitte op het borstbeen van McKinley en de tweede vloog door zijn maag om vervolgens het bovenste stukje van een nier mee te nemen. Acht dagen later kwam McKinley te overlijden aan een maaginfectie, veroorzaakt door deze tweede kogel.⁶¹

Czolgosz werd na het vuren van de tweede kogel tegen de grond gewerkt door de aanwezige beveiliging. Onder luid gejoel van het publiek (“Lynch him! Lynch him!”) werd hij naar buiten geëscorteerd, om vervolgens het politiebureau aan te doen.⁶² Wat beweegt een man om een dergelijke actie te ondernemen? “I am an anarchist, and I did my duty.” was het enige wat Czolgosz op het politiebureau daar over te zeggen had.⁶³ ‘De anarchist Leon F. Czolgosz schoot plichtsgetrouw de Amerikaanse president neer’ is echter een vrij summiere beschrijving van het hele verhaal. Voordat hij tot de beslissing kwam om de president neer te leggen had hij al een zeer roerig leven achter zich. Een leven waarin hij eerstehands kennis kon maken met de verschrikkingen van het arbeidersbestaan uit de 19^e eeuw. Een leven waarin hij niet altijd even sterk was op sociaal gebied, maar waarin hij desalniettemin de paden kruiste met socialisten en anarchisten van allerlei standen.

Dit hoofdstuk begint met een korte biografische achtergrond van Czolgosz om een beeld te krijgen van zijn algehele sociale omgeving, zijn sociale positie en zijn bredere politieke en economische mogelijkheden. Vervolgens focus ik op de verschillende mechanismes die in de verschillende arena's van interactie in zijn leven speelden, dit ter verduidelijking van zijn daad en ter verheldering van de invloed van zijn *umfeld* op zijn radicaliseringproces. Door te focussen op een individu breek ik met het standaardonderwerp van *umfeld*onderzoekers, namelijk dat van de groep.⁶⁴ De verhouding van Czolgosz tot de 'anarchistische groep' is dusdanig troebel dat het moeilijk is om

---

⁶⁰ Miller, *President*, 5.

⁶¹ Brooklyn Daily Eagle, *The McKinley memorial* (Brooklyn 1901), <https://archive.org/details/mckinleymemorial00broo> (4 juli 2016), 10-11.

⁶² Ibidem, 10-11.

⁶³ Ibidem, 10.

⁶⁴ Alimi et al, *Dynamics of Radicalization*, 1-7., en Malthaner en Waldmann, ‘Radical Milieu’, 979. (waarin wel wordt gezegd dat het doorgaans om kleine groepen gaat).

hem duidelijk binnen de groep te plaatsen.⁶⁵ Dit hoofdstuk laat echter zien dat een dergelijke groep desondanks van invloed kan zijn in het radicaliseringsproces van een persoon als Czolgosz. Hiermee bewijzende dat de *umfeld*benadering van grote hulp kan zijn in de bestudering van een individuele casus. Verder is deze *umfeld*benadering een nieuwe kijk op het fenomeen Czolgosz, gezien andere (met name wetenschappelijke) boeken en artikels over hem hoofdzakelijk biografisch of psychologisch van aard zijn.⁶⁶ Eveneens wordt op deze manier de dichotomie tussen “verwarde man” en “ingebied in een groepering” doorbroken.⁶⁷

---

⁶⁵ Kassel, 'Terrorism and The Anarchist Movement' 244-247.

⁶⁶ Een selectie van de belangrijkste werken:

Sanderson, *Epilepsy*. (waarbij een ‘epilepsie’ de schuld krijgt voor de daad)

Channing, *Mental Status*. (waarin een plaatje wordt geschetst van de mentale gesteldheid van Czolgosz, en waarin zijn daad aan krankzinnigheid wordt verweten)

Briggs, *The Manner*. (waarin een drietal moordenaars (waaronder uiteraard Czolgosz) wordt bekeken op hun mentale gestel in het specifiek, en hun gedragingen in het algemeen. Dit boek kwam in 1921 uit, en de meeste artikels en boeken van na deze publicatie lenen veel informatie uit dit boek.)

Miller, *President*. (een puur biografisch werk)

⁶⁷ Een dichotomie die heden ten dage ook al wordt doorbroken in bepaald kranten, zie bijvoorbeeld mijn uiteenzetting van noot 12, hier voor het gemak overgenomen:

Onbekend ‘Wie was Mohamed Lahouaiej Bouhlel, de aanslagpleger in Nice?’, *Joop.nl*. (Hierbij gaat het zowel over zijn persoonlijke (en psychische) leven, als zijn eventuele banden met de Islamitische Staat. Tegelijkertijd wordt gezegd het beeld dat van hem verkregen kon worden niet paste dat van een radicale islamist: wat overigens weer de vraag brengt of je radicaal islamist hoeft te zijn om je aan te willen sluiten bij de IS. De vloeibaarheid van een dergelijke actie wordt hierin duidelijk).

De BBC gaf een soortgelijk beeld weer: Onbekend, ‘Attack on Nice: Who was Mohamed Labouiaej-Bouhlel?’, *BBC*.

Nu.nl Noemde zelfs specifiek zijn interactie met ‘radicaal islamitische groeperingen’: Onbekend, ‘Islamitische Staat Claimt Aanslag op boulevard van Nice’, *Nu.nl*.

Biografische achtergrond: De zoon van een arbeidersmigrant in Amerika.

De ouders van Czolgosz zijn in Poznan, Polen geboren, en kwamen ergens tussen 1871 en 1873 naar Amerika.⁶⁸ Waarschijnlijk om te zoeken wat vele migranten zochten: de “*American Dream*”. Ze waren in elk geval niet de enigen, omstreeks 1872 kwam de eerste grote golf Poolse migranten Amerika binnen.⁶⁹ Rond deze tijd werd Czolgosz geboren.⁷⁰ Voor de familie van Czolgosz was het bestaan in Amerika relatief goed, ze hadden geen krap New Yorks appartement, maar een hele verdieping in een stenen huis op de Benton Street. Op een gegeven moment besloot Paul Czolgosz, de vader van Leon om zich te storten op de Amerikaanse Droom. Twee decennia lang reisde de familie Czolgosz door heel Amerika, waarbij Paul een groot aantal verschillende banen verkreeg. Dat wilde echter niet zeggen dat zijn salaris uitermate hoog was. Hij verdiende zelfs onder het bestaansminimum van een familie zo groot als die van Czolgosz.⁷¹

Toen Leon Czolgosz tien jaar oud was stierf zijn moeder, Mary. Ze was voor de tiende keer zwanger en voelde op een dag de weeën opkomen. Hun dorp had weinig medische faciliteiten en alhoewel de baby (genaamd Victoria) gezond en wel de wereld inkwam, moest Mary het met de dood bekopen. Hoewel Czolgosz goed op school presteerde, werd er na de dood van zijn moeder veel gesproken over zijn enorme verlegenheid.⁷² Deze verlegenheid zou de rest van zijn leven een thema blijven. Wat hij aan intellectuele kracht had, mistte hij doorgaans in sociale finesse. Er is (en was) veel discussie over de intelligentie van Czolgosz, en deze discussie ligt voor het grootste deel op de distinctie tussen intellectuele intelligentie en sociale bekwaamheid. Czolgosz zat voor zijn tijd (en sociale milieu) exceptioneel lang op school, en de cipiers die later over Czolgosz waakten vonden hem erg scherp, en meenden dat hij erg op de hoogte was van de ontwikkelingen op de wereld.⁷³ Anderen meenden juist dat hij traag en dom overkwam.⁷⁴ Degenen die hem dom noemden keken vooral naar zijn sociale bekwaamheid, of zijn gebrek daaraan. Werd hij slim genoemd, dan ging het om zijn grip op het nieuws en andere intellectuele inspanningen.

Een ander steeds terugkerend thema in zijn leven waren de zogenaamde ‘*panics*’: economische depressies. Zo begon één economische depressie in zijn vermeende geboortjaar (1873), en eindigde pas in 1879. De volgende duurde van 1886 tot 1889, om gevolgd te worden door een economische depressie die duurde van 1893 tot 1897, hoewel sommigen menen dat Amerika pas van deze depressie herstelde in 1901, het jaar waarin Czolgosz zijn daad beging.⁷⁵ Dergelijke cijfers maken het voor een structuralist makkelijk om te zeggen dat Czolgosz vooral een product van zijn tijd was.⁷⁶

---

⁶⁸ Federman, “The Life”, 2.

⁶⁹ Briggs, *The Manner* 281.

⁷⁰ Federman, “The Life”, 2.

⁷¹ Miller, *President*, 38-40.

⁷² Brigs, *The Manner*, 262, 290-291.

⁷³ Miller, *President*, 34, 310-311.

⁷⁴ Briggs, *The Manner*, 298, 336.

⁷⁵ Federman, “The Life”, 4.

⁷⁶ *Ibidem*, 4.

Denk ook aan een boek als:

Edward P. Thompson, *The Making of the English Working Class* (London 1963).

Zijn onvrede stamde direct voort uit de economische tegenslagen waarmee hij moest kampen, en de oorzaak daarvan zocht hij in het leiderschap van het land waarin hij leefde. Dat is echter een zeer onvolledige zoektocht naar een oorzaak. Het leven en de beslissingen van Czolgosz waren veel complexer. Dat gezegd hebbende, kan niet ontkend worden dat de economische tegenslagen wel degelijk invloed hadden op zijn leven, zoals bleek uit de ontslagrondes (en stakingen) die hier uit voortkwamen.

Op zijn 17^e levensjaar vertrok Czolgosz uit het ouderlijk huis. Zoals vele Polen kwam hij terecht in Cleveland, waar hij een veelbelovende arbeider bleek te zijn. Al snel kreeg hij een promotie als beloning voor zijn harde werk en zijn bekwaamheid in het maken van schrikdraad. Hij kreeg ingewikkeldere taken, en werd voor zijn leeftijd en zijn omstandigheden relatief goed betaald.⁷⁷ In 1893 crashte de Amerikaanse markt, één van de beruchte *panics*. Hiermee viel ook de veelbelovende toekomst van Czolgosz in duigen. De werkgevers verlaagden in respons op deze crash de salarissen van de arbeiders. Staalvakbonden riepen op hun beurt weer op tot stakingen. Helaas voor de stakers hadden de bedrijven de betere positie: iedereen die staakte werd simpelweg ontslagen en vervangen met een van de vele werklozen die wanhopig naar een baan zochten.⁷⁸ De eens welvarende Poolse gemeenschap van Cleveland werd hierdoor gedecimeerd. Dit, samen met het verliezen van zijn baan, was een enorme psychologische klap voor Czolgosz. De ongerechtigheden die hij alleen uit de krantenkoppen kende, waren nu bij hem aanbeland, met alle gevolgen van dien.⁷⁹

Zes maanden stond hij stil, de stakingen haalden niets uit, en het was tijd om zijn eergevoel opzij te zetten. Czolgosz werkte liever voor een slecht loon, dan dat hij helemaal geen geld had.⁸⁰ Onder de alias Fred Nieman kon hij bij zijn oude werk terecht. De kans dat hij weer aangenomen zou worden was in feite nihil, alle stakers stonden immers op een zwarte lijst. Czolgosz had echter het geluk dat zijn oude baas net ontslagen was, en de nieuwe herkende hem niet. Net als de eerste keer dat hij daar werkte wist hij zijn baas te imponeren, en zo kreeg hij binnen korte tijd weer een promotie, met het hogere salaris dat daarbij hoorde.⁸¹

Kort zocht hij zijn heil bij de priesters in zijn omgeving, maar vond daar geen soelaas. Sterker nog, hij raakte gedesillusioneerd, in zichzelf gekeerd en begon zijn dagen te slijten door te lezen. Boeken, kranten, pamfletten; alles pakte hij aan om de wereld, en met name het land beter te kunnen begrijpen. Ook antireligieuze geschriften deden het goed bij Czolgosz.⁸² Eén boek was van bijzonder grote invloed op hem: *Looking Backward, 2000-1887* van Edward Bellamy. Dit boek ging over een utopische wereld, en zou heden ten dagen een *science-fiction*-boek genoemd worden. In deze utopie is

---

Of een artikel als:

Eric Hobsbawm, 'The Making of The Working Class, 1870-1914' in: Hobsbawm (red.), *Worlds of labour: Further studies in the history of labor* (London 1984).

⁷⁷ Miller, *President*, 56.

⁷⁸ Ibidem, 56-57.

⁷⁹ Ibidem, 57.

⁸⁰ Ibidem, 75.

⁸¹ Auteur onbekend, 'Czolgosz Says He Had No Aid', *Chicago Sunday Tribune* (8 september 1901), v60n251 p.1-4, <http://mckinleydeath.com/documents/newspapers/CST60-251b.htm> (26 oktober 2016).

⁸² Miller, *President*, 58.

de industrie overgenomen door de regering ten goede van de welvaart van de gemeenschap, werd iedereen geschoold tot zijn 21^e en bestond kinderarbeid ook niet meer. Verder was er geen plaats meer voor geld, maar kreeg iedereen een gelijk deel van de producten van de naties. Het leger zou opgeheven worden, en criminaliteit was welhaast non-existent in deze utopie. Precies rond de tijd dat Czolgosz dit boek las, begon hij met zijn zoektocht naar mensen die zijn zorgen over de wereld deelden, en die hetzelfde dachten over de ongerechtigheden van de wereld.⁸³

De eerste vereniging waar Czolgosz zich bij aansloot was de zogenaamde *Golden Eagle Society*.⁸⁴ Bij het behandelen van de relatie tussen de anarchisten en Czolgosz wordt hier meer over verteld. Voor nu voldoet het om te zeggen dat de *Golden Eagle* een vereniging op christelijke leest was, met als doel het verlichten van zware situaties waarin leden zich in bevonden door middel van sympathie of geld. Deze vereniging bestond voor het grootste gedeelte uit Poolse arbeiders, waaronder mensen waarmee Czolgosz in de fabriek werkte. Hoewel hij amper naar de bijeenkomsten ging, zagen velen hem als een goed mens, en bekeken ze hem doorgaans met hoogachting.⁸⁵

In 1897 werd Czolgosz ziek. Hij kreeg een zeer vervelende hoest, en alles wees op longproblemen. Het eerste waar de dokters aan dachten was syfilis of gonorrhoe. Gezien de enorme verlegenheid van Czolgosz lijkt dat echter zeer onwaarschijnlijk.⁸⁶ Met name in het bijzijn van vrouwen wist hij geen woord uit te brengen.⁸⁷ In augustus 1898 werd Czolgosz vanwege zijn ziekte ontslagen. Hij liet dit ook aan de *Golden Eagle Society* weten en kreeg daarvoor 16 weken lang ziektebenefiet.⁸⁸ Czolgosz ging weer bij zijn ouders wonen. Daar werkte hij af en toe op het land, maar voornamelijk luierde hij. Vaak vertrok hij naar een boom om daar te lezen en in slaap te vallen, andere keren deed hij hetzelfde in een café. Hij miste de radicale sociale theorie die in het rustige plattelandsgebied van Ohio amper aanwezig was.⁸⁹

In de rest van dit hoofdstuk wordt de daad van Czolgosz behandeld aan de hand van de vijf arena's van interactie zoals beschreven in Alimi et al.⁹⁰ Hiervoor hanteer ik in het kader van duidelijkheid de volgende volgorde: Als eerste komt de publieke arena aan bod (gezien dit de breedste arena is), ten tweede de politieke arena, als derde de zogenaamde veiligheidsarena en als vierde de arena binnen de anarchisten. De vijfde (en tevens laatste) arena is de relatie tussen het doel van

---

⁸³ Ibidem.

⁸⁴ Channing, *Mental Status*, 13-15.

⁸⁵ Ibidem.

⁸⁶ Federman, "The Life", 10-12.

Er is veel speculatie over waar Czolgosz precies aan leed. Duidelijk is wel dat het onwaarschijnlijk is dat hij een seksueel overdraagbare aandoening heeft opgelopen, zij het van een vrouw óf een man. Zowel in de medische rapporten in de gevangenis (waarin dit specifiek (en ook verbaal) onderzocht is), als bij de lijkschouwing ontbreken sporen van een dergelijke aandoening. Daarbij moet gezegd worden dat dergelijke aandoeningen niet altijd direct zichtbare sporen achterlaten. Had Czolgosz echter syfilis (wat zoals gezegd onwaarschijnlijk is), dan leent dat de 'krankzinnigheidshypothese' een grotere waarschijnlijkheid. Een emfyseem is tot nu toe de meest waarschijnlijke (of eerder, minst onwaarschijnlijke) diagnose.

⁸⁷ Briggs, *The Manner*, 291, 294 en 296.

Federman, "The Life", 10-11.

⁸⁸ Channing, *Mental Status*, 13-15.

⁸⁹ Miller, *President*, 231-233.

⁹⁰ Alimi et al, *The Dynamics of Radicalization*, 40-53.

Czolgosz en Czolgosz zelf. Hierbij volg ik niet helemaal het relationele model, maar kijk ook naar de verschillen tussen het doel van Czolgosz en de impact die zijn daad had op de haalbaarheid van de doelen van de anarchisten die zijn pad kruisten.

Czolgosz en de publieke arena.

Tegen het einde van de negentiende eeuw was ‘anarchist’ in Amerika een gevreesde term geworden, en binnen dit paradigma zou Czolgosz moeten leven. Twee grote namen boezemden de doorsnee Amerikanen de meeste angst in: Emma Goldman en Albert Parsons. Beiden waren van grote invloed op Czolgosz, maar op drastisch verschillende manieren.⁹¹ In deze paragraaf wordt aanvankelijk de rol van Parsons belicht. Hij had een relatief indirecte invloed op Czolgosz, met name door de manier waarop hij als één van de pioniers van het anarchisme in Amerika dit anarchisme vormgaf. Zijn interactie met de publieke arena, en de reactie van deze publieke arena staan centraal: wat voor beeld kreeg de publieke arena dankzij hem van het anarchisme? Binnen dit beeld zou Czolgosz zich immers moeten positioneren. Emma Goldman was de tweede grote naam binnen het Amerikaanse anarchisme, maar haar invloed op Czolgosz was directer en zal hierom behandeld worden in de paragraaf over de relatie binnen de anarchisten. Duidelijk was dat Goldman welhaast een idool was voor Czolgosz, zeker na hun verschillende ontmoetingen.⁹² Ik begin deze paragraaf met de invloed van Parsons op het beeld dat de publieke arena had van de anarchisten, en het mechanisme van dissociatie dat hierbij naar voren kwam. Ik schrijf verder over onbedoelde beïnvloeding, en behandel eveneens het beeld dat *mainstream*-kranten hadden over Czolgosz. Hieruit wordt duidelijk dat in de relatie tussen Czolgosz en de publieke arena eveneens een zekere mate van dissociatie zou ontstaan: Czolgosz wist nooit een duidelijke plaats binnen de samenleving te vinden. De dissociatie tussen de publieke arena en het anarchisme werd na de daad van Czolgosz alleen maar groter, wat ook blijkt uit de reactie van bepaalde groepen burgers, die opriepen tot lynchpartijen. Als laatste behandel ik de creatie van het (nog steeds dominante) psychologische discours rondom Czolgosz.

Waar anarchisme voorheen de zaak van de elitaire salonganger was, werd het dankzij Parsons iets van de mensen.⁹³ Parsons kwam zelf uit een relatief elitair milieu. Zo zat hij zelfs voor korte tijd op de universiteit. Na zijn tijd op de universiteit zette hij een krantje op, *The Spectator* geheten. Het doel van deze krant was het verbeteren van de rechten van voormalig slaven. Dit konden zijn oude universiteitsvrienden niet waarderen. Parsons is in elkaar geslagen, aangevallen, in zijn been geschoten, van de trap af geduwd en met de dood bedreigd.⁹⁴ De ontvankelijkheid van dit publiek jegens deze ideeën van Parsons is tekenend voor de relatie tussen de publieke arena, en het meer socialistisch en anarchistisch gezinde deel van de samenleving. Parsons werd buitengesloten uit het ‘hogere’ sociale milieu vanwege zijn ideeën. Dit liet een duidelijk begin zien van het mechanisme van *dissociatie*.⁹⁵ Parsons wilde zijn vrienden uit het hogere sociale milieu meekrijgen met zijn denkbeelden, maar werd juist afgestoten door deze groep. Dit forceerde Parsons om óf te staken met

---

⁹¹ Miller, *President*, 77.

⁹² Howard Dennis, ‘Emma Goldman and the Cleveland Anarchists’, *Modern Culture* (november 1901) v14n3: <http://mckinleydeath.com/documents/magazines/MC14-3c.htm> (30 september 2016) 180-182.

Senate Documents, ‘Investigation Activities of the Department of Justice.’, *United States Department of Justice* (1919) Vol. 12, document 153, congress 66 sessie 1, <http://mckinleydeath.com/documents/govdocs/SDa.htm> (30 september 2016) 40-41.

⁹³ Miller, *President*, 78.

⁹⁴ *Ibidem*, 77-79.

⁹⁵ Alimi et al, *Dynamics of Radicalization*, 46-47.

zijn acties, óf op zoek te gaan naar een ontvankelijker publiek. Dat laatste deed hij dan ook. Concessies met zijn oude netwerk waren niet meer mogelijk: de bruggen waren verbrand.

In de winter van 1873 kwamen Parsons en zijn vrouw in Chicago aan. Op dat moment kende Amerika één van de grootste economische crises van de eeuw, die tot 1879 zou duren. De armoede die Parsons in Chicago zag, deed hem denken aan het leed van de slaven waarvoor hij in *The Spectator* vocht. Parsons zag vooral smart onder de migrantenarbeiders, die dankzij de marketcrash zonder werk zaten.⁹⁶ Parsons begon rond deze tijd socialistische literatuur te lezen, en tegen mei 1876 was hij – zoals de *Chicago Tribune* het stelde – een door de wol geverfde socialist.⁹⁷

De zomer van 1877 bleek voor zowel stakers als militie een roerige periode.⁹⁸ Zo kende Pittsburgh een bloederige, massale clash tussen stakers en militie, en zou eenzelfde tafereel zich in Baltimore herhalen. Zó snel en gewelddadig waren de stakingen dat de kranten zich afvroegen of er sprake was van een nationale socialistische revolutie.⁹⁹ De Amerikaanse regering had op deze dreigende revolutie geen antwoord klaar liggen. De milities, die uit zeer jonge of juist zeer oude mannen bestonden wisten ook niet precies wat ze moesten doen tegen deze stakingen. Sommigen konden het geweld niet aan en vluchtten, anderen kozen de kant van de stakers.¹⁰⁰ Zo gingen de stakingen van stad tot stad. Des te dichter de stakingen bij Chicago kwamen, des te groter de populariteit van Parsons werd. Uiteindelijk sprak hij op 23 juli 1877 voor een publiek van tien- tot vijftienduizend arbeiders van allerlei nationaliteiten.¹⁰¹ Zijn boodschap luidde als volgt:

“Enroll your names in the Grand Army of Labor, and if the capitalist engages in warfare against our rights, then we shall resist him with all the means that God has given us.”¹⁰²

Met deze woorden liet Parsons de relatie tussen de anarchistisch-gezinden en de rest van de Amerikaanse samenleving zien. De *Grand Army of Labor* stond tegenover de zogenaamde *capitalist* - ongetwijfeld de belichaming van de toenmalige Amerikaanse regering - en elk middel mocht ingezet worden om deze boeman te bevechten. In de dichotomie die Parsons schetst worden twee mechanismen duidelijk. Ten eerste was er sprake van *dissociatie*, deze keer was het niet Parsons die afgestoten werd door een andere groep, maar was het Parsons zelf die een duidelijk scheidslijn legde tussen hem en ‘zijn’ *Grand Army of Labor* tegenover de *The Capitalist*. Ten tweede was dit een voorspelling van een geweldspiraal. Want het stoppen van *The Capitalist* met elk beschikbaar middel betekende vrijwel zeker een ‘escalatie van geweld’. Parsons legde hiermee in de jaren ‘1870 in zijn

---

⁹⁶ Philip S. Foner, *Autobiographies of the Haymarket Martyrs* (1969), 42-44.

⁹⁷ Miller, *President*, 77-80

⁹⁸ De spoorwegen hadden het bijvoorbeeld zeer zwaar met stakingen, met bloederige gevolgen.

Howard Zinn, ‘The Great Railroad Strike, 1877’ (9 september 2006), <https://libcom.org/history/1877-the-great-railroad-strike> (1 oktober 2016). (een fragment uit: Howard Zinn, *A Peoples History of the United States*, (2005).)

⁹⁹ Paul Avrich, *The Haymarket Tragedy* (Princeton, 1984), 26-27.

¹⁰⁰ Miller, *President* 81-82.

¹⁰¹ Avrich, *The Haymarket Tragedy*, 28-31.

¹⁰² Albert Parsons in Miller, *President*, 83.

omgeving al een grondwerk voor een eventuele escalatie van geweld en de distantiëring tussen de anarchisten en de bredere samenleving. Dat wil niet zeggen dat Parsons de stuurman van het anarchisme was, maar het laat wel zien dat enkele mechanismen in deze arena's van interactie in de jaren 1870 al zichtbaar waren, mechanismen die de weg naar radicalisering hoogstwaarschijnlijk makkelijker maakten.

In de periode waarin Parsons zijn beroemdheid vergaarde waren anarchistische aanslagen vooral een zaak van de Europeanen. In Amerika bleef het anarchistische geweld hoofdzakelijk beperkt tot stakingen. Scott Miller, de schrijver van één van de meest omvangrijke boeken over Czolgosz, werpt een interessante gedachte op in zijn boek *The President and The Assassin*. Hij meent dat dit gebrek aan terroristische aanslagen in Amerika in deze periode voor een deel kan worden verklaard aan de hand van het concept van de 'American Dream'.¹⁰³ Veel migranten kwamen naar Amerika om deze droom te verwezenlijken. De Amerikaanse droom bestond voor een groot deel uit het simpelweg kunnen opbouwen van een eigen bestaan, een bestaan dat vele malen comfortabeler was dan dat in het land van afkomst mogelijk bleek. Geloofde iemand in deze droom, dan zou was het onzinnig om het systeem dat deze droom mogelijk maakte (de Amerikaanse regering) op te blazen. Dit idee is te koppelen aan het relationele perspectief, omdat het bestaan van deze droom het gevoel van (politieke) mogelijkheden versterkte. Het vertrouwen in de legitimiteit van het politieke systeem en de mogelijkheden daarbinnen is één van de aspecten die het mechanisme van *upward spirals of political opportunities* behelst.¹⁰⁴ Miller heeft hier een goed punt met zijn bewering dat het geloof in de Amerikaanse Droom een negatieve werking had op de aanwezigheid van (anarchistisch) terroristische aanslagen. De mogelijkheden om een bestaan op te bouwen waren dusdanig fatsoenlijk dat het onzinnig was om het systeem dat deze mogelijkheden verschafte op te blazen. De Amerikaanse droom had in dit geval een deradicaliserende werking. Die werking werkte echter alleen zolang het geloof in dat systeem groot genoeg was, en daar zou vrij snel verandering in komen.

Scott Miller betoogt echter nog iets anders in zijn boek, een bewering die minder steekhoudend is. Hij meent dat de aanslagen in Amerika in de jaren 1890 gekenmerkt werden door jonge mannen die slechts een vaag begrip van anarchistische theorie hadden, niets te verliezen hadden, gemotiveerd waren door wraak (of het voorbeeld van iemand anders) en bereid waren te sterven voor hun doel.¹⁰⁵ Dit is echter een misplaatste stelling. Hij beweert hiermee impliciet dat de anarchistische ideologie weinig te maken heeft gehad met de daden van deze mannen. Dit idee gaat echter uit van het principe dat als iets niet de bedoeling was van de 'echte, theoretisch goed onderbouwde anarchisten', dat deze anarchisten ook geen invloed hadden, en dat het on-anarchistisch was. Hiermee houdt Miller niet genoeg rekening met de factor van onbedoelde beïnvloeding. Als een terrorist een aanslag pleegt omdat hij denkt dat hij daarmee een anarchistisch doel verkondigd, dan is dat niet meteen on-

---

¹⁰³ Miller, *President*, 246-247.

¹⁰⁴ Alimi et al, *The Dynamics of Radicalization*, 42.

¹⁰⁵ Miller, *President*, 249.

anarchistisch omdat de grote theoretische ingestelde anarchisten het er niet volledig mee eens zijn. Het verwijderd simpelweg de invloed van het anarchistische *umfeld* niet. Als iemand bijvoorbeeld in een speech van Emma Goldman hoorde dat ze het snapt dat sommige mannen, overvallen door passie, een aanslag plegen, en vervolgens zelf een aanslag pleegde, dan is daar sprake van beïnvloeding. Deze beïnvloeding blijft bestaan, zelfs al zou ze het bedoeld hebben in de context van een pleidooi tégen dergelijk geweld.

Czolgosz was niet de enige die de Amerikaanse president dood wilde hebben. Eenzelfde sentiment kwam uit een onverwachte hoek. De uitgever William Randolph Hearst publiceerde op 10 april 1901 in de *New York Journal* de volgende zin: “If bad institutions and bad men can be got rid of only by killing, then the killing must be done.”¹⁰⁶ Hiermee doelde hij op president McKinley en het Amerikaanse regeringssysteem. Hearst was geen anarchist, maar juist een grote krantenmagnaat, wiens vader senator was, en wie zelf later zou trachten om een politieke positie te veroveren. Men hoefde blijkbaar geen anarchist te zijn om tot een typisch anarchistische daad als staatshoofdmoord op te roepen. De niet-anarchistisch-gezinde publieke arena was dus niet zoals sommige publicaties uit 1901 meenden, puur pro-McKinley.¹⁰⁷

Na de aanslag op McKinley kwam er onmiddellijk veel speculatie over wie Czolgosz was, en wat zijn motieven waren. Sommigen dachten dat Czolgosz eropuit was gestuurd door 'de anarchisten' om McKinley te vermoorden. Het verhaal in een krant uit Iowa ging dat er een instructiebrief op het lichaam van Czolgosz was gevonden.¹⁰⁸ In deze brief stonden zogenaamd instructies voor hoe de bestaande sociale orde vernietigd moest worden, en deze zou specifiek aan Czolgosz gegeven zijn.¹⁰⁹ Het was inderdaad waar dat Czolgosz *Free Society* las (een anarchistisch), maar het artikel waarnaar verwezen wordt (overigens overgenomen in het krantenbericht zelf) is een zeer algemene opsomming van waarden waar het platform *Free Society* voor stond, en zeker geen specifieke opdracht aan Czolgosz. Zoals later in deze these zal blijken was de relatie tussen *Free Society* en Czolgosz op zijn best ‘kill en onhandig’ te noemen.

Een dergelijk opruiend artikel was niet ongewoon.¹¹⁰ Het bovenstaande bericht is een typisch voorbeeld waarbij een deel van de samenleving zich actief distantieert van de terroristische daad en de

---

¹⁰⁶ Ibidem, 5.

¹⁰⁷ In vele gedenkboekjes werd geschreven dat niemand die van goede geest was, ooit tegen McKinley zou kunnen zijn, een voorbeeld:

Brooklyn Daily Eagle, *McKinley Memorial*.

Hoe zeer McKinley geliefd was werd in de *New York Times* geïllustreerd aan de hand van de bloemlegging:

Auteur onbekend, ‘The Floral Offerings’, *New York Times* (20 september 1901) v51n16132: p. 2.,

<http://mckinleydeath.com/documents/newspapers/NYT51-16132b.htm> (1 oktober 2016).

Dat gezegd hebbende waren er zat mensen die iets tégen McKinley hadden, echter werden deze mensen nog wel eens door een bende achtervolgd voor het uiten van een dergelijke mening.

Auteur onbekend, ‘Mob Beats Clergyman’, *Journal and Herald* (26 september 1901) v35n36 p.4,

<http://mckinleydeath.com/documents/newspapers/JH35-36a.htm> (1 oktober 2016).

of: Auteur onbekend, ‘Brutal Remarks’ (12 september 1901), *Nashua Daily Telegraph* v34n164 p.5,

<http://mckinleydeath.com/documents/newspapers/NDT34-164a.htm> (1 oktober 2016).

¹⁰⁸ Auteur onbekend, ‘Code of Instructions’, *Iowa State Register*.

¹⁰⁹ Ibidem.

¹¹⁰ Op de website www.mckinleydeath.com (geraadpleegd 20 augustus 2016) zijn vele krantenartikelen te vinden van deze periode, waarin dergelijke bangmakerij in voorkomt.

blaat zeer duidelijk bij een concrete groep brengt. In dit geval 'de anarchisten'. Hierdoor raakt de desbetreffende groepering geïsoleerd van de rest van samenleving. Een dergelijke geïsoleerde positie zorgt ervoor dat mogelijkheden om legitiem te handelen verminderen omdat de groep in het huidige, legitieme politieke systeem minder serieus wordt genomen of zelfs actief geweigerd wordt.¹¹¹

Het hierboven genoemde artikel beslaat echter niet het hele spectrum. Een magazine genaamd *World's Work* poneerde dat Czolgosz niet erg slim was, en dat hij als hij geen 'apostles of anarchy' was tegengekomen, hij ongetwijfeld een normaal leven had geleid.¹¹² Het was volgens het artikel geloofwaardig dat hij geen medeplichtigen had, maar dat het wel anderen waren die hem het idee gaven. Uit de twee genoemde artikelen komt een subtiele tegenstelling voor.¹¹³ Bij het eerste artikel werd Czolgosz gezien als een speelbal van de anarchisten, en in het tweede artikel als een persoon die slechts een duwtje in de 'goede' richting nodig had. Hoewel dit tweede artikel minder zegt over de manier waarop de samenleving naar anarchisten keek, laat het wel zien dat er een bepaald begrip van 'lone-wolf'-terrorisme aanwezig was. In de zin dat er een besef was dat niet elke terroristische aanslag vanuit een groepering hoefde te komen, maar dat iemand ook niet per se mentaal onstabiel hoefde te zijn om een aanslag te plegen.

De publieke arena bestaat echter niet alleen uit kranten, en hoeft ook niet per se ver weg van een terrorist of groepering te staan. Ook de familie van een terrorist is onderdeel van de publieke arena. Na de daad en dood van Czolgosz is er veel discussie geweest over zijn mentale gestel. Tijdens het onderzoek naar de geestelijke gezondheid van Czolgosz werd door de psycholoog(, criminoloog en schrijver) Lloyd Briggs ook aan zijn familie gevraagd wat ze van hem vonden.¹¹⁴ Zijn grote broer vond Czolgosz pienter, zeker niet gek, hoewel af en toe wat vreemd. Zijn stiefmoeder vond hem een lafaard, en een doorn in het oog. Ze geloofde niet dat hij de intellectuele capaciteit had om ook maar de speeches van een vrouw als Emma Goldman te begrijpen. Zijn stiefmoeder vond Czolgosz sowieso maar een luiaard, en Czolgosz ervoer haar als een grote kwelgeest.¹¹⁵ Ze viel hem constant aan op zijn vermeende luiheid, en Czolgosz deed op zijn beurt niet de moeite om te antwoorden, en vermeed

---

¹¹¹ Alimi et al, *The Dynamics of Radicalization*, 42-43.

¹¹² Auteur onbekend, 'The Character of Czolgosz.', *World's Work* (november 1901) v3n1: p.1366, <http://mckinleydeath.com/documents/magazines/WW3-1.htm> (20 augustus 2016)

¹¹³ Overigens gekozen omdat deze twee artikelen de twee meest extreme versies waren van de visies die hier uiteengezet worden. Andere, vaak iets meer genuanceerdere versies (doch zeker ook soms net zo sensationeel) zijn ook te vinden, bijvoorbeeld het volgende artikel, waarin wederom anarchisten de blijkbaar zwakke geest van Czolgosz doorboorden: Auteur onbekend, 'The Deed of an Anarchist', *American Monthly Review of Reviews* (oktober 1901) v24n4, <http://mckinleydeath.com/documents/magazines/AMRR24-4d.htm> (1 oktober 2016).

Of het volgende artikel, waarin zijn gebrek aan religie als de hoofdfactor in zijn 'ontsporen' wordt gezien: R.A. Waite, 'Making Men', *St. Andrew's Cross* (november-december 1913) v28n2, <http://mckinleydeath.com/documents/magazines/SAC28-2.htm> (1 oktober 2016).

¹¹⁴ Miller, *President*, 304-305 is een goede samenvatting van de manieren waarop de familie naar Czolgosz keek. Channing, *The Mental Status* behandelt dit aspect ook, evenals het grote boek van Briggs, *The Manner of the Man That Kills*. Dit is overigens waarover de meeste voetnoten waarbij verwezen wordt naar Miller.

¹¹⁵ Zoals onder andere bleek uit zijn onwil om met haar (en als gevolg daarvan, met de rest van de familie) samen te eten. Op een dag liet hij zelfs een pan met vis aanbranden omdat hij liever uit de keuken vertrok dan ook maar een seconde met haar door te brengen: Miller, *President*, 274.

haar.¹¹⁶ De vader van Czolgosz had eveneens geen bijster hoge dunk van hem, en meende dat niemand Czolgosz echt geweldig vond. Interessant daarbij is wel dat zijn vader een gedenktekentje van Czolgosz op de revers van zijn beste kleding droeg, een Poolse traditie.¹¹⁷ Zijn jongere broer vond het prima als Czolgosz voor zijn daad hing. Het algehele beeld van zijn familie over Czolgosz was dus vrij negatief. Allicht is dit een symptoom van zijn onhandigheid in sociale situaties, nergens paste hij echt.

Czolgosz was niet de enige die de schuld kreeg van de moord op McKinley. In de kranten werd er gespeculeerd over handlangers, en de politie ging achter iedere mogelijke handlanger aan. Maar ook een deel van ‘het volk’, de gewone man op de straat, ging achter eventuele medeplichtigen aan. Groepen vertrokken richting anarchistische wijken om daar genoegdoening te vinden: “If President McKinley dies [dat gebeurde immers pas acht dagen na de aanslag] there will be 10.000 anarchists killed in Paterson to avenge his death.”¹¹⁸ Hiermee worden drie dingen duidelijk. Ten eerste was de distantiëring tussen de anarchisten en dergelijke burgers zo groot dat potentieel fataal geweld niet geschroomd werd. Ten tweede laat dit zien dat de mechanismen omtrent escalatie van geweld zich niet hoeven te beperken tot de veiligheidsarena, zoals Alimi *et al* in *The Dynamics of Radicalization* wel impliceren, maar dat deze mechanismen ook aanwezig kunnen zijn in de publieke arena.¹¹⁹ Ten derde laat het de overdreven angst van de bevolking zien. 10.000 zal een spreekwoordelijk nummer geweest zijn, maar het zal al moeilijk geweest zijn om zoveel anarchisten in een staat, laat staan in één wijk te vinden.

Over de manier waarop Czolgosz werd opgepakt zijn enkele meningsverschillen.¹²⁰ In een gedenkboekje over McKinley wordt er met hoogachting gesproken over de nette manier waarop Czolgosz werd behandeld; het was een triomf van de rechtstaat.¹²¹ Nadat de moordenaar tegen de grond was gewerkt, werd hij meteen beschermd: ““Lynch him! Lynch him!” where the shouts. For fear the law would be forgotten in the anger of the people, a guard of police immediately surrounded the anarchist.”¹²² Eén van de redenen dat deze bescherming zo opviel was omdat McKinley nog niet dood was, hij stierf pas acht dagen later aan de verwondingen. Had McKinley het overleefd, dan kon Czolgosz slechts tien jaar gevangenisstraf krijgen voor poging tot moord.¹²³ Later veranderde het discours. Czolgosz werd niet braaf beschermd door de politie vanaf het eerste moment. In de Temple of Music is hij voordat hij naar buiten werd geëscorteerd grondig onder handen genomen door de

---

¹¹⁶ Miller, *President*, 273-274.

¹¹⁷ Channing, *Mental Status*, 5.

¹¹⁸ Miller, *President*, 309. Overigens op haar beurt weer een citaat uit *The New York Times*, ‘Wanted to Kill Anarchists,’ 7 september 1901. Ik verwijs echter naar Miller omdat zijn boek makkelijker te verkrijgen is dan dit krantenartikel (deze zit achter een *paywall* met een maandelijkse subscriptie).

¹¹⁹ Alimi *et al*, *The Dynamics of Radicalization*, 43-45.

¹²⁰ Het discours over zijn arrestatie verschilt voornamelijk (doch niet exclusief) per brontype. Bij het gedenkboekje of in het rapport van de *Yale Law Journal* wordt de arrestatie vooral opgehemeld, latere secundaire bronnen (zoals in de orale geschiedenis opgesteld door Paul Avrich, *Anarchist Voices*) zijn doorgaans pessimistischer. Zie voetnoot 120 t/m 123.

Een handige opsomming van een groot scala aan kranten/magazines en persoonlijke reacties (allen in te zien) op de rechtszaak (en in minder mate de arrestatie) is te vinden op: <http://mckinleydeath.com/indexes/keywordL.htm#24> (1 oktober 2016).

¹²¹ Brooklyn Daily Eagle, *McKinley Memorial*, 10.

¹²² *Ibidem*.

¹²³ LeRoy Parker, ‘The Trial of the Anarchist Murderer Czolgosz’, *Yale Law Journal* 11 (1901) 2, 81.

politie en bewaking. Czolgosz werd met geweerkolven en knuppels bewerkt, totdat de president opriep hem geen pijn te doen.¹²⁴ Pas toen werd hij weer op de been gezet en onder bescherming naar buiten gebracht.

Het voorgaande zegt ook iets over de praktijk van het lynchen. De roep om te lynchen werd serieus genoeg genomen door de politie om Czolgosz te beschermen. Zoals gezien waren er na de aanslag al plannen om anarchisten te lynchen, maar er is een verhaal van één anarchist in het bijzonder die bedreigd werd met lynchen, wat in het kader van de *umfeld* benadering interessant is. Harry Gordon, een anarchist die nauw verbonden was met de drukker van *Free Society*, werd bedreigd door een bende in Pittsburgh. Gordon was al bijna opgeknoopt voordat iemand uit het publiek riep “*He’s a union man. Let him go!*”, en hij naar beneden werd gehaald.¹²⁵ De mate van dissociatie tussen hem anarchisten en de rest van de publieke arena, en de in dit geval daarbij behorende geweldspiraal werd hier wederom zeer duidelijk. Deze episode laat echter ook de werking van het *umfeld* zien. In het geval van Gordon was hij lid van een vakbond, en omdat iemand hem herkende overleefde hij het: zijn sociale omgeving was zijn redding. Had Gordon echter niet deze connectie met de vakbond gehad, dan was het goed mogelijk geweest dat zijn leven in september 1901 aan de hoogste boom eindigde.

De reactie van de burgers die eropuit gingen om anarchisten te vermoorden, en die opriepen om Czolgosz te lynchen, geeft een interessante kijk op de manier waarop door deze delen van de bevolking gedacht werd over strafrecht. Lynchen werd bij bepaald onrecht blijkbaar gezien als een gerechtvaardigd middel. Voor de Amerikaanse regering was de daad een uitgelezen kans om te laten zien dat er alleen wettelijk er rechtvaardig werd opgetreden.¹²⁶ Het was een kans om te laten zien dat het Amerikaanse regime geenszins tiranniek was. Hiermee had de Amerikaanse regering de geweldspiraal kunnen doorbreken, door te laten zien dat wel degelijk altijd rechtvaardig optraden (door bijvoorbeeld óók de aspirant-lynchers op te pakken). Helaas – zoals we in een volgende paragraaf zullen zien – pakte de regering deze aanslag juist als een kans om het anarchisme volledig op te doeken door het politieapparaat in te zetten om alles wat naar anarchisme rook uit te schakelen.¹²⁷ Aan de andere kant was de daad van Czolgosz ook geen manier om het Amerikaanse systeem te doorbreken. Een pastor wist dit in een preek in één van de gedenkboekjes over McKinley mooi te verwoorden: “It was such a senseless murder. There was nothing to be gained by it toward the propagation of anarchistic principles. The shots fired in Buffalo have killed a splendid man and a most admirable Chief Executive, but they have not shattered the foundations of government.”¹²⁸

Het *Yale Journal of Law* wijdde na de dood van McKilney een artikel aan de arrestatie en berechting van Czolgosz. Hierin staan enkele interessante observaties over Czolgosz die laten zien

---

¹²⁴ Miller, *President*, 302.

¹²⁵ Paul Avrich, *Anarchist Voices: An Oral history of Anarchism in America* (AK Press, Edinburgh, Oakland, West Virginia 2005) 275.

¹²⁶ Iets wat in Parker, ‘The Trial’ als een triomf gezien wordt van de manier waarop Czolgosz werd behandeld. Hij werd immers beschermd!

¹²⁷ Francis O’Neill, ‘Stamping Out Anarchy by Police Powers’, *Saturday Evening Post* (28 september 1901) v174n13 p.12, <http://mckinleydeath.com/documents/magazines/SEP174-13a.htm> (5 oktober 2016).

¹²⁸ Brooklin Eagle Library, *Memorial*, 13.

welke indruk hij achterliet. Typisch was ten eerste zijn verlegenheid, iets wat hem ook parten zou spelen tijdens zijn pogingen om contact te maken met anarchisten. Ten tweede meent de schrijver dat als iemand verwachtte dat de moordenaar van de president de voorkomen zou hebben van een typische anarchistische moordenaar, dat hij dan zeer teleurgesteld zou zijn bij het zien van Czolgosz:

“If any one has imagined the assassin of the President to be the typical anarchist murderer of desperate men, he would be disappointed at the sight of Czolgosz. He was of medium height and size, fair complexion and hair, with a face not bad, but rather simple and loutish in its expression. He would pass anywhere for a very ordinary country boy, but with little experience of the world.”¹²⁹

Als laatste reageerde Czolgosz volgens de schrijver heel vreemd tijdens de rechtszaak. In de rechtszaal bleef Czolgosz stil, maar tegen zijn cipiers sprak hij vrijuit. Als verdediging was het geen goede tactiek.¹³⁰ Het hoorde echter wel in de anarchistische stijl: tijdens de rechtszaak stil blijven, en pas bij het moment van executie opspringen om de wonderen van het anarchisme te verkondigen.¹³¹ Czolgosz bleef echter wel stil tijdens de rechtszaak, maar toen hij op de elektrische stoel zat wist hij alleen, vrij zachtjes, het volgende te verkondigen: “I killed the President for the good of the laboring people, the good people. I am not sorry for my crime but I am sorry I can’t see my father”.¹³² Niet zo catchy als “Long live anarchism!”, maar allicht wel het best passend bij zijn verlegen karakter. Het blijkbaar gangbare beeld van de koelbloedige anarchistische moordenaar sloeg in het geval van Czolgosz de plank volledig mis.

In het kader van dit onderzoek vallen er nog een aantal zaken op aan de berechting van Czolgosz. Ten eerste werd er voor de rechtszaak een onderzoek gedaan naar de mentale gesteldheid van Czolgosz. Door experts werd Czolgosz mentaal stabiel verklaard.¹³³ In 1902 heeft medicus Walter Channing echter postuum onderzoek gedaan naar de geestelijke status van Czolgosz.¹³⁴ Hierin kwam naar voren dat Czolgosz waarschijnlijk enige mentale problemen had, die over het hoofd gezien waren tijdens de rechtszaak. De conclusie van Channing was dat de daad van Czolgosz het best verklaard kon worden vanuit het idee dat Czolgosz inderdaad ‘insane’ was.¹³⁵

Pas in 2010 is deze zienswijze bestreden, door criminoloog Cary Federman.¹³⁶ De conclusies van Channing waren volgens Federman gebaseerd op foutief bronmateriaal, bronmateriaal dat zichzelf veelvuldig tegenspreekt. Channing kwam op die manier tot een sluitend narratief van Czolgosz als zieke, gevaarlijke gek die slechts een duwtje in een bepaalde richting nodig had. In tegenstelling tot

---

¹²⁹ Parker, ‘The Trial’, 82-83

¹³⁰ Ibidem, 83.

¹³¹ Ibidem, 87-88.

¹³² Miller, *President*, 330.

¹³³ Parker, ‘The Trial’, 86.

¹³⁴ Channing, *Mental Status*.

¹³⁵ Ibidem, 46.

Het woord *Insane* betekent niet zomaar gek, maar heeft in Amerika ook een juridisch aspect.

¹³⁶ Federman, *The Life*.

deze visie stelt Federman dat Czolgosz wel degelijk mentale problemen had, maar dat deze niet ernstig genoeg waren om hem ‘*insane*’ te verklaren. Czolgosz had geen last van waanbeelden of hallucinaties. Hij slaagde ook in een toentertijd standaard juridische toets van de staat van New York waarin gemeten werd of iemand goed van kwaad kon onderscheiden.¹³⁷ Miller, de schrijver van het meest omvangrijke boek over Czolgosz, is het eveneens eens met de conclusies van Federman. Het wel of niet ‘*insane*’ verklaren van Czolgosz was vooral een juridisch spel.¹³⁸ Czolgosz werd mentaal stabiel verklaard, en dit leverde de gewenste strafmaatregel op: de elektrische stoel. Een jaar later verklaarde echter een andere medische expert (Channing) Czolgosz als gek, wat de klap voor de samenleving op emotioneel gebied waarschijnlijk verminderde: Door de daad van Czolgosz neer te zetten als de daad van een irrationele man bleef een bepaald narratief in stand, een narratief waarin het systeem (en bij extensie, de samenleving) alleen werd aangevallen door gevaarlijke gekken, niet door rationeel denkende mensen. Was het immers een rationeel denkende man geweest, dan bestond ook de kans dat zijn kritiek op de samenleving, het systeem, én de president terecht was: en dat was een enge gedachte.

De snelheid van de rechtszaak was een ander opvallend punt. De jury bestond volledig uit “*working class men*” (er was geen gladgeschoren man onder hen aanwezig) en was binnen twee uur gekozen.¹³⁹ Vrijwel op hetzelfde moment dat het laatste jurylid gekozen was begon de rechtszaak, de volgende middag was Czolgosz veroordeeld tot de elektrische stoel.¹⁴⁰ De advocaten die Czolgosz aangewezen kreeg hadden die taak liever niet gehad.¹⁴¹ De enige verdediging die Czoglosz met enige hoop op succes had kunnen aanleveren was pleiten dat hij krankzinnig (*insane*) was. Medische experts onderzochten Czolgosz, bevonden hem niet krankzinnig en binnen drie kwartier had de jury besloten dat Czolgosz schuldig was.¹⁴² Over de vraag of hij alleen had gehandeld was Czolgosz eenduidig. Hij hield stevast vol dat hij helemaal alleen had gehandeld, dat niemand hem had gezegd dat hij dit moest doen, en dat ook niemand hem er voor betaalde. Hij had deze misdaad slechts enkele dagen van tevoren bedacht.¹⁴³ Toch ging – zoals we later zullen zien - het politieapparaat op een zeer rigoureuze manier op zoek naar medeplichtigen.

---

¹³⁷ Ibidem, 3.

¹³⁸ Miller, *President*, 324-325.

Overigens is ook het hele artikel: Parker ‘The Trial’ zeer relevant voor verdere informatie omtrent de berechting van Czolgosz. Hoewel het wel enigszins *biased* is in de richting van ‘de triomf van het Amerikaanse Rechtssysteem’.

¹³⁹ Hoe exceptioneel snel dat was, werd onder andere geïllustreerd in het volgende artikel.

Auteur onbekend, ‘Trial of the President’s Murderer’, *Daily Picayune* (24 september 1901) v65n243 p.4, <http://mckinleydeath.com/documents/newspapers/DP65-243a.htm> (3 oktober 2016).

¹⁴⁰ Miller, *President*, 322.,

Auteur onbekend, ‘Czolgosz Found Guilty’, *Timely Topics* (27 september 1901) v6n4 p. 56, <http://mckinleydeath.com/documents/magazines/TT6-4b.htm> (3 oktober 2016).

¹⁴¹ Miller, *President*, 323-324.,

Auteur onbekend, ‘Titus May Not Accept’, *Daily Picayune* (21 september 1901) v65n240 p.1, <http://mckinleydeath.com/documents/newspapers/DP65-240b.htm> (3 oktober 2016).,

Auteur onbekend, ‘Fennely Not To Defend Czolgosz’, *Buffalo Courier* (9 september 1901) v66n252 p. 5, <http://mckinleydeath.com/documents/newspapers/BC66-252b.htm> (3 oktober 2016).,

Parker, ‘The Trial’, 83-84.

¹⁴² Ibidem, 323-326.,

Auteur onbekend, ‘Single Ballot All That Was Necessary’, *Buffalo Courier* (25 september 1901) v66n268 p. 9, <http://mckinleydeath.com/documents/newspapers/BC66-268a.htm> (3 oktober 2016).

¹⁴³ Ibidem, 326.

Na de berechting werd Czolgosz op de trein gezet naar de Auburn Prison in Auburn, New York. Aldaar zou hij geëxecuteerd worden door middel van de elektrische stoel. In de trein waren veel journalisten aanwezig. Tegen deze journalisten zei hij het volgende: “It is awful to feel you have killed someone. I wish I had not done it. I would like to live but I can’t now. I made my mistake. I was all stirred up and felt I had to kill him”¹⁴⁴ Toen hij eenmaal op de stoel zat was hij echter weer van mening veranderd, en speet het hem alleen dat hij zijn vader niet kon zien.¹⁴⁵ Tussen de trein en de stoel zat echter nog een periode, de zogenaamde *death-row*. Hier was vrijwel iedereen zeer gemeen tegen Czolgosz, alleen de priester niet. De priester kon echter niet inpraten op Czolgosz, die volgens hem vrij harteloos reageerde. Cipers mochten niet met Czolgosz praten, en waren er vooral om ervoor te zorgen dat andere gedetineerden niet zouden ontsnappen om Czolgosz persoonlijk te vermoorden.¹⁴⁶ Zijn laatste dagen laten zien dat Czolgosz niet helemaal zeker van zijn zaak was, en dat het toch vooral een opwelling leek te zijn. Het idee dat hij nergens paste werd nogmaals bevestigd, hij was onder de criminelen veracht, bleek een teleurstellende verschijning voor de priester en was non-existent voor de cipers.

Deze paragraaf is gebruikt om de positie van Czolgosz binnen de publieke arena (en de samenleving), en de wederzijdse beïnvloeding tussen beide partijen te tonen. Parsons legde een blauwdruk neer voor hoe het anarchisme er in Amerika zou uitzien. De dissociatie tussen anarchisten en de rest van de samenleving begon al in de jaren 1880, en werd alleen maar sterker. Tegelijkertijd kwamen veel migranten richting Amerika omdat ze geloofden in de Amerikaanse droom. Juist dit geloof in de Amerikaanse droom maakte radicalisme minder lucratief, en daarmee minder waarschijnlijk. Hoewel Parsons een grondwerk legde voor het anarchisme, was hij niet de enige anarchistische theoreticus. Soms bestaat echter het idee (zie bijvoorbeeld Scott Miller) dat theorie überhaupt niet van belang was in de beïnvloeding van terroristische daden. Aanslagen werden gedaan door jongens met slechts een vaag begrip van deze theorie en die draaiden op de drift om *iets* te willen doen. Dit perspectief houdt echter onvoldoende rekening met onbedoelde beïnvloeding. Kranten speculeerden bij Czolgosz precies over dit aspect: was hij nou beïnvloed door andere anarchisten, of was hij een ongeleid projectiel dat ineens een doel vond? Beide kampen vertellen niet het hele verhaal. Czolgosz was een relatief normale man met eigen wensen, een man die veel las, en een man die wel anarchisten opzocht, maar daar – zoals we in een latere paragraaf zien – uiteindelijk vooral zelf betekenis uit moest halen.

Niet alleen tussen het anarchisme en de publieke arena was er sprake van dissociatie, ook tussen Czolgosz en de publieke arena kwam steeds meer afstand. Zijn afwijzing van religie deed hem

---

¹⁴⁴ Ibidem, 327.

¹⁴⁵ Ibidem, 330.,

Auteur onbekend, ‘Humane, Decent, Orderly’, *Auburn Weekly Bulletin* (1 november 1901) v20n88 p. 5, <http://mckinleydeath.com/documents/newspapers/AWB20-88b.htm> (3 oktober 2016).,

Charles R. Skinner, ‘Story of McKinley’s Assassination’, *State Service* (april 1919) v3n4 p. 20-24, <http://mckinleydeath.com/documents/magazines/SService3-4.htm> (3 oktober 2016).

¹⁴⁶ Miller, *President*, 328-329.

al vreemd aandoen, en sommigen zochten daar later zelfs de oorzaak van zijn daad in.¹⁴⁷ Aanvankelijk kon Czolgosz meedoen in de zoektocht naar de Amerikaanse droom, maar na zijn ziekte was hier alle hoop op verloren. Hij was goed belezen en intellectueel scherp, maar kon dit door zijn sociale onhandigheid nooit delen. Zoals in een volgende paragraaf te zien is, zou hij binnen radicale kringen een zeer vreemd imago kweken. Zijn gedrag was soms zelfs zo vreemd, dat velen de schuld zijn daad bij zijn psychische status plaatsten.¹⁴⁸ Er is echter niet genoeg bewijs om hem krankzinnig te noemen, hoogstens dwaas.¹⁴⁹ Wat helder mag zijn, is dat er tegen 1901 sprake was van een zeer hoge mate van dissociatie tussen zowel de anarchisten en de publieke arena, als tussen Czolgosz en de publieke arena.

---

¹⁴⁷ R.A. Waite, 'Making Men'.

¹⁴⁸ Sanderson, *Epilepsy*., Channing, *Mental Status*., en Briggs, *The Manner*.

¹⁴⁹ Federman, *The Life*, 3.

Politieke (on)mogelijkheden en de noodzakelijkheid van het illegitieme

Een tweede belangrijke arena van interactie tussen terroristen en de rest van de wereld is die van de politiek. Politieke mogelijkheden zijn namelijk een groot onderdeel van de mechanismen waaruit radicalisering en de-radicalisering bestaan.¹⁵⁰ Politieke mogelijkheden beslaan zowel verbeteringen in de positie van de (potentieel) radicale groepering als verslechtering. Denk hierbij aan het wel of niet betekenisvol kunnen of mogen meedoen aan het legitieme politieke systeem. Een opvallend voorbeeld daarin was bijvoorbeeld de onmogelijkheid van Emma Goldman om mee te doen aan het Amerikaanse politieke systeem omdat ze een vrouw was. Toch wist ze invloed te vergaren als anarchistisch schrijfster, en werd ze later van groot belang in het verhaal van Czolgosz. Het kan ook gebeuren dat veranderingen in het politieke systeem bepaalde doelen beter bereikbaar maken, maar tegelijkertijd de acties van de groepering veranderen. Zo werd rond de speech van Parsons in 1886 de achturige werkdag normaler, maar werden de mogelijkheden om legitiem politiek mee te spelen voor anarchisten slechter dankzij de dissociatie tussen de groepering en de bredere samenleving, en de aanwezigheid van een geweldspiraal. Deze geweldspiraal en de non-existente politieke mogelijkheden bleven tot aan Czolgosz toe tekenend voor de politieke positie van anarchisme. Uit deze paragraaf zal duidelijk worden dat de politieke arena een actor als Czolgosz niet welgezind was, politieke *leverage* ontbrak doorgaans: De mogelijkheden om politieke doelstellingen te bereiken lagen doorgaans op het randje van legitiem en illegitiem, en regelmatig kantelde de balans naar het illegitieme.

Een man als Czolgosz had in deze tijd betrekkelijk weinig politieke mogelijkheden. Een arbeider zou bijvoorbeeld niet snel een hoge politieke functie verkrijgen binnen het Amerikaanse bestel. De politieke invloed van een dergelijke kon bestaan uit het stemmen op verkiezingen, en uit buitenparlementaire actie. Buitenparlementaire actie betekende niet meteen illegitieme actie, zo konden petities opgezet worden, en mochten burgers volgens de grondwet een rechtszaak aanspannen tegen de regering. De actiemethode die Czolgosz het meest in zijn leven tegenkwam was echter het middel van de staking, iets wat op het grenspunt van legitiem en illegitiem lag. Deze stakingen bleken echter vaak futiel. Zo ook de stakingen waaraan Czolgosz in 1893 meedeed. Politieke instrumenten die hierbij gebruikt werden waren het middel van de staking en de organisatiemethode van de vakbond. Czolgosz en zijn medestakers misten echter de politieke hefboom om daadwerkelijk invloed uit te kunnen oefenen. De fabrieken huurden simpelweg één van de vele arbeidszoekenden (doorgaans migranten) in om te compenseren voor de stakers. Czolgosz zag zich genoodzaakt om – met de staart tussen de benen – terug te gaan naar zijn oude werk.¹⁵¹

Tekenend voor de politieke positie van anarchisten en überhaupt de (doorgaans socialistisch of zelfs anarchistisch ingestelde) arbeiders waaronder een man als Czolgosz zich schaarde, was het bloedbad in Homestead in 1892. Daar werd een staking met grof geweld neergeslagen. De regering stuurde milities bestaande uit zeer jonge jongens en zeer oude mannen naar het gebied. Deze mannen

---

¹⁵⁰ Alimi et al, *The Dynamics of Radicalization*, 42-43.

¹⁵¹ Millers, *President*, 57, 75-76.

waren weliswaar gewapend met het modernste wapentuig (waaronder Winchester geweren), maar het moraal liet te wensen over. De stakers in Homestead hadden van te voren gehoord dat deze Pinkertons (de naam van de betreffende militie) eraan kwamen, en bewapenden zich met alles wat om handen was.¹⁵² Dit leidde tot een bloedige strijd tussen arme fabrieksarbeiders, en een militie die bestond uit ouderen die hun pensioen probeerden te spekken of studenten die hun collegegeld probeerden te verdienen.¹⁵³ Veelal eindigden stakingen doordat ze bloedig werden neergeslagen, of doordat de fabriek op een andere manier won. De politieke *leverage* van mensen als Czolgosz was vrijwel non-existent. Het incident te Homestead is tevens een schoolvoorbeeld van een escalerende geweldspiraal. Er werd geen gewone politiemacht ingezet, maar een zwaarbewapende militie. Aan de zijde van de stakers leidde dit tot het gebruik van zwaar geweld: Zo trachtten de stakers de militieboot in vlammen op te laten gaan door er een brandende sloep tegenaan te sturen.¹⁵⁴

Het verhaal van Parsons was een eerder voorbeeld van hetzelfde probleem. De politieke positie van de anarchisten was in de tijd van Parsons nog onduidelijk, maar de *Haymarket Riots* lieten zien dat de dissociatie tussen de anarchisten en het bredere Amerikaanse publiek vrij groot was. De legitieme politieke mogelijkheden van de anarchisten bleken niet groot genoeg om hun wensen in te willigen. Bij Parsons ging het om de achturige werkdag, maar zelfs dat kreeg hij niet voor elkaar. Het in zijn geval illegitieme middel van staken leidde alleen tot een bloedbad, en het doodsvonnis voor zeven anarchisten.¹⁵⁵ De natuur van het anarchisme an sich maakt compromissen uitermate lastig. Een compromis-oplossing ligt namelijk doorgaans in het handelen met de staat en het (ten dele) accepteren van deze staat. Het probleem is echter dat het juist die staat is waar de archetype anarchist tegen vecht. Kleine winsten waren wel te behalen (de achturige werkdag), maar het bewerkstelligen van een anarchistische utopie benodigde al gauw illegitieme actie.

Vrijheid van meningsuiting is een ander facet van politieke mogelijkheden, en de persvrijheid ligt in het verlengde daarvan. Door middel van het schrift is het immers relatief makkelijk om propaganda te verspreiden, of gelijkgezinden te bereiken. De *Free Society* was een anarchistisch blad dat in de vorige paragrafen al enkele keren voorbij kwam. Abe Isaak, de drukker van dit blad, kwam regelmatig in de problemen vanwege het feit dat hij dit blad drukte. De regering beperkte hiermee zijn politieke mogelijkheden, en in het verlengde daarvan de mogelijkheden van de anarchistische groeperingen die dit lazen en/of er gebruik van maakten. In 1897 werd Abe Isaak bijvoorbeeld opgepakt vanwege het publiceren van ‘obscene gedichten’ (van de dichter Walt Withman) in *The Firebrand*, een voorganger van *Free Society*.¹⁵⁶ Duidelijk mag zijn dat de kans werd aangepakt om het

---

¹⁵² Ibidem, 218-221.

¹⁵³ Ibidem.

¹⁵⁴ Ibidem, 220.

¹⁵⁵ Ibidem, 137-143 en 159-171. Overigens heeft Paul Avrich (tevens de schrijver van *Anarchist Voices*) een zeer compleet boek geschreven over de Haymarket Affair: Paul Avrich, *The Haymarket Tragedy* (Princeton 1984).

¹⁵⁶ De vreemde verhouding die deze anarchisten hadden met de rest van de samenleving werd benadrukt door het feit dat één van de drukkers die niet bij de arrestatie aanwezig was zo vermolmd was dat hij niet werd opgepakt, dat hij zichzelf later zou opgeven bij de politie: Avrich, *Anarchist Voices*, 24-25.

blaadje te censureren.¹⁵⁷ Uiteindelijk werd echter besloten dat de drukkers niet vervolgd zouden worden, en Isaak verhuisde na deze episode vanuit San Francisco naar Chicago, om daar te beginnen met het drukken van de *Free Society*.¹⁵⁸

Vanwege de significante overlap tussen de politieke mogelijkheden van de anarchisten en de relatie tussen de anarchisten en de politie komen enkele aspecten van de politieke mogelijkheden van de anarchisten pas in de volgende paragraaf aan bod. Kort samengevat had een man als Czolgosz weinig legitieme politieke mogelijkheden om tot zijn uiteindelijke doel te komen. Het middel van de staking lag doorgaans op het randje van legitiem en illegitiem, en pakte veelal verkeerd (en soms fataal) uit. De natuur van het anarchisme maakte het bereiken van compromissen zeer lastig. Nevendoelen (zoals de achturige werkdag) konden wel bereikt worden via een compromis met de staat, maar de grotere doelen bestonden juist uit het wegnemen van deze staat. Daar kwam bij dat deze staat op zijn zachtst gezegd niet bijster openstond voor anarchisten. Dit kon zich manifesteren in censuur, maar ook in het bloedig neerslaan van stakingen. Een man als Czolgosz zou vrijwel noodzakelijk naar het illegitieme moeten grijpen om substantiële veranderingen te kunnen bewerkstelligen. In de volgende paragraaf wordt gekeken naar hoe het (in de ogen van de staat) illegitieme werd aangepakt door de veiligheidsarena.

---

¹⁵⁷ Later zouden er (in New York) zelfs wetten komen (ingaaande 3 april 1902) betreffende 'criminele anarchie' en het drukken van zogenaamde 'crimineel anarchistische gedachten'.
Laws of the State of New York, 'Chap. 371' (1902) p.958-960, <http://mckinleydeath.com/documents/govdocs/LSNY1902.htm> (4 oktober 2016).

¹⁵⁸ Miller, *President* 25.

Na de daad van Czolgosz overigens gecensureerd, maar dat komt in een latere paragraaf aan bod:

Auteur onbekend, 'Anarchist Paper Barred out of the Mails', *Buffalo Evening News* (3 oktober 1901) v42n147 p.9, <http://mckinleydeath.com/documents/newspapers/BEN42-147b.htm> (4 oktober 2016).

Over de motieven en gedachten van Abe Isaak (met name omtrent Czolgosz, maar ook het anarchisme in het algemeen) is het volgende artikel zeer verhelderend:

Auteur onbekend, 'News', *Public* (14 september 1901) v4n180 p.360-362, <http://mckinleydeath.com/documents/magazines/Public4-180c.htm> (4 oktober 2016).

De geweldspiraal: de veiligheidarena en het anarchisme.

Eén van de meest zichtbare arena's met betrekking tot de relatie tussen (potentieel-)terroristen en een samenleving is daar waar het veiligheidsapparaat zich laat zien. Met het veiligheidsapparaat worden bijvoorbeeld de politie, het leger en eventuele geheime diensten bedoeld: diensten die een regering in kan zetten ter bestrijding van een terrorist of terroristische organisatie. Deze arena staat in deze analyse los van de politieke arena omdat de politieke omgeving niet alles zegt over de relatie tussen het veiligheidsapparaat in de radicalisering van een terrorist of terroristische groepering: een dienst kan immers reageren op een manier die niet door een regering als geoorloofd wordt geacht.¹⁵⁹ In het geval van anarchisme in Amerika was er sprake van een vrij lange zichtbare traditie waarbij anarchisten in contact kwamen met dit veiligheidsapparaat; wat het meteen van belang maakt bij de bestudering van Czolgosz, die zichzelf als anarchist zag. Misschien wel het belangrijkste incident tussen de veiligheidarena en de anarchisten, was dat van de *Haymarket Riots*. Dit incident, en de nasleep ervan was één van de grootste klappen (en allicht keerpunten) binnen het Amerikaanse anarchisme.¹⁶⁰ Hoewel de veiligheidarena hier de hoofdrol speelde, speelden ook de onderlinge machtscompetitie binnen de anarchisten, hun relatie met de publieke arena, en hun politieke onmogelijkheden mee. Het incident illustreert eveneens de geweldspiraal waarin de anarchisten en de veiligheidarena verzeild geraakt waren, en welke ten tijde van de daad van Czolgosz nog steeds bestond, zoals zou blijken uit de reactie van de veiligheidarena op de moord op McKinley. Deze paragraaf laat zien dat geweld voor beide partijen een geoorloofd instrument werd.

Albert Parsons gaf op 4 mei, 1886, na een lange dag in de fabriek een speech op de Haymarket square te Chicago. Parsons was in deze speech milder dan ooit. Hij sprak over de achturige werkdag, en sloot af met de boodschap dat het doden van één kapitalist of multimiljonair futiel was, equivalent aan het doden van een luis in een hondenpels.¹⁶¹ Toen de diepgrijze wolken boven Chicago zwart werden, en de regen uit de hemel goot, vertrok Parsons naar huis, en nam een andere anarchist, Samuel Fielden, het over. De harde kern van Chicago's anarchistische landschap bleef in de regen staan om te luisteren naar het pleidooi van Fielden, die het volgende uitte: "You have nothing more to do with the law except to lay hands on it and throttle it until it makes its last kick. ...Keep your eye upon it, throttle it, kill it, stab it, do everything you can to wound it – to impede its progress."¹⁶² Een verontrustende boodschap voor de twee achtergebleven politieagenten in burger, die naar het politiebureau renden om de rest te waarschuwen. In reactie hierop bewoog een enorme massa agenten zich richting de Haymarket Square.

Eenmaal aangekomen sommeerden de agenten om de bijeenkomst te staken, precies op het

---

¹⁵⁹ Alimi et al, *Dynamics of Radicalization*, 43-45.

¹⁶⁰ Blaine McKinley legt in het volgende artikel het symbolische belang uit:

Blaine McKinley, "'A religion of the new time': Anarchist memorials to the Haymarket Martyrs, 1888-1917' *Labor History*, 28 (1987) 3, 386-400.

Edward de Grazia weet het concreter te maken: Edward de Grazia, 'The Haymarket Bomb' *Law & Literature* 18 (2006) 3, 283-322.

¹⁶¹ Miller, *President*, 139.

¹⁶² *Ibidem*, 140.

moment dat Fielden zijn toespraak aan het concluderen was. Dit viel niet in goede aarde bij één van de mannen in de menigte, die een lont aanstak en vervolgens een rond object richting de agenten gooide. Voordat iemand doorhad wat er gaande was, sprong de granaat.¹⁶³ Deze agressie werd vrijwel meteen beantwoord met meer agressie. De politierevolvers wierpen een storm van lood richting de menigte, met alle gevolgen van dien. De volgende ochtend was de straat bestippeld met plassen van opgedroogd bloed. Wiens bloed is nog steeds onduidelijk, de meest recente schatting (ondernomen door Paul Arvich) staat op zeven dode burgers, zes gestorven agenten en talloze gewonden.¹⁶⁴

De weken na de *Haymarket Riots* betekenden burgerlijke vrijheden weinig.¹⁶⁵ Een zeer repressief beleid werd ingesteld, waarbij honderden mensen werden aangehouden. Iedereen die enigszins een connectie met het anarchisme had werd opgepakt. Zeven van de 'Chicago Anarchists' werden ter dood veroordeeld. Het maakte niet uit wie de bom gooide, het waren anarchisten die de Amerikaanse samenleving wilden vernietigen en dat was voor grote delen van de burgerbevolking en het politieapparaat reden genoeg.¹⁶⁶ Deze zeven anarchisten ontvingen echter enorme steun toen ze achter de tralies zaten. De vrijgezellen onder hen konden genieten van de aandacht van vele vrouwelijke aanbidders, en ze konden allen zwemmen in de cadeautjes die ze kregen.¹⁶⁷

Deze episode verduidelijkt een aantal mechanismen en hun werking binnen bepaalde arena's. Ten eerste is het een voorbeeld van de politieke mogelijkheden en onmogelijkheden. De staking kwam voort uit de erbarmelijke omstandigheden waaronder deze arbeiders moesten werken en waarin ze leefden. De staking was één manier om politieke kracht uit te oefenen. Parsons sprong hier op in met zijn pleidooi voor de achturige werkdag en tegen individueel geweld. Uiteindelijk zorgde deze episode er juist voor dat 'de menigte' (doorgaans bestaande uit de arbeidersklasse of hen die ermee sympathiseerden) minder serieus werd genomen, en gemakkelijker als crimineel werd bestempeld.¹⁶⁸ Daarmee werd het middel van staking dichter bij het illegitieme gebracht.

Als tweede is deze episode een voorbeeld van 'uitbieden' in de veiligheidsarena op een zeer snel tempo. De retoriek van de demonstratie veranderde na het vertrek van Parsons in een zeer polemische retoriek gericht tegen de politie. De agenten in burger reageerden daarop door versterking te halen. Toen de bijna tweehonderd agenten op de Square aankwamen en sommeerden om de

---

¹⁶³ Ibidem.

¹⁶⁴ Ibidem, 140-143.

Overigens meent de Grazia dat het ging om 7 gestorven agenten, waarvan enkele in hun rug geschoten, waarschijnlijk per ongeluk door andere agenten: de Grazia, 'The Haymarket Bomb', 288.

¹⁶⁵ Niet alleen de weken erna, na de Haymarket Riots werden sommige burgerlijke vrijheden permanent aangetast: Timothy Messer-Kruse et al, 'The Haymarket Bomb: Reassessing the Evidence', *Labor: Studies in Working-Class History of the Americas* 2 (2005) 2, 39-51 aldaar 40.

Overigens een artikel dat ageert tegen het idee dat de Haymarket Anarchists zonder al te veel bewijs min of meer 'gerechtelijk gelynych' zijn. Onder andere dankzij het feit dat de samenstelling van de bom suggereert dat materiaal van een drukkerij is gebruikt. De berechte anarchisten hadden op hun beurt weer zeer sterke connecties met het drukkerswezen.

¹⁶⁶ Miller, *President*, 165.

¹⁶⁷ Ibidem, 166-167.,

en Sidney Fine, 'Anarchism and the Assassination of McKinley' *The American Historical Review* 60 (1955) 4, 777-799, aldaar 780-781., en Eugene E. Leach, 'Chaining the Tiger: The Mob Stigma and the Working Class, 1863-1894'. *Labor History* 35 (1994) 2, 187-215, aldaar 210-211.

¹⁶⁸ Leach, 'Chaining the Tiger', 208-210.

demonstratie te staken, werd er door iemand uit de menigte op dit machtsvertoon gereageerd met een granaat. Hierop antwoorden de agenten weer met hun revolvers. Deze episode laat in het klein zien wat ook in het groot, en op langere termijn kan gebeuren. Geweld werd beantwoord met nog meer geweld, waarop een geweldspiraal ontstond.

Ten derde laat deze episode een element van machtscompetitie binnen de beweging zien. Toen Parsons vertrok na het vertolken van een vrij milde speech, werd het stokje overgenomen door Fielden, die er een andere agenda op nahield. Fielden ageerde tegen de politie door te pleiten dat alles gedaan moet worden om de wet, en alles wat de wet vertegenwoordigde, te wurgen. Er was hier sprake van een complexe situatie. Parsons probeerde kleine stappen te zetten voor de verbetering van de werkomstandigheden, met name door middel van de invoering van de achturige werkdag. Aanvankelijk was de demonstratie op de Haymarket een demonstratie tegen voormalig politiegeweld, maar Parsons zette het in voor zijn eigen politieke doeleinden. Fielden reageerde echter op het originele onderwerp van de demonstratie door op te roepen de wet te wurgen. Hiermee zette hij de voorzet om de geweldspiraal in te zetten. Politiegeweld leidde tot deze demonstratie, de retoriek van Fielden zorgde ervoor dat politieagenten versterking gingen halen, de reactie van één anarchist in de menigte (de granaatwerper) op dit machtsvertoon resulteerde op haar beurt in de regen van lood vanuit de politierevolvers. De werper van de granaat moet immers niet vergeten worden, ook hij was een onderdeel van de machtscompetitie binnen deze anarchisten. Zijn mening was duidelijk dat het nodig was om deze granaat ten eerste mee te nemen, en ten tweede richting de politie te gooien. Een mening die zeker niet elke aanwezige anarchist zou zijn toegedaan.

Dit incident liet een aantal relationele dynamieken en mechanismen zien. De demonstratie was een reactie op politiegeweld en vermeend onrecht. Binnen de groep was er machtscompetitie omtrent de richting van de demonstratie. De hele episode was weer een onderdeel van een grotere geweldsspiraal. Dit wil echter niet zeggen dat al deze relationele dynamieken op zich stonden. Elk mechanisme en elke verandering in de dynamiek had weer invloed op de andere mechanismen en de uiteindelijke uitkomst: De staking werd opgezet na een vermeend onrecht. Onderlinge machtscompetitie veranderde de natuur van de bijeenkomst, en uiteindelijk was er sprake van een geweldsspiraal. Dit betrof uiteraard geen sluitend systeem van drie noodzakelijke en voldoende factoren, maar het laat wel zien hoe deze drie specifieke arena's van interactie elkaar versterkten.

Voor Emma Goldman, één van de grootste anarchistische denkers, waren de *Haymarket Riots* volgens eigen zeggen het begin van haar toekomst als anarchist.¹⁶⁹ Het verhaal van de zeven 'martelaars' veranderde haar hele wereldbeeld. Des te meer ze leerde over de ter dood veroordeelden,

---

¹⁶⁹ "[it was] the decisive influence in my life. [It was the death of the Chicago anarchists] which brought me to life and helped to make me what I am."

Emma Goldman, *Living My Life* (1931) http://dwardmac.pitzer.edu/Anarchist_Archives/goldman/living/living1_1.html (5 oktober 2016) hoofdstuk 1.,

Op de bovenstaande site is overigens de gehele autobiografie te vinden. Avrich, *Anarchist Voices*, 46.

des te meer een nieuwe wereld voor haar open ging.¹⁷⁰ Op zijn beurt voelde Czolgosz zich weer geïnspireerd door Goldman, maar daar zal het in een latere paragraaf over gaan.¹⁷¹ Dat wil overigens niet zeggen dat hier een teleologische ontwikkeling van de *Haymarket Riots* naar de dood van McKinley wordt gesuggereerd. Een dergelijke bewering zou de besluitvorming van Czolgosz uit zijn handen nemen en vervangen met één ontoereikende ‘reden’. Dit is eerder een voorbeeld van hoe één episode mechanismen kan weerspiegelen die ook in het grotere plaatje te zien zijn. Denk aan de niet altijd toereikende legitieme politieke mogelijkheden, de spiraal van geweld tussen anarchisten en politie, en de aanhoudende machtscompetitie binnen deze anarchisten. Allen mechanieken die sinds de tijd van Parsons en – zoals we gezien hebben, en zullen zien - in elk geval tot en met de dood van Czolgosz aanwezig waren.

Na de aanslag op McKinley was de grootste vraag of er medeplichtigen waren. Ooggetuigen hadden namelijk verdachte mensen bij Czolgosz in de buurt gezien. Dit was echter slechts gebaseerd op het feit dat ze stopten met praten als er politie voorbijkwam.¹⁷² In Chicago ging de politie dezelfde dag nog op zoek naar mogelijke connecties tussen Czolgosz en de *Free Society*. De grootste aandacht was echter gevestigd op Emma Goldman, veel van haar vrienden werden meteen opgepakt, en wel tweehonderd detectives kamden het hele land uit op zoek naar Goldman.¹⁷³ Veel burgers die ook maar de kleinste verbanden met het anarchisme hadden werden opgepakt door de politie, of aangepakt door de bevolking.¹⁷⁴ Een dergelijk grote inzet van politiemiddelen liet zien dat er gewilligheid was om zo snel mogelijk en zo hard mogelijk op te treden tegen de dreiging van het anarchisme. Czolgosz’ daad had het Amerikaanse systeem niet vernietigd, en nu was het systeem eropuit om mensen als Czolgosz uit te schakelen door middel van het politieapparaat.¹⁷⁵ De specifieke gevolgen voor bepaalde

---

¹⁷⁰ Miller, *President*, 185.

¹⁷¹ Senate Documents, ‘Investigation Activities’, 41-44.

¹⁷² Miller, *President*, 305.

¹⁷³ *Ibidem*, 305-307.

¹⁷⁴ Wat betreft het optreden van de politie:

Ibidem, 309.

dat betekende niet dat de politie, volledig losgeslagen, elke anarchist ‘een lesje zou leren’. Wat het wel betekende was dat er zeer hard werd nagedacht over alle mogelijke manieren om binnen de limieten van de rechtstaat de anarchisten aan te pakken, en anarchistische daden voor te zijn:

O’Neill, ‘Stamping Out Anarchy’.

Wat betreft de bevolking werd er vooral opgetreden tegen hen die zich negatief uitspraken over McKinley (waarmee iemand al vrij snel de titel ‘anarchist’ verdiende):

Auteur onbekend, ‘Made Him ‘Shut up’’, *Norfolk Landmark* (10 september 1901) v53n12 p.1,

<http://mckinleydeath.com/documents/newspapers/NL53-12a.htm> (5 oktober 2016).

Auteur onbekend, ‘Tied to Tree and Whipped’, *Atlanta Constitution* (16 september 1901) v34n1 p.1,

<http://mckinleydeath.com/documents/newspapers/AC091601d.htm> (5 oktober 2016).

Auteur onbekend, ‘Traitor Hanged in Effigy’, *Iowa State Register* (17 september 1901) v46n219 p.5,

<http://mckinleydeath.com/documents/newspapers/ISR46-219a.htm> (5 oktober 2016).

Doch spraken sommigen zich juist uit tegen dergelijke praktijken:

Auteur onbekend, ‘Anarchists and Anarchists’, *Milwaukee Journal* (10 september 1901) v19 p.6,

<http://mckinleydeath.com/documents/newspapers/MJ091001a.htm> (5 oktober 2016).

¹⁷⁵ Of zoals in de vorige paragraaf gezien, door het maken van wetten tegen anarchisme:

Laws of the State of New York, ‘Chap. 371’, 958-960.

Buiten het subject van dit onderzoek, maar zeer interessant is de manier waarop anarchisme vooral als iets ‘niet-Amerikaans’, en als iets wat geïmporteerd werd, werd gezien. Zo kwamen er vrij snel wetten om de immigratie van anarchisten tegen te werken.

Auteur onbekend, ‘Three Objects of Immigration Restriction’, *Gunton's Magazine* (oktober 1901) v21n4 p.302-304,

anarchisten komen in de volgende twee paragrafen aan bod, maar duidelijk mag zijn dat Czolgosz met zijn daad onbeduidend een doelwit op de rug van vele anarchisten had geschilderd.

Hoewel er zelfs toen al werd getwijfeld aan de banden tussen Czolgosz en het anarchisme, werd er door het bredere publiek wel gedacht in termen van de *Haymarket Riots* en andere anarchistische gebeurtenissen (zoals de aanslag op de grote industrieel Henry Clay Frick in 1892) waarin het anarchisme aan sich verantwoordelijk werd gesteld.¹⁷⁶ Dat betekende dat ‘hét anarchisme’ ook verantwoordelijk was voor de dood van de president, en Czolgosz was slechts een instrument van deze doctrine, een doctrine die moord als een legitiem wapen zag. Niet alleen Czolgosz moest veroordeeld en geëxecuteerd worden, maar het hele anarchisme moest aangepakt worden, gezien, als deze gedachtegang gevolgd wordt, alle anarchisten in essentie medeplichtig waren.¹⁷⁷ Op deze manier was de daad van Czolgosz slechts één schakel in de ketting van een grotere geweldspiraal.

De episode op de *Haymarket* was één van de meest iconische momenten binnen de geschiedenis van het Amerikaanse anarchisme. Deze episode verduidelijkte een aantal mechanismen die tot aan de dood van McKinley aanwezig waren. De politieke mogelijkheden van anarchisten bleven vooral illegitiem, en stakingen werden veelal hard neergeslagen.¹⁷⁸ Ook bleek de arena tussen de politie en anarchisten een sterk polemische arena te zijn, waarin geweld veelal werd beantwoord met meer geweld. Verder werd duidelijk dat ‘de anarchisten’ niet één blok waren, maar dat veel anarchisten er hun eigen ideeën op nahielden, met alle gevolgen van dien. In dit troebele en polemische klimaat pleegde Czolgosz zijn aanslag.

Inmiddels is duidelijk dat de dissociatie tussen Czolgosz en de publieke arena tegen 1901 groot was, dat zijn politieke mogelijkheden vrijwel alleen illegitiem waren, en dat in de arena tussen de veiligheidsstroepen en de anarchisten geweld als een gerechtvaardigd middel werd gezien. Hoe verhield hij zich echter tegenover de anarchisten?

<http://mckinleydeath.com/documents/magazines/GM21-4i.htm> (5 oktober 2016).

United States Congress, 'Chap. 1012. -An Act to Regulate the Immigration of Aliens into the United States' (1903) v32p2 p.1213-1222, <http://mckinleydeath.com/documents/govdocs/SLUSAd01.htm> (5 oktober 2016).

¹⁷⁶ Fine, 'Anarchism and the Assassination', 780-781.

Auteur onbekend, 'Anarchy and Laws', *Puck* (16 oktober 1901) v50n1285 [geen paginering],

<http://mckinleydeath.com/documents/magazines/Puck50-1285a.htm> (5 oktober 2016).

Charles J. Bonaparte, 'Anarchism and Its Remedy', *Maryland Law Review* (december 1901) v1n1 p.6-9,

<http://mckinleydeath.com/documents/journals/MLReview1-1a.htm> (5 oktober 2016).

¹⁷⁷ Fine, 'Anarchism and the Assassination of McKinley', 780-781.

¹⁷⁸ De *Haymarket Affair* was zeker niet de enige episode waar een staking hard werd neergeslagen door het veiligheidsapparaat. Bij andere stakingen kwamen zelfs de 'Pinkertons', een militie, aan te pas, zoals bij de *Homestead Massacre* die in één van de vorige paragrafen genoemd is.

Czolgosz en dé anarchisten?

Hoewel er discussie bestaat over in hoeverre Czolgosz was ingebed in de anarchisten, had hij wel degelijk contact met deze anarchisten. In deze paragraaf komt de troebele en vreemde relatie van Czolgosz met de anarchisten aan bod. Zo bleek zelfs zijn introductie in socialistisch denken vol met sociale onhandigheid, zou hij zich bij vrienden van Emma Goldman zo vreemd gedragen dat hij ervan verdacht werd een politespion te zijn, maar bleek juist Goldman hem uiteindelijk te verdedigen. Hoewel hij wel interacteerde met anarchisten had hij geen duidelijke plaats binnen deze groep, toch zocht hij steun bij deze groep, en werd hij beïnvloed door de anarchisten. Verder wordt duidelijk dat het moeilijk is om te spreken over 'dé anarchisten'. Er waren vele meningsverschillen, onder andere over het gebruik van geweld, maar ook specifiek over het vermoorden van de Amerikaanse president. Het mechanisme van *onderlinge machtscompetitie* bleek volop aanwezig.

Czolgosz gebruikte voor zijn aanslag een Iver Johnson .32 revolver met zilveren beplating (ironisch genoeg geadverteerd als een “*hammer the hammer*” *safety revolver*). Dit was precies dezelfde revolver als de Italiaanse Amerikaan Gaetano Bresci gebruikte bij zijn aanslag op de Italiaanse koning Umberto I op 29 juli 1900.¹⁷⁹ Dat Czolgosz dezelfde revolver kocht was geen toeval, dat blijkt uit het feit dat Czolgosz het krantenbericht over de daad van Bresci in zijn portemonnee bewaarde. Hij refereerde ook een aantal keer naar de daad van Bresci in gesprekken met anarchisten. Zo probeerde hij bij een Duitse radicaal informatie in te zamelen met de volgende zin: “I hear the anarchists are plotting something like Brersci; the man was selected by the comrades to do the deed that was done.”¹⁸⁰ Czolgosz trachtte allicht in de voetsporen van Bresci te treden door zich aan te sluiten bij ‘de anarchisten’, en vervolgens eenzelfde soort actie uit te voeren. Dergelijk na-aangedrag wordt in zowel de *The Dynamics of Radicalization* (waarop een deel van het theoretische kader van dit paper is gebouwd), als door Waldmann & Malthaner niet genoemd. Het kan hierom interessant zijn om hier verder onderzoek naar te plegen in het kader van *Umfeld* (in de brede zin) en relationele dynamieken.

In 1894 ontmoette Czolgosz bij de *Golden Eagle Society* Anton Zwolinski, een stoffeerder uit Cleveland, en lid van *Sila*, een Poolse ‘educatieve club’. Het doel van *Sila* was het verzamelen van een (relatief eclectische) groep sociale radicalen die het Amerikaanse politieke model (dat volgens hen gebaseerd was op *big bussiness*) open wilden breken.¹⁸¹ Czolgosz heeft zelf gezegd dat hij in deze tijd, bij deze groep tot de mening kwam dat het huidige Amerikaanse stelsel geen goed stelsel was. De discussies binnen deze club waren volgens Czolgosz het beginpunt van zijn gedachtegang over het onderwerp.¹⁸² Hoeveel deze groep hem daadwerkelijk heeft beïnvloed in de specifieke richting van het anarchisme is echter onduidelijk. *Sila* bestond voornamelijk uit mensen die meer geïnteresseerd waren

---

¹⁷⁹ Miller, *President*, 6, 262-264.

¹⁸⁰ Ibidem, 283., en Richard Bach Jensen, *The Battle Against Anarchist Terrorism: An International History 1878-1934* (Cambridge 2014), 243.

¹⁸¹ Miller, *President*, 60.

¹⁸² Onbekend, ‘Czolgosz Says He Had No Aid’, *Chicago Sunday Tribune*.

in het aanvallen van Amerikaanse instituties, dan het daadwerkelijk bestuderen van politieke theorieën.¹⁸³ Het maatschappijkritische zaadje was dus in zijn hoofd gezaaid, maar het anarchistische plantje ontbrak nog. In 1897 was zijn bekering tot anarchisme compleet, getuige zijn woorden tegen een predikant die hem vroeg waarom hij niet aan de kerk doneerde: “Because I’m an Anarchist!”¹⁸⁴

Tijdens de bijeenkomsten van Sila kwam de wat vreemde persoonlijkheid van Czolgosz naar voren. Zat hij niet stil in het hoekje, dan sprong hij op en kwam hij met een enorme bittere stroom van semi-samenhangende woorden over iets wat hem niet zinde in de wereld.¹⁸⁵ Alles in deze wijst er op dat Czolgosz rond deze periode vooral erg ontevreden was over allerlei zaken, maar geen idee had hoe dit opgelost moest worden. Uiteindelijk zocht hij de oplossing binnen het anarchisme, maar dat maakte hem nog geen anarchist. Toch is het onzinnig om - zoals hij wel zelf zou doen - te beweren dat hij puur en alleen tot zijn eigen ideeën kwam.¹⁸⁶ Zijn ervaringen met de *Golden Eagle Society* en later *Sila* gaven zijn socialistische gedachtegoed ruimte om te ontplooien, hij zocht later zelf anarchisten om onderdeel van hun 'geheime genootschappen' proberen te worden.

Eén van de grootste anarchisten, en naar Czolgosz' eigen zeggen één van zijn grootste inspiratiebronnen, was Emma Goldman¹⁸⁷. Czolgosz en Goldman hadden een zeer interessante relatie. Het was zeker geen hechte relatie – ze scheerden eerder langs elkaar heen dan dat ze elkaar echt kenden -, maar wel een belangrijke relatie. Goldman werd in 1869 in Litouwen geboren, migreerde in haar tienerjaren naar Sint-Petersburg (een plek waar anarchisme niet onbekend was), en vertrok op haar 17^e naar Amerika.¹⁸⁸ Aldaar leerde ze onder andere Alexander Berkman kennen, een prominent figuur binnen het Amerikaanse anarchisme in die periode, en degene die een aanslag op industrieel Henry Clay Frick pleegde.¹⁸⁹ In deze periode schreef Goldman talloze pamfletten en artikels over het anarchisme, maar ook over het feminisme. Vanwege haar acties werd ze een vaste klant in het gevangeniswezen, maar dat weerhield haar er niet van om te blijven schrijven, en één van de meest prominente figuren binnen het anarchisme te worden.

Hoewel Goldman tussen 1895 en 1899 enkele tours door Europa maakte, was ze tegen 1899/1900 weer terug in Amerika. Daar zag Czolgosz één van haar toespraken.¹⁹⁰ Rond deze tijd begon Emma Goldman haar ideeën over geweld te nuanceren. Hoewel ze begin jaren 1890 een daad als die van Berkman (de poging tot moord op Frick) aanmoedigde, was ze in deze speech gematigder.¹⁹¹ Ze zag geweld zeker niet als de beste weg om tot een betere wereld te komen, maar het was soms wel geoorloofd. Het was volgens Goldman uiteindelijk heel begrijpelijk dat soms de passie

---

¹⁸³ Miller, *President*, 60..

¹⁸⁴ Onbekend, 'Czolgosz Says He Had No Aid', *Chicago Sunday Tribune*.

¹⁸⁵ Miller, *President*, 76-77.

¹⁸⁶ Parker, *The Trial*, 93-94.

¹⁸⁷ Howard Dennis, 'Emma Goldman and the Cleveland Anarchists', 180-182., Senate Documents, 'Investigation Activities of the Department of Justice.', 40-41.

¹⁸⁸ Avrich, *Sasha and Emma*, 1-4, 15-18.

Sowieso een zeer interessant boek over het leven (en korte liefhebben) van beide anarchisten.

¹⁸⁹ Ibidem, 66-69.

¹⁹⁰ Ibidem, 47.

¹⁹¹ Ibidem, 58.

zo hoog opbouwt dat iemand een aanslag pleegt.¹⁹²

Na afloop van deze speech zocht Czolgosz haar op, en stelde zich onder zijn alias Fred Nieman (ofwel Fred Niemand) voor. Emma vond Czolgosz een knappe jongen met een lieve uitstraling, die met een bijzondere kracht uit zijn ogen keek.¹⁹³ Ze raadde hem wat leeswerk aan, waaronder *Free Society*, gepubliceerd door één van haar vrienden: Abe Isaak. Opvallend is dat in *Free Society* specifiek werd gezegd dat het vermoorden van McKinley misschien wel wenselijk kon zijn, maar dat dit uiteindelijk een slechte zaak voor het anarchisme in Amerika zou zijn. Anarchisten werden immers al genoeg vervolgd, aldus *Free Society*, onbewust over hoe snel en hoe sterk het blad gelijk zou krijgen.¹⁹⁴ In de volgende paragraaf zal hier dieper op ingegaan worden, maar de aanslag van de ‘*self-proclaimed anarchist*’ (zoals Czolgosz werd genoemd) was uiteindelijk zeer disruptief in het leven van Emma Goldman. De politie deed er alles aan om haar aan Czolgosz en zijn daad te koppelen, maar kon uiteindelijk geen bewijs vinden. Ze werd achtervolgd, mishandeld en voor korte tijd gevangen genomen.¹⁹⁵ Na deze episode nam ze tijdelijk het pseudoniem E.G. Smith aan, en zonderde ze zichzelf af. Pas in 1906 keerde ze weer als grote anarchiste terug in de publieke sfeer.¹⁹⁶

In de aanloop tot de aanslag werd de sociale onhandigheid van Czolgosz het duidelijkst. Op 19 mei 1901 kwam hij nabij Cleveland de Duitse anarchist Emil Schilling tegen. Vanwege Czolgosz' oprechte interesse gaf Schilling hem een boek over de *Haymarket Riots*, maar die zou hij later ongelezen teruggeven.¹⁹⁷ Toen hij het boek kwam terugbrengen werd de onhandigheid van Czolgosz zeer duidelijk. Hij vertelde hem dat hij het boek niet had gelezen, en vervolgde dat meteen met de vraag “Say have you any secret societies?”, met als reden “I hear the anarchists are plotting something like Bresci; the man was selected by the comrades to do the deed that was done.”¹⁹⁸ Hier werd duidelijk dat Czolgosz zeker geen onderdeel was van de binnenste kringen van het Amerikaanse anarchisme. Uit een interview met Schilling bleek dat hij Czolgosz er van verdachte een zeer incompetent detective te zijn, maar tegelijkertijd had hij het gevoel dat Czolgosz een plan had, en zijn reactie aan het aftasten was.¹⁹⁹

Op 11 juli 1901 gaf de familie van Czolgosz hem 70 dollar om weer uit het ouderlijke huis te verhuizen. Ze waren zijn geluier en gejammer beu, en een warmer klimaat zou zijn kwalen misschien goed doen.²⁰⁰ Czolgosz vertrok naar Chicago, en daar ontmoette hij Emma Goldman na een lunch die zij georganiseerd had. Hoewel ze geen tijd had voor een goed gesprek, mocht Czolgosz met haar

---

¹⁹² Miller, *President*, 274.

¹⁹³ Ibidem, 273-275.

¹⁹⁴ Ibidem, 276.

¹⁹⁵ Richard Bach Jensen, 'The Pre-1914 Anarchist "Lone Wolf" Terrorist and Governmental Responses' *Terrorism and Political Violence* 26 (2014) 1, 86-94 aldaar 90.

¹⁹⁶ Miller, *President*, 47.

¹⁹⁷¹⁹⁷ Federman, *The Life*, 9.

Federman ziet dit overigens als bewijs dat Czolgosz de *Chicago Anarchists* niet interessant vond/niet kende, maar vergeet hierbij dat het zo'n enorme gebeurtenis was, dat geen enkele zelfrespecterende anarchist (zeker niet één die zoveel las als Czolgosz) hier onbekend mee zou zijn.

¹⁹⁸ Miller, *President*, 283-285.

¹⁹⁹ Briggs, *The Manner*, 316-323.

²⁰⁰ Ibidem, 306-315, en Miller, *President*, 285.

meelopen naar het station. Aldaar ontmoette hij enkele vrienden van haar, waaronder Abe Isaak. Wederom deed zijn onhandigheid Czolgosz de das om: hij sprak iedereen aan met ‘*comrade*’, en vroeg ook of er die avond misschien geheime bijeenkomsten waren. De vrienden van Goldman hadden hetzelfde vermoeden als Schilling een paar maanden eerder had: Czolgosz moest wel een politespion zijn.²⁰¹ Het vertrouwen binnen deze anarchisten was klaarblijkelijk geenszins onbegrensd, de angst voor politespionnen en *agent provocateurs* was groot.

Op 1 september 1901 riep de *Free Society* op om op te passen voor Czolgosz: Er zou een politespion getracht hebben te infiltreren. Deze spion was goed gekleed, van gemiddelde lengte, had smalle schouders, blond haar en was ongeveer 25 jaar oud.²⁰² Goldman las dit bericht, en werd woedend. Ze had Czolgosz (voor haar bekend als Nieman) vaker ontmoet, en eiste dat het bericht werd teruggeroepen. Het was ongehoord dat iemand met zo’n zwakke redenering hiervan beschuldigd werd. Isaak herriep het stuk, en schreef een publieke verontschuldiging voor het bericht.²⁰³ Dit staat in sterk contrast met wat anderen over de relatie tussen Czolgosz en Goldman zeggen. In een interview met Eva Brandes (wiens ouders anarchisten waren in de beschreven periode) vertelde ze dat Goldman, toen ze naar het station liepen, wantrouwend tegenover Czolgosz stond, en deed alsof ze iemand anders was.²⁰⁴ Het bericht was echter wel degelijk op aanmanen van Goldman teruggeroepen, wat haar vrijwel de enige anarchist maakte die niet wantrouwend tegenover Czolgosz stond! In deze episode wordt duidelijk dat Czolgosz aansluiting zocht bij de anarchisten, maar dat zelfs zij hem verstootten. Emma Goldman, één van de grootste anarchisten uit die tijd zou de enige zijn die voor hem in de verdediging schoot.²⁰⁵ Wederom wist Czolgosz zijn plaats in de samenleving niet te vinden, en wederom werd zichtbaar hoeveel onenigheden er waren binnen het Amerikaanse anarchisme, zelfs in zo’n relatief kleine groep als de nabije vriendenkring van Emma Goldman.

Na dit voorval vertrok Czolgosz naar Buffalo, waar hij terecht kon bij één van zijn nieuwe Poolse vrienden: Antoine Kazmarek. Kazmarek verhuurde in zijn eigen huis kamers voor gegadigden. Opvallend is dat Czolgosz niet zijn echte naam gaf, maar zichzelf wederom onder het alias Fred Nieman voorstelde. Zijn verblijf in het huis van Kazmarek was een echo van zijn bestaan in het ouderlijke huis: luieren, lezen, en vooral niet samen eten.²⁰⁶ Op een gegeven moment zou Czolgosz plotseling een paar dagen vertrekken. Zijn rekening voor de huisvesting kon hij echter niet betalen, en hij liet zijn revolver als onderpand achter. Geruchten gaan dat Czolgosz eerst naar Cleveland afreisde, en daarna Chicago aandeed. Volgens het verhaal haalde hij in Cleveland anarchistische pamfletten en andere materialen op, en werd hij ook gezien met een grote hoeveelheid geld.²⁰⁷ Het feit dat zijn revolver als onderpand werd aangenomen is een typisch voorbeeld van *umfeldgedrag*. Czolgosz

---

²⁰¹ Avrich, *Anarchist Voices*, 25.

²⁰² Channing, *Mental Status*, 19.

²⁰³ Miller, *President*, 288.

²⁰⁴ Avrich, *Anarchist Voices*, 276.

²⁰⁵ Miller, *President*, 285-290.

²⁰⁶ Briggs, *The Manner*, 276-277.

²⁰⁷ *Ibidem*, 277., en Miller, *President*, 295-296.

spendeerde de hele dag met het lezen van anarchistisch materiaal, en het is vrijwel onmogelijk dat dit de familie Kazmarek niet één keer is opgevallen. De lompe manier waarop Czolgosz omging met anarchisten en de geheimhouding van zijn intenties (of gebrek daaraan) versterkt het idee dat vrij duidelijk geweest moest zijn dat hij er anarchistisch gedachtegoed op nahield.²⁰⁸ Toch was er geen bezwaar, dit terwijl de publieke arena zoals gezegd doorgaans zeer angstig was voor anarchisten. Czolgosz kon echter ook ná zijn excursie naar Cleveland en Chicago weer bij de Kazmareks terecht.

Sinds hij Goldman had horen spreken, legde Czolgosz uit, wilde hij zichzelf bewijzen als anarchist. Toevallig kwam McKinley naar Buffalo in de periode dat Czolgosz daar was. Pas op de dag dat McKinley in Buffalo aankwam viel het kwartje voor Czolgosz: de president moest dood, en hij zou de held zijn die deze daad volbracht.²⁰⁹ In krantenartikelen over zijn daad werd duidelijk dat – hoewel hij zichzelf later zou tegenspreken -, er wel degelijk sprake was van invloed van anderen.

“During the last five years I have had as friends Anarchists in Chicago, Cleveland, Detroit, and other Western cities, and I suppose I became more or less bitter. Yes, I know I was bitter. I never had much luck at anything and this preyed upon me. It made me morose and envious, but what started the craze to kill was a lecture I heard some little time ago by Emma Goldman. She was in Cleveland and I and other Anarchists went to hear her. She set me on fire.”²¹⁰

Ten eerste legde hij in dit citaat zelf het grootste deel van zijn motivatie bij Emma Goldman. Echter was Emma Goldman in de speech waar hij over spreekt niet vóór dergelijke acties, maar kon ze het slechts begrijpen dat een man door passie overgoten een dergelijke daad verrichtte.²¹¹ Duidelijk was hier sprake van onbedoelde beïnvloeding, Czolgosz pakte de woorden van Goldman, en verdraaide ze naar wat hij wilde horen.²¹² Als tweede komt uit dit citaat naar voren dat Czolgosz bitter was over alles, met name zijn positie in de samenleving en zijn vermeende ongeluk. Als laatste interessante punt is dat Czolgosz hier meende dat hij veel anarchisten te vriend was, maar wat uit de rest van deze paragraaf duidelijk mag zijn, was dit geenszins het geval: ook daar was hij een buitenbeentje.²¹³

Het Amerikaanse anarchisme was geen eensgezind blok. Bij vrijwel elk voorval waren er verschillende meningen over wat het anarchisme precies inhield. Bij de *Haymarket Affair* - een affaire

---

²⁰⁸ Velen vertelden na zijn daad dat ze niet verbaasd waren dat hij dit gedaan had, gezien hij bij hun zijn mond niet kon houden over anarchisme en socialisme: Onbekend, 'Czolgosz Says He Had No Aid' *Chicago Sunday Tribune*.

²⁰⁹ Auteur onbekend, 'The Assassin Makes a Full Confession', *The New York Times*, (8 september 1901) v50n16121 p.1-2, <http://mckinleydeath.com/documents/newspapers/NYT50-16121SUa.htm> (6 oktober 2016)., en Auteur onbekend, 'Confession of the Assassin: His Almost Toy Pistol', *Chicago Sunday Tribune*, 8 september 1901.

²¹⁰ Onbekend, *Confession of the Assassin*.

²¹¹ Miller, *President*, 273-275.

²¹² Goldman meende zelf ook dat Czolgosz door haar beïnvloed was, maar dat hij haar woorden verkeerd had geïnterpreteerd, en dat dit niet haar bedoeling was, ook al vond ze McKinley vreselijk:

Auteur onbekend, 'Emma Goldman is Arrested in Chicago' *New York Times* (11 september 1901),

<http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=9506E5D8163BE733A25752C1A96F9C946097D6CF> (27 oktober 2016).

²¹³ Ook heel duidelijk toen Briggs op zondag 3 augustus 1902 naar een anarchistische bijeenkomst ging, om met eigen ogen te zien wat dat behelsde. Geen enkele aanwezige noemde Czolgosz een anarchist, noch meende iemand dat hij lid van hun kring was: Briggs, *The Manner*, 330-331.

die volgens eigen zeggen veel anarchisten inspireerde – was er al sprake van drie distinctieve manieren waarop het anarchisme werd uitgeoefend. Ook in de interactie tussen Czolgosz en Amerikaanse anarchisten was er sprake van veel verschillende manieren waarop er tegen Czolgosz werd aangekeken, evenals manieren waarop het anarchisme en het doel van dat anarchisme werd geïnterpreteerd. Sommige anarchisten werkten Czolgosz sterk tegen, anderen hielpen hem juist. Ook kon Czolgosz rekenen op hulp vanuit niet-anarchistische kringen. Maar in geen van deze kringen was hij werkelijk ingebed. In de volgende paragraaf wordt behandeld welke invloed de daad van Czolgosz had op de afstand tussen deze verschillende doelen en de anarchisten. Was de daad van Czolgosz – zoals hij ongetwijfeld hoopte – een grote stap voorwaarts voor de anarchisten, of had iedereen er vooral last van?

Een ongewenst resultaat: de relatie tussen doelen en realiteit.

Op 6 september 1901 schoot Czolgosz McKinley neer. De Amerikaanse staat bleef echter bestaan, Roosevelt nam het roer over als de 26^e president van de Verenigde Staten, en anarchisme werd beslist niet het leidraad van de toekomstige Amerikaanse politiek. Veel anarchisten ondervonden uiteindelijk vooral last van de daad van Czolgosz. Er was sprake van een *object shift*, waarbij de doelen van deze anarchisten verder buiten hun bereik kwamen. Verder bleken ook niet alle anarchisten tevreden te zijn met de moord op McKinley.

Abe Isaak, de drukker van *Free Society* merkte als één van de eersten de gevolgen van de daad van Czolgosz. Isaak wantrouwde Czolgosz omdat hij vermoedde dat hij een politespion was, maar het was juist de radicale daad van Czolgosz die Isaak parten speelde. Na de daad van Czolgosz duurde het niet lang voordat de politie op de deur van de familie Isaak klopte. Dit op een hoogst inopportuun moment. De dagen daarvoor had hij correspondentie met een groep anarchisten die getracht hadden Alexander Berkman uit de gevangenis te bevrijden. Deze brieven lagen er nog. Abe's vrouw, Mary Isaak, rende snel naar boven om de brieven te verbergen. De agenten renden erachteraan, maar de brieven lagen al in het fornuis. Uiteindelijk werd iedereen in het huis gearresteerd, maar kwamen ze met een paar dagen al weer vrij.²¹⁴ Hoewel deze episode uitliep op een sisser, had het zeer slecht af kunnen lopen voor de aanwezige anarchisten. De daad van Czolgosz had één van de grootste anarchistische drukkers in gevaar gebracht. Hiermee kwam ook de voorspelling die in juni 1901 gedaan werd in de *Free Society* uit: Het was gekkenwerk om een man als McKinley neer te schieten, de anarchisten werden al grondig lastiggevallen, maar konden in elk geval nog in vrede hun propaganda drukken. Hij die McKinley zou neerschieten zou de dodelijkste vijand van het anarchisme zijn.²¹⁵

Ook Emma Goldman had last van de gevolgen van de daad van Czolgosz. Vrijwel meteen na de daad gingen tweehonderd detectives naar haar op zoek²¹⁶ Ze dook onder in Chicago met de bedoeling om daar geld te verzamelen voor de onvermijdelijke rechtszaak, en zichzelf daarna aan te geven. Voordat ze het geld verzameld had klopte er echter al een detective aan haar deur. Goldman deed open en acteerde dat ze een Zweeds dienstmeisje was. De detective vroeg of ze Emma Goldman had gezien, en zelfs toen hij een foto liet zien had de detective niet door dat de voortvluchtige voor zijn neus stond. Toen de aanwezige agenten het appartement doorzochten zag Emma dat ze de act niet vol kon houden, en gaf ze toe dat zij inderdaad Emma Goldman was.²¹⁷ Ze kreeg de tijd om zich om te kleden, en werd naar het politiebureau geëscorteerd.

Hoe hard de staat het ook probeerde, kon Goldman niet aan de daad gekoppeld worden. Het

---

²¹⁴ Avrich, *Anarchist Voices*, 25.

²¹⁵ Miller, *President*, 275-276.

²¹⁶ Ironisch genoeg zei een vriend van Goldman nog, toen ze het bericht over Czolgosz' daad las, dat het maar goed was dat ze in St. Louis was, en niet in Buffalo; anders hadden de pers en de autoriteiten haar met alle mogelijkheden aan de moord proberen te verbinden: Avrich, *Sasha and Emma*, 156.

Ook Peter Kropotkin zou volgens sommigen achter het complot zitten, doch bleef Emma het hoofddoelwit van dergelijke beschuldigingen: Avrich, *Sasha and Emma*, 158.

²¹⁷ Onbekend, 'Emma Goldman is Arrested in Chicago' *New York Times*.

feit dat ze een idool van Czolgosz was, was niet genoeg bewijs. De enige link die gevonden kon worden was dat Czoglosz een opruiende speech van Goldman had bijgewoond. In de tussentijd werd Goldman van de ene naar de andere gevangenis getransporteerd, waaronder de gevangenis waar de bekende *Haymarket Anarchists* hun laatste dagen sleten. Op dezelfde dag dat Czolgosz werd veroordeeld, werd Goldman vrijgelaten. Ze distantieerde zich echter niet van Czolgosz, zoals vele andere anarchisten deden. Sterker nog, ze verdedigde hem en zag hem als een held. Hier betaalde ze een hoge prijs voor, want media-achtervolging en politiepesterijen achtervolgden haar nog geruime tijd. Na deze episode nam ze een pseudoniem aan, E.G. Smith, en kwam ze pas in 1906 weer in het centrum van de anarchistische beweging.²¹⁸

Dit was niet de enige keer dat Goldman tegen de stroom in een dergelijke daad verdedigde. Na de *Haymarket Riots* omarmde ze het anarchisme, maar had ze nog geen standpunt over de legitimiteit van geweld als instrument. Na de *Homestead Massacre* veranderde dit echter. Na deze bloedige gebeurtenis was het voor haar vrij spel, als er zoveel geweld gebruikt kon worden tegen anarchisten, dan mochten anarchisten zelf ook geweld gebruiken tegen hen die het anarchisme in de weg stonden.²¹⁹ Hierna werkte ze samen met Berkman, die Henry Clay Frick verwondde met een revolvershot. Berkman werd afgemaakt in de anarchistische pers, maar Goldman verdedigde hem juist met hand en tand, wat haar tot de groten van de anarchistische schrijvers maakte.²²⁰ Het verdedigen van Czolgosz maakte haar echter een paria binnen de anarchisten.²²¹

Andere anarchisten meenden eveneens dat de daad van Czolgosz een dwaze daad was. Zo ook Gabriel Javscas, een Rus die in 1906 geboren werd. Hij ontmoette in 1924 zowel Emma Goldman als Alexander Berkman. In een gesprek over de daden van zowel Berkman (die de aanslag op Henry Clay Frick pleegde) als die van Czolgosz meende hij dat de daad van Berkman vele malen beter was dan die van Czolgosz. Vanuit een door het communisme geïnspireerd oogpunt was de *economische* daad van Berkman (die immers een industrieel verwonde) vele malen effectiever dan de *politieke* daad van Czolgosz.²²² Dat was uiteraard omdat hij vanuit de communistische gedachte werkte dat economie, en niet politiek de leidraad van de wereld was.

Weer anderen meenden dat de daad van Czolgosz een goede daad was, maar dat het geen bevorderende daad was voor het anarchisme als geheel. Een krant in South Carolina ging de straat op om te praten met anarchisten uit Paterson (een bekende anarchistische wijk). Daar werd het volgende gezegd: “We do not know him, but he is one of us. He did what it was his duty to do and we honor him, while personally thinking his effort might better have been employed across the ocean upon some crowned head.”²²³ Tegelijkertijd kwamen er ook tegenstrijdige berichten uit de wijk. Petro Esteve, een

---

²¹⁸ Miller, *President*, 343-344, 47.

²¹⁹ Ibidem, 221-225., en Avrich, *Sasha and Emma*, 57-58.

²²⁰ Miller, *President*, 221-225.

²²¹ Ibidem, 343-344.

²²² Avrich, *Voices*, 66-68.

²²³ Auteur onbekend, 'Anarchists Toast Nieman' *News and Courier* (7 september 1901) p.2, <http://mckinleydeath.com/documents/newspapers/N&C090701b.htm> (8 oktober 2016).

anarchist die in het verleden iedere moord op een staatshoofd glorificeerde, was stellig in zijn ontkenning dat de Paterson-groep er iets mee te maken had, en hij ontkende eveneens dat Czolgosz een anarchist was, vertelde dat hij hem niet kende en hem “probably some German lunatic and a fool” noemde.²²⁴

De daad van Czolgosz was niet de katalysator van een anarchistische wereldrevolutie. Zijn daad zorgde er juist voor dat veel anarchisten werden vervolgd, door zowel de staat als burgers.²²⁵ Emma Goldman, één van de grootste anarchistische schrijfsters verdween een paar jaar uit de publieke sfeer. Hoewel ze de daad van Czolgosz goedkeurde, kreeg juist zij problemen met de politie, en haar verdediging van de daad maakte haar tijdelijk een paria binnen de anarchisten. Een duidelijk geval van *object shift*, waarbij haar doelen verder van haar verwijderd raakten. Abe Isaak, de drukker van de *Free Society* werd opgepakt en zeer kortstondig gevangen genomen, iets wat hij al vreesde. De daad van Czolgosz deed de anarchisten en hun doelstellingen uiteindelijk meer kwaad dan goed, terwijl hij tegelijkertijd niet de instituties kon vernietigen die hij wilde vernietigen.

---

²²⁴ Ibidem.

²²⁵ Een aantal voorbeelden zijn al voorbijgekomen:

Laws of the State of New York, 'Chap. 371', en Onbekend, 'Three Objects of Immigration Restriction', *Gunton's Magazine.*, en United States Congress, 'Chap. 1012. -An Act to Regulate the Immigration of Aliens into the United States', en Onbekend, 'Made Him 'Shut up'', *Norfolk Landmark.*, en Onbekend, 'Tied to Tree and Whipped', *Atlanta Constitution.*, en Onbekend, 'Traitor Hanged in Effigy', *Iowa State Register.*, en O'Neill, 'Stamping Out Anarchy by Police Powers'.

Conclusie

Op 6 september 1901 deed Czolgosz iets wat zijn leven, en het leven van velen anderen op zijn kop zette: hij vermoorde de Amerikaanse president. De gevolgen van zijn daad waren niet de gevolgen die hij zelf voor ogen gehad zou hebben. De president werd begraven, en Roosevelt nam zijn plaats in. Czolgosz' idool Emma Goldman verdween voor korte tijd van het toneel, en Abe Isaak werd in zijn wantrouwen bevestigd. Zijn hele leven lang wist Czolgosz geen duidelijke positie in de samenleving te verkrijgen. Hoewel hij in de fabriek snel promotie vergaarde, werden zijn socialistische - en antikapitalistische - gevoelens alsmat sterker. Hij benaderde verschillende groepen om meer informatie over het socialisme, en later het anarchisme in te winnen. Na zijn ziekte en zijn ontslag uit de fabriek lukte het hem om contact te vinden met belangrijke anarchisten, maar ook hier bleek hij een buitenbeentje. Voor deze these heb ik getracht het vooral op psychologie ingestelde discours omtrent Czolgosz te doorbreken door te kijken naar zijn (sociale) omgeving, en de manier waarop hij met verschillende factoren en actoren binnen de Amerikaanse samenleving interacteerde.

Waar vorige onderzoeken zich focusten op psychologische benaderingen, heb ik gebruik gemaakt van een benadering waarbij het *umfeld* van Czolgosz van groot belang was, en waarin verschillende relationele dynamieken centraal stonden.²²⁶ Het discours omtrent Czolgosz is sinds *The Manner of the Man That Kills* van Lloyd Briggs (geschreven in 1902, maar uitgebracht in 1921) weinig veranderd. Dit onderzoek, en vrijwel alle onderzoeken daarna proberen in de psychologische status van Czolgosz de oorzaak van de daad te zoeken. Onderzoeken die dit psychologische discours niet overnemen, proberen doorgaans niet de oorzaak achter zijn daad te vinden, maar beschrijven slechts de daad, of zien de daad als springplank voor grote structurele veranderingen.²²⁷ Het doel van dit onderzoek was het doorbreken van dit op psychologie gebaseerde paradigma, en dat is gelukt aan de hand van een relatief nieuwe manier van kijken naar terrorisme: het relationele perspectief zoals beschreven in *The Dynamics of Radicalization* van Alimi et al.²²⁸ Hiermee wil ik niet het belang van de psychologische benadering ondermijnen, maar laat ik wel zien dat daar niet het gehele verhaal ligt.

De laatste jaren is er een nieuwe interesse in de werking van het *umfeld* in het radicaliseringproces van terroristen. Doorgaans zijn deze onderzoeken echter gericht op groeperingen, niet op individuen. Juist door de aanvankelijk onduidelijke groepsdynamieken rondom Czolgosz werd het interessant om zijn omgeving te onderzoeken. Des te meer omdat vandaag de dag de positie van

---

²²⁶ Briggs, *The Manner*., Sanderson, *Epilepsy*., Channing, *Mental Status*.

Federman gaat tegen deze benadering in. Zelfs menende dat dit psychologische discours een discours is dat achteraf, retroactief opgeplakt wordt op de moordenaar, en een soort blauwdruk is in dergelijke verhalen, zo ook die van Lee Harvey Oswald: "Substitute anarchism for Marxism and the death of Czolgosz's mother for the death of Oswald's father (poverty remaining a constant) and you are staring at Leon F. Czolgosz, presidential assassin."

Federman, *The Life*, 13. (voor het bovenstaande citaat, maar het hele artikel is interessant in dit kader).

²²⁷ Miller, *President*. (voornamelijk biografisch en beschrijvend)

Rauchway, *Murdering McKinley*. (waarin de daad van Czolgosz gezien wordt als de start van een progressief Amerika onder Roosevelt)

²²⁸ Alimi et al, *The Dynamics of Radicalization*.

'de terrorist' net zo troebel kan zijn.²²⁹ De scheidslijn tussen de persoon die onderdeel is van een terroristische groepering, en de persoon die vanuit eigen initiatief een terroristische daad pleegt is niet zwart/wit, en Czolgosz bewees dit al in 1901. Deze *umfeld*benadering werkt zonder drastische aanpassingen ook daar waar de 'groep' niet duidelijk gedefinieerd is, of waar het gaat om één persoon. In het geval van dit onderzoek is de traditionele *umfeld*benadering toegepast alsof het gaat om een 'groep' van één persoon, waarbij alles daarbuiten het *umfeld* beslaat. In het geval van Czolgosz was het mogelijk om hem te plaatsen als een actor in vijf arena's van interactie, en aan de hand daarvan zijn een aantal interessante mechanismen naar voren gekomen die in de psychologische benadering ontbraken.

De relatie tussen de samenleving en anarchisten was een geenszins makkelijke relatie. De dissociatie tussen de publieke arena en anarchisten was rond het punt dat Czolgosz zijn daad verrichte op een zeer hoog punt: 'anarchist' was een gevreesd woord geworden. De angst voor het anarchisme werd zeer duidelijk in de manier waarop er gereageerd werd na de moord op McKinley. Anarchisten werden meteen opgepakt, en burgers gingen er op uit om anarchisten te lynchen.²³⁰ Dit antianarchistische klimaat bleek al zichtbaar vanaf het moment dat Parsons zich met het anarchisme bezig ging houden. De *Haymarket Affair* was hier een belangrijke katalysator in. Vanaf dit incident werd de dissociatie tussen anarchisten en de rest van de samenleving steeds duidelijker en sterker. Czolgosz kon zich echter voor geruime tijd goed redden binnen dit systeem, zo wist hij al gauw promotie te vergaren binnen de fabriek. Het was zijn ziekte die het noodzakelijk maakte om uit het systeem te stappen, doch zelfs toen had hij enkele vangnetten, bestaande uit zijn ouders en *The Golden Eagle Society*. Was het - zoals een structuralist zou kunnen zeggen - noodzakelijk dat iemand opstond tegen de gruwelen van de industriële samenleving, dan was Czolgosz niet de meest logische persoon: Hij was geen insider, maar ook geen complete outcast, hij was geen winnaar in het spel van kapitalisme, maar de bodem had hij eveneens niet bereikt.

De mentale gesteldheid van Czolgosz was (en is) veel besproken in het kader van zijn daad.²³¹ Het valt te betwijfelen dat Czolgosz volledig neurotypisch was, gezien zijn soms vreemde gedrag. Doch was dit gedrag niet structureel, en is het moeilijk om hem volledig af te schilderen als een krankzinnige en gevaarlijke dwaas. Zelfs al was hij dat, was dat niet het hele verhaal in zijn radicaliseringproces.

Politieke mogelijkheden waren er vooral nominaal. Een man als Czolgosz zou vooral politieke druk uit kunnen oefenen door middel van stakingen. Anarchisten (en socialisten) deden dit vrij

---

²²⁹Bijvoorbeeld:

Smouter, 'Verwarde Man', en Onbekend, 'Terrorist of verwarde man? Verdachte blijft vastzitten', *RTL Nieuws*., en Onbekend, 'Abdelhamid Abaaoud, van kruidenierszoon tot 'terreurtoerist'', *Nationale Omroep Stichting*., en Onbekend, 'Niet Abaaoud, maar deze man is brein achter aanslagen Parijs', *Algemeen Dagblad*.

²³⁰Laws of the State of New York, 'Chap. 371', en Onbekend, 'Three Objects of Immigration Restriction', *Gunton's Magazine*., en United States Congress, 'Chap. 1012. -An Act to Regulate the Immigration of Aliens into the United States', en Onbekend, 'Made Him 'Shut up'', *Norfolk Landmark*., Onbekend, 'Tied to Tree and Whipped', *Atlanta Constitution*., Onbekend, 'Traitor Hanged in Effigy', *Iowa State Register*., en O'Neill, 'Stamping Out Anarchy by Police Powers'.

²³¹Briggs, *The Manner*., Sanderson, *Epilepsy*., Channing, *Mental Status*., en Federman, *The Life*.

regelmatig, maar dergelijke oefeningen liepen dikwijls bloederig af. De *Homestead Massacre* en de *Haymarket Affair* zijn daar enkele voorbeelden van, beiden gebeurtenissen die een grote rol speelden binnen de anarchistische omgeving waarbinnen Czolgosz zich bevond. De grens tussen legitiem en illegitiem werd vaak overschreden bij dergelijke stakingen. De anarchistische ideologie leende zich bovendien niet voor legitieme politieke acties. Het bereiken van concessies bestond inherent uit het handelen met de staat, en het was juist deze staat die de anarchisten omver wilden werpen. Hierdoor lagen politieke mogelijkheden vrijwel altijd in het illegitieme. Een uitzondering daarop was het gedogen van anarchistische publicaties en anarchistische propaganda. Maar als het te ver ging kon een drukker als Abe Isaak vrij snel de politie aan de deur verwachten. Czolgosz, en veel andere anarchisten zouden nooit via legitieme politieke acties hun doelen kunnen bereiken. Dat maakte het illegitieme aantrekkelijk, of misschien wel noodzakelijk. Het is goed begrijpelijk dat een man als Czolgosz het illegitieme zag als de enige manier om een verandering tot stand te brengen. Dat brengt zijn gedachtegang - in tegenstelling tot wat 'de psychologen' beweren -, binnen de kaders van het rationele.²³²

De veiligheidsarena is vaak de duidelijkst zichtbare arena van interactie tussen een clandestiene groepering en de rest van de samenleving, zo ook bij het anarchisme. Vanaf de jaren 1880 werd een duidelijke geweldsspiraal zichtbaar tussen de Amerikaanse anarchisten en de veiligheidstroepen van de staat waartegen zij ageerden. De *Haymarket Affair* is misschien de bekendste affaire, waarbij een heel scala aan factoren samenkwamen tot een groot bloedbad. Het was echter de *Homestead Masacre* die ervoor zorgde dat mensen als Goldman en Berkman geweld als een legitieme manier van verzet gingen zien. Na de *Haymarket Riots* betekenden burgerlijke vrijheden voor korte tijd weinig: Iedereen die verdacht werd van anarchistische banden werd gearresteerd. Hetzelfde gebeurde na de daad van Czolgosz.²³³ Bovendien moesten anarchisten in beide gevallen vrezen voor door burgers georganiseerde lynchpartijen.²³⁴ Door deze geweldsspiraal werd geweld voor beide partijen een legitiem middel.

Dankzij deze geweldsspiraal werd eveneens duidelijk hoe de relatie tussen anarchisten onderling werkte. Het is onduidelijk wie er in de meerderheid waren, maar er was een (relatief troebele) scheidslijn tussen hen die geweld aanmoedigden, hen die het tolereerden en hen die het verafschuwden. Ongeacht deze meningsverschillen gebeurde het echter wel. De granaat werd op de Haymarket Square wel degelijk gegooid, Pinkertons zijn bij Homestead neergeschoten, Henry Clay Frick werd verwond, en William McKinley werd vermoord. Deze onenigheid over de legitimiteit van geweld staat overigens in scherp contrast met een groep die ik eerder heb onderzocht: de Rode Jeugd in de jaren '70. Daar werd er eerst een consensus bereikt over de legitimiteit van het gebruik van geweld, en hen die het er niet mee eens waren vertrokken, de anderen begonnen met het bouwen en

---

²³² Ibidem.

²³³ Miller, *President*, 309., en Saturday Evening Post, 'Stamping Out Anarchy'.

²³⁴ Onbekend, 'Made Him 'Shut up'', *Norfolk Landmark*., Onbekend, 'Tied to Tree and Whipped', *Atlanta Constitution*., Onbekend, 'Traitor Hanged in Effigy' *Iowa State Register*., en O'Neill, 'Stamping Out Anarchy by Police Powers'.

afsteken van bommen.²³⁵ Anarchisme was vanwege zijn omvang, en allicht vanwege de ideologische opbouw van de groep een veel minder samenhangend geheel, waardoor een kleine groep (of een eenling) misschien wel makkelijker tot geweld over kon gaan, maar daarmee minder gemakkelijk 'de rest' meekreeg.

De relatie tussen Czolgosz en anarchisten was een zeer vreemde relatie. Een interessante interactie begon al bij Bresci, een anarchist die hij nooit zou ontmoeten. Toch was Czolgosz geïnspireerd door de Italiaans-Amerikaanse staatshoofdmoordenaar, zo bewaarde hij het krantenknipsel over de moord op Umberto II, en gebruikte hij dezelfde revolver als Bresci. Dergelijk copycatgedrag binnen anarchisme is nog onvoldoende onderzocht, en zou allicht een verdere verheldering kunnen zijn in het verhaal van Czolgosz.²³⁶ Czolgosz zocht in zijn leven toenadering bij allerlei groepen. Zo ook bij Sila, waar hij voor het eerste anarchistisch gedachtegoed tegenkwam. Sila was een Poolse 'educatieve vereniging'; geenszins een terroristische organisatie, maar uiteindelijk wel van invloed in de radicalisering van Czolgosz. De grootste invloed bleek - ook naar Czolgosz' eigen zeggen - Emma Goldman te zijn. Toen Czolgosz voor politespion werd aangezien, en ook na zijn daad toen vele anarchisten hem en zijn daad verstootten, sprong Goldman in voor de verdediging van Czolgosz.²³⁷ Dit was een duidelijk voorbeeld van machtscompetitie binnen het anarchisme, maar ook van het feit dat Czolgosz nooit volledig binnen een groep paste, doch nooit volledig werd afgestoten. Zijn onhandigheid deed mensen hem wantrouwen, maar niet genoeg om verbannen te worden. Czolgosz scheerde altijd langs groepen heen, nooit volledig onderdeel, nimmer een paria, maar zich altijd op de een of andere manier verhoudende tegenover deze groepen. De daad van Czolgosz was geen daad van 'hét anarchisme', maar anarchistische invloeden, en anarchistische steun waren duidelijk aanwezig.

In Czolgosz' relatie tot zijn eigen doelen en de doelen van de rest van de groep heeft hij uiteindelijk slechts een negatieve *object shift* voor de achterblijvende anarchisten bereikt. Hij heeft inderdaad de Amerikaanse president neerschoten, maar daaruit was – zoals te verwachten – geen anarchistische staat geboren. Emma Goldman, en Abe Isaak, twee prominente figuren uit de anarchistische bewegingen hadden vooral last van de daad. Ondanks dat verdedigde Goldman hem nog, wat haar alleen maar smart opleverde. Abe Isaak had juist gewaarschuwd dat het uitvoeren van een dergelijke daad alleen maar slecht zou zijn voor het anarchisme. Isaak had er in ieder geval hinder van, zelf werd hij opgepakt en kortstondig vastgehouden. Andere anarchisten waren zeer verdeeld over de rol van Czolgosz in de relatie tussen de anarchistische groepen en hun doelen. De meesten vonden de daad uiteindelijk wel goed, of konden het tolereren, maar uiteindelijk bracht het geen van allen

---

²³⁵ Ham, *Geklungel in de Marge*, 15-17.

²³⁶ Copycatgedrag wordt in terrorismestudies nog wel eens genoemd als een factor, met name in combinatie met media. Richard Clutterbuck, 'Terrorism and Urban Violence', *Proceedings of the Academy of Political Science* 34 (1982) 4, pp.165-175, aldaar 169., en Brigitte L. Nacos, 'Revisiting the Contagion Hypothesis: Terrorism, News Coverage and Copycat Attacks'(2009) <http://terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/73/html> (7 oktober 2016).

²³⁷ Miller, *President*, 285-290.

dichter bij hun doelen.²³⁸

Tussen de publieke arena en Czolgosz (en de groepen die hij tegenkwam) was er sprake van een hoge mate van dissociatie. Politieke mogelijkheden waren er amper voor mensen zoals hem: het moest vooral vanuit het illegitieme komen. De veiligheidsarena ontaarde in een geweldsspiraal, en binnen de anarchisten waren de meningen over de legitimiteit van geweld zeer verdeeld. Sowieso waren de anarchisten geen coherent blok, maar was er sprake van een hoge mate van machtscompetitie. Voor hoever de doelen van anarchisten duidelijk waren, was de daad van Czolgosz alleen maar een hinderlijke factor in de haalbaarheid van die doelen. Dit waren allen elementen die aanwezig waren, en meespeelden in zijn radicaliseringproces.

De relevantie van dit onderzoek omtrent het discours rondom Czolgosz en negentiende-eeuws anarchisme mag duidelijk zijn. In plaats van de psychologische benadering, waarbij de groep verloren gaat, of een structurele analyse, waarin het diepere plaatje verloren gaat, is het relationele perspectief gebruikt om een duidelijker beeld te krijgen van de relatie tussen Czolgosz, anarchisten en de samenleving in het kader van zijn radicalisering en zijn uiteindelijke daad. Tijdens het schrijven van dit onderzoek kwam ook een parallel met heden ten dage naar voren. De laatste paar jaar tracht IS zoveel mogelijk mensen te rekruteren om terroristische aanslagen te volbrengen. Na een aanslag is de vraag vaak "wie zat erachter?", wat dan wordt beantwoord met "IS claimt de aanslag van [die plaats, die datum]".²³⁹ Wat Czolgosz laat zien, is dat de waarheid ook in het midden kan zitten. Iemand hoeft niet volledig onderdeel te zijn van een groep of ideologie, om erdoor beïnvloed te worden. En zelfs als iemand geen onderdeel van een dergelijke groep is, kunnen delen van die groepen juist weer het betreffende individu proberen te helpen, zoals Goldman ook bij Czolgosz deed. De *umfeld*benadering kan ook in dit geval (dus niet alleen bij duidelijk gedefinieerde groepen) antwoorden bieden.

Het relationele perspectief, en de *umfeld*benadering zijn zeer lucratieve benaderingen, die terecht steeds vaker gebruikt worden.²⁴⁰ Uit dit onderzoek komen een aantal casussen naar voren die minstens zo interessant moeten zijn. Een eerste interessante casus van de 19^e eeuw is de verwonding van Henry Clay Frick, waarbij de mechanismen die ook bij Czolgosz duidelijk waren op een grotere schaal bekeken kunnen worden, bij mensen die meer invloedrijk waren binnen het anarchisme. Eenzelfde onderzoek zou eveneens interessant zijn bij Bresci. Deze Italiaans-Amerikaanse anarchist werd door een Amerikaanse groep (door middel van lootjes trekken) eropuit gestuurd om de Italiaanse

---

²³⁸ News and Courier, 'Anarchists Toast Nieman'.

²³⁹ Smouter, 'Verwarde Man', en Onbekend, 'Terrorist of verwarde man? Verdachte blijft vastzitten', *RTL Nieuws*., en Onbekend, 'Abdelhamid Abaaoud, van kruidenierszoon tot 'terreurtoerist'', *Nationale Omroep Stichting*., en Onbekend, 'Niet Abaaoud, maar deze man is brein achter aanslagen Parijs', *Algemeen Dagblad*.

²⁴⁰ Voorbeelden van dergelijk onderzoek zijn in de inleiding al genoemd:

Conway, 'From al-Zarqawi to al-Awlaki: The emergence and development of an online radical milieu', Marone, 'The rise of insurrectionary anarchist terrorism in Italy', en Pekelder, 'The RAF and the Left in West Germany. Communication Processes between Terrorists and Their Constituency in the Early 1970s'.

Ook in kranten komt een besef van het belang van de omgeving. Bij de aanslag in Nice bijvoorbeeld (eveneens uit de inleiding):

Onbekend 'Wie was Mohamed Lahouaiej Bouhlel, de aanslagpleger in Nice?', *Joop.nl*., Onbekend 'Attack on Nice: Who was Mohamed Labouiaej-Bouhlel?', *British Broadcasting Corporation*., en Onbekend, 'Islamitische Staat Claimt Aanslag op boulevard van Nice', *Nu.nl*.

koning Umberto I te vermoorden. Daar kunnen de groepsdynamieken van een kleinere anarchistische cel hoogstwaarschijnlijk goed bestudeerd worden. Verder zou het lucratief kunnen zijn om een dergelijk onderzoek op te zetten naar aanleiding van hedendaagse fenomenen, bijvoorbeeld naar de groep die de aanslagen in Parijs in november 2015 pleegde.

Czolgosz was een onafhankelijk persoon, niet slechts een tandwiel in de anarchistische machine. Hij was zélf zeer geïnteresseerd in socialistische en later anarchistische literatuur, zocht zelf socialisten op, en ging zelf ook op zoek naar anarchisten. Het was geen domme man, noch was hij exceptioneel slim. Hij was sociaal onhandig, maar niet geïsoleerd. Het ging om een relatief normale man die in een *umfeld* terecht kwam waarin hij zijn ei kwijt kon, een *umfeld* dat hem zeker niet met open armen ontving (deels te wijten aan zijn sociale onkunde), maar een *umfeld* dat zeker wel bijdroeg aan zijn doen en laten. Gedissocieerd van de publieke arena, met weinig politieke mogelijkheden, als onderdeel van een geweldspiraal, en binnen een onduidelijk anarchistisch klimaat pleegde hij een daad waarbij hij de doelen van vrijwel niemand bereikte. Het waren niet slechts de spoken in zijn brein, of de gruwelen van de industriële samenleving die hem tot zijn daad brachten. Czolgosz was slechts een mens, beïnvloed door menselijke actoren en menselijke factoren.

Literatuur

Alimi, Eitan Y., and Lorenzo Bosi, 'A Comparative Historical Analysis of The Processes of Radicalization of the Weather Underground and of the Provisional Irish Republican Army' *Ricerche di storia politica* 11 (2008) 3, 273-292.

Alimi, Eitan Y., Lorenzo Bosi en Chares Demetriou, 'Relational dynamics and processes of radicalization: A comparative framework.', *Mobilization: An International Quarterly* 17 (2012) 1, 7-26.

Alimi, Eitan, Y., Chares Demetriou en Lorenzo Bosi, *The Dynamics of Radicalization: A Relational and Comparative Perspective* (Oxford 2015).

Auteur Onbekend 'Attack on Nice: Who was Mohamed Labouiaej-Bouhlel?', *British Broadcasting Corporation* (19 augustus 2016) <http://www.bbc.com/news/world-europe-36801763> (19 september 2016).

Auteur Onbekend 'Islamitische Staat Claimt Aanslag op boulevard van Nice', *Nu.nl* (16 juli 2016) <http://www.nu.nl/buitenland/4294227/islamitische-staat-claimt-aanslag-boulevard-van-nice.html> (19 september 2016).

Auteur Onbekend 'Wie was Mohamed Lahouaiej Bouhlel, de aanslagpleger in Nice?', *Joop.nl* (18 juli 2016) <http://www.joop.nl/nieuws/was-mohamed-lahouaiej-bouhlel-aanslagpleger-nice> (19 september 2016).

Auteur Onbekend, 'Terrorist of verwarde man? Verdachte blijft vastzitten', *RTL Nieuws* (2 augustus 2016) <http://www.rtlnieuws.nl/nederland/terrorist-verwarde-man-verdachte-blijft-vastzitten> (18 september 2016).

Auteur Onbekend. 'Niet Abaaoud, maar deze man is brein achter aanslagen Parijs', *Algemeen Dagblad* (25 januari 2016) <http://www.ad.nl/buitenland/niet-abaaoud-maar-deze-man-is-brein-achter-aanslagen-parijs~abd96a71/> (18 september 2016).

Avrich, Paul en Karen Avrich, *Sasha and Emma: The Anarchist Odyssey of Alexander Berkman and Emma Goldman* (Harvard 2012).

Avrich, Paul, *Anarchist Voices: An Oral history of Anarchism in America* (AK Press, Edinburgh, Oakland, West Virginia 2005) 275.

Avrich, Paul, *The Haymarket Tragedy* (Princeton 1984).

Billington, James H., *Fire In The Minds of Men: Origins of the Revolutionary Faith*, (New Jersey 1998).

Boyle, Darren, 'Terror in Virginia: Knifeman tries to behead a man while shouting 'Allah Akbar' and then stabs a woman in lone wolf 'ISIS-inspired' attack at their apartment block', *British Broadcasting Corporation* (23 augustus 2016)

Briggs, Lloyd Vernon, *The Manner of the Man That Kills* (1921).

Channing, Walther, *The Mental Status of Czolgosz: The Assassin of President McKinley* (1902)

Clarke, James W., *American Assassins: The Darker Side of Politics* (Princeton 1990).

- Clutterbuck, Lindsay, 'The Progenitors of Terrorism: Russian Revolutionaries or Extreme Irish Republicans?' *Terrorism and Political Violence* 16 (2004) 1, 154-181.
- Clutterbuck, Richard, 'Terrorism and Urban Violence', *Proceedings of the Academy of Political Science* 34 (1982) 4, pp.165-175.
- Conway, Maura, 'From al-Zarqawi to al-Awlaki: The emergence and development of an online radical milieu' *Combating Terrorism Exchange*, 2 (2012) 12-22.
- Erickson, Edward J., 'Punishing the Mad Bomber: Questions of Moral Responsibility in the Trials of French Anarchist Terrorists, 1886-1897' *Society for the Study of French History* (2007) 51-73.
- Federman, Cary, 'The Life of an Unknown Assassin: Leon Czolgosz and the Death of William McKinley', *Crime, Histoire & Sociétés* 142 (2010) 2, 85-106.
- Fine, Sidney, 'Anarchism and the Assassination of McKinley' *The American Historical Review* 60 (1955) 4, 777-799
- Foner, Philip S., *The Autobiographies of the Haymarket Martyrs* (1969).
- Goldman, Emma, *Living My Life* (1931)
http://dwardmac.pitzer.edu/Anarchist_Archives/goldman/living/livingtoc.html (5 oktober 2016).
- Graaf, Beatrice de en Cornel Zwierlein, 'Historicing Security - Entering the Conspiracy Dispositive' *Historical Social Research* 38 (2013) 1, 46-64.
- Graaf, Beatrice de, 'Van "helse machines" en Russische provocateurs. De strijd tegen het anarchisme in Nederland', *Tijdschrift voor Geschiedenis* 125 (2012) 3, 314-331.
- Grazia, Edward de, 'The Haymarket Bomb' *Law & Literature* 18 (2006) 3, 283-322.
- Ham, Jeroen van den, 'Geklungel in de marge? De Rode Jeugd en haar bewegingsveld (Paper Onderzoekseminar Terrorisme Master Internationale Betrekkingen Universiteit Utrecht 2016).
- Heide, Liesbeth van der, *Individual Terrorism: Indicators of Lone Operators* (Masterthese internationale betrekkingen Utrecht, 2011).
- Hobsbawm, Eric, 'The Making of The Working Class, 1870-1914' in: Hobsbawm (red.), *Worlds of labour: Further studies in the history of labor* (London 1984).
- Jensen, Richard Bach, 'The Pre-1914 Anarchist "Lone Wolf" Terrorist and Governmental Responses' *Terrorism and Political Violence* 26 (2014) 1, 86-94.
- Jensen, Richard Bach, 'Daggers, Rifles and Dynamite: Anarchist Terrorism in Nineteenth Century Europe', *Terrorism and Political Violence*, 16 (2004) 1, 116-153.
- Jensen, Richard Bach, *The Battle Against Anarchist Terrorism: An International History, 1878-1934* (Cambridge 2014).
- Jensen, Richard Bach, 'The International Anti-Anarchist Conference of 1898 and the Origins of Interpol' *Journal of Contemporary History*, 16 (1981) 2, 323-347.

- Jensen, Richard Bach, 'The International Campaign Against Anarchist Terrorism, 1880-1930s' *Terrorism and Political Violence* 21 (2009) 1, 89-109.
- Jensen, Richard Bach, 'The United States, International Policing and the War against Anarchist Terrorism, 1900-1914' *Terrorism and Political Violence* 13 (2001) 1, 15-46.
- Kassel, Whitney, 'Terrorism and the International Anarchist Movement of the Late Nineteenth and Early Twentieth Centuries' *Studies in Conflict & Terrorism* 32 (2009) 3, 237-252.
- Leach, Eugene E., 'Chaining the Tiger: The Mob Stigma and the Working Class, 1863-1894'. *Labor History* 35 (1994) 2, 187-215.
- Lizardo, Omar A. en Albert J. Bergesen, 'Types of Terrorism by World System Location' *Humboldt Journal of Social Relations* 27 (2003) 2, 162-192.
- Malthaner, Stefan en Peter Waldmann, 'The Radical Milieu: Conceptualizing the Supportive Social Environment of Terrorist Groups' *Studies in Conflict & Terrorism* 37 (2014) 12, 979-998.
- Marone, Francesco, 'The rise of insurrectionary anarchist terrorism in Italy' *Dynamics of Asymmetric Conflict*, 8 (2015) 194-214.
- McKinley, Blaine, "'A religion of the new time": Anarchist memorials to the Haymarket Martyrs, 1888-1917' *Labor History* 28 (1987) 3, 386-400.
- Meer, Bram B. van der, 'The Assassination of Empress Elisabeth of Austria: An Investigative Psychological Analysis of a Lone-Actor Terrorist' *Journal of Threat Assessment and Management* 2 (2015) 3-4, 176-186.
- Mendelsohn, Barak, 'ISIS' Lone-Wolf Strategy' (25 augustus 2016)
<https://www.foreignaffairs.com/articles/2016-08-25/isis-lone-wolf-strategy> (26 september 2016).
- Messer-Kruse, Timothy et al, 'The Haymarket Bomb: Reassessing the Evidence', *Labor: Studies in Working-Class History of the Americas* 2 (2005) 2, 39-51.
- Miller, Scott, *The President and the Assassin* (New York 2011).
- Nacos, Brigitte L., 'Revisiting the Contagion Hypothesis: Terrorism, News Coverage and Copycat Attacks'(2009) <http://terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/73/html> (7 oktober 2016).
- NOS, 'Abdelhamid Abaaoud, van kruidenierszoon tot 'terreurtoerist'' (18 november 2015)
<http://nos.nl/artikel/2069848-abdelhamid-abaaoud-van-kruidenierszoon-tot-terreurtoerist.html> (18 september 2016).
- Pekelder, Jacco, 'The RAF and the Left in West Germany. Communication Processes between Terrorists and Their Constituency in the Early 1970s', in K. Weinbauer en J. Reguate (red.), *Gewalt ohne Ausweg? Terrorismus als Kommunikationsprozess in Europa seit dem 19. Jahrhundert* (Frankfurt 2012) 203-222.
- Rapoport, David C., 'The four waves of modern terrorism', in: Audrey Kurth Cronin en James M. Ludes (red.), *Attacking terrorism. Elements of a grand strategy* (Washington, DC 2004) 46-47 en 50-52.
- Rauchway, Eric, *Murdering McKinley: The Making of Theodore Roosevelt's America* (2003).
- Russel, Bertrand, *Roads to Freedom: socialism, anarchism and syndicalism* (Londen 1977).

Sanderson, John, *Epilepsy, Responsibility and the Czolgosz Case: Was the Assassin Sane or Insane?* (1902)

Schmid, Alex P., *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Overview* (ICCT Den Haag 2013).

Sedlmaier, Alexander, 'The Consuming Visions of Late Nineteenth-and Early Twentieth-Century Anarchists: Actualising Political Violence Transnationally' *European Review of History* 14 (2007) 3, 283-300.

Smouter, Karel, 'Welkom in het tijdperk van de Verwarde Man', *de Correspondent* (versie 19 juli 2016) <https://decorrespondent.nl/4954/Welkom-in-het-tijdperk-van-de-Verwarde-Man/368215958-971b4ec0> (18 september 2016).

Thompson, Edward P. , *The Making of the English Working Class* (London 1963).

Tomchuck, Travis, *Transnational Radicals: Italian Anarchist Networks in Southern Ontario and the Northeastern United States, 1915-1940* (Phd. these Filosofie aan Queen's University Kingston, Ontario, Canada 2010).

Waldmann, Peter, 'The Radical Milieu: The Under-Investigated Relationship Between Terrorists and Sympathetic Communities' (2008) <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/51/html> (25 september 2016).

Zarakol, Ayşe, 'What makes terrorism modern? Terrorism, legitimacy, and the international system' *Review of International Studies* 37 (2011) 5, 2311-2336.

Zinn, Howard, 'The Great Railroad Strike, 1877' (9 september 2006), <https://libcom.org/history/1877-the-great-railroad-strike> (1 oktober 2016). (Een fragment uit: Zinn, Howard, *A Peoples History of the United States*, (2005).)

Bronnen

Let op: Bij het gebruik van bronnen vanaf de website www.mckinleydeath.com (een zeer grote database met primaire bronnen over de dood van McKinley, en belangrijker: over zijn moordenaar) heb ik het citatiesysteem van de website zelf overgenomen (ook in de tekst). Dit maakt het veel gemakkelijker om de desbetreffende bronnen te vinden. Bij het aanpassen van de bronvermelding naar het reguliere systeem merkte ik namelijk dat het moeilijk (en soms onmogelijk!) was om de bron weer terug te vinden op de zoekmachine van de site, terwijl dat niet het geval is bij de huidige manier waarop ik deze bronnen citeer.

Auteur onbekend, 'Anarchists and Anarchists', *Milwaukee Journal* (10 september 1901) v19 p.6, <http://mckinleydeath.com/documents/newspapers/MJ091001a.htm> (5 oktober 2016).

Auteur onbekend, 'Anarchy and Laws.', *Puck* (16 oktober 1901) v50n1285: [geen paginering] <http://mckinleydeath.com/documents/magazines/Puck50-1285a.htm> (28 september 2016).

Auteur onbekend, 'Assassin Known as Rabid Anarchist', *New York Times* (8 september 1901) <http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=9A04E6D81E31E033A2575BC0A96F9C946097D6CF> (15 augustus 2016).

Auteur onbekend, 'Anarchist Paper Barred out of the Mails', *Buffalo Evening News* (3 oktober 1901) v42n147 p.9, <http://mckinleydeath.com/documents/newspapers/BEN42-147b.htm> (4 oktober 2016).

Auteur onbekend, 'Brutal Remarks', *Nashua Daily Telegraph* (12 september 1901) v34n164 p.5, <http://mckinleydeath.com/documents/newspapers/NDT34-164a.htm> (1 oktober 2016).

Auteur onbekend, 'Connected with Chicago Anarchists', *Iowa State Register* (7 Sept. 1901) v46n210 p.1., <http://mckinleydeath.com/documents/newspapers/ISR46-210c.htm> (26 september 2016).

Auteur onbekend, 'Code of Instructions to Czolgosz.', *Iowa State Register* (12 september 1901) v46n215., <http://mckinleydeath.com/documents/newspapers/ISR46-215a.htm> (26 september 2016).

Auteur onbekend, 'Confession of the Assassin: His Almost Toy Pistol', *Chicago Sunday Tribune*, 8 september 1901.

Auteur onbekend, 'Czolgosz Found Guilty', *Timely Topics* (27 september 1901) v6n4 p. 56, <http://mckinleydeath.com/documents/magazines/TT6-4b.htm> (3 oktober 2016).

Auteur onbekend, 'Czolgosz Says He Had No Aid', *Chicago Sunday Tribune* (8 september 1901) v60n251 p.1-4, <http://mckinleydeath.com/documents/newspapers/CST60-251b.htm> (26 oktober 2016).

Auteur onbekend, 'Emma Goldman is Arrested in Chicago' *New York Times* (11 september 1901), <http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=9506E5D8163BE733A25752C1A96F9C946097D6CF> (27 oktober 2016).

Auteur onbekend, 'Fennely Not To Defend Czolgosz', *Buffalo Courier* (9 september 1901) v66n252 p. 5, <http://mckinleydeath.com/documents/newspapers/BC66-252b.htm> (3 oktober 2016).

Auteur onbekend, 'Humane, Decent, Orderly', *Auburn Weekly Bulletin* (1 november 1901) v20n88 p. 5, <http://mckinleydeath.com/documents/newspapers/AWB20-88b.htm> (3 oktober 2016).

Auteur onbekend, 'Made Him 'Shut up"', *Norfolk Landmark* (10 september 1901) v53n12 p.1, <http://mckinleydeath.com/documents/newspapers/NL53-12a.htm> (5 oktober 2016).

Auteur onbekend, 'Mob Beats Clergyman', *Journal and Herald* (26 september 1901) v35n36 p.4, <http://mckinleydeath.com/documents/newspapers/JH35-36a.htm> (1 oktober 2016).

Auteur onbekend, 'News', *Public* (14 september 1901) v4n180 p.360-362, <http://mckinleydeath.com/documents/magazines/Public4-180c.htm> (4 oktober 2016).

Auteur onbekend, 'Single Ballot All That Was Necessary', *Buffalo Courier* (25 september 1901) v66n268 p. 9, <http://mckinleydeath.com/documents/newspapers/BC66-268a.htm> (3 oktober 2016).

Auteur onbekend, 'The Assassin Makes a Full Confession', *New York Times* (8 september 1901) v50n16121 p.1-2, <http://mckinleydeath.com/documents/newspapers/NYT50-16121SUa.htm> (6 oktober 2016).

Auteur onbekend, 'The Character of Czolgosz', *World's Work* (november 1901) v3n1: p.1366 <http://mckinleydeath.com/documents/magazines/WW3-1.htm> (26 september 2016).

Auteur onbekend, 'The Deed of an Anarchist', *American Monthly Review of Reviews* (oktober 1901) v24n4, <http://mckinleydeath.com/documents/magazines/AMRR24-4d.htm> (1 oktober 2016).

Auteur onbekend, 'The Floral Offerings', *New York Times* (20 september 1901) v51n16132: p. 2., <http://mckinleydeath.com/documents/newspapers/NYT51-16132b.htm> (1 oktober 2016).

Auteur onbekend, 'Titus May Not Accept', *Daily Picayune* (21 september 1901) v65n240 p.1, <http://mckinleydeath.com/documents/newspapers/DP65-240b.htm> (3 oktober 2016).

Auteur onbekend, 'Trial of the President's Murderer', *Daily Picayune* (24 september 1901) v65n243 p.4, <http://mckinleydeath.com/documents/newspapers/DP65-243a.htm> (3 oktober 2016).

Auteur onbekend, 'Three Objects of Immigration Restriction', *Gunton's Magazine* (oktober 1901) v21n4 p.302-304, <http://mckinleydeath.com/documents/magazines/GM21-4i.htm> (5 oktober 2016).

Auteur onbekend, 'Tied to Tree and Whipped', *Atlanta Constitution* (16 september 1901) v34n1 p.1, <http://mckinleydeath.com/documents/newspapers/AC091601d.htm> (5 oktober 2016).

Auteur onbekend, 'Traitor Hanged in Effigy', *Iowa State Register* (17 september 1901) v46n219 p.5, <http://mckinleydeath.com/documents/newspapers/ISR46-219a.htm> (5 oktober 2016).

Berkman, Alexander, 'Prison Memoirs of an Anarchist' hoofdstuk 4 (21 oktober 2001 online gezet, 1912 gepubliceerd) http://dwardmac.pitzer.edu/Anarchist_Archives/bright/berkman/prison/chapter4.html (25 september 2016).

Bonaparte, Charles J., 'Anarchism and Its Remedy' *Maryland Law Review* (december 1901) v1n1 p.6-9, <http://mckinleydeath.com/documents/journals/MLReview1-1a.htm> (5 oktober 2016).

Brooklyn Daily Eagle, *The McKinley memorial* (Brooklyn 1901), <https://archive.org/details/mckinleymemorial00broo> (4 juli 2016), 10-11.

Dennis, Howard, 'Emma Goldman and the Cleveland Anarchists', *Modern Culture* (november 1901) v14n3: <http://mckinleydeath.com/documents/magazines/MC14-3c.htm> (30 september 2016).

Fowler, Joseph, Floyd S. Crego, en James W. Putnam. "Official Report of the Experts for the People in the Case of the People vs—Leon F. Czolgosz." *Philadelphia Medical Journal* 8 (9 Nov. 1901) 19, 778-779.

Goldman, Emma, *Anarchism and other Essays* (1910) <https://theanarchistlibrary.org/library/emma-goldman-anarchism-and-other-essays> (20 augustus 2016).

Goldman, Emma. 'The Psychology of Political Violence.' *Anarchism and Other Essays*. New York: Mother Earth, (1910): pp. 85-114. <http://mckinleydeath.com/documents/books/AOE.htm> (26 september 2016).

J.B. Lyon, 'Chap. 371', *Laws of the State of New York* (1902) p.958-960, <http://mckinleydeath.com/documents/govdocs/LSNY1902.htm> (4 oktober 2016).

Lombroso, Cesare, 'Anarchy: The Status of Anarchism To-Day in Europe and the United States.', *Everybody's Magazine* (februari 1902) v6n2: pp. 165-168. <http://mckinleydeath.com/documents/magazines/EM6-2a.htm> (26 september 2016)

Most, Jonathan, 'Action as Propaganda' (21 april 2003 online gezet, 25 juli 1885 voor het eerst gepubliceerd) http://dwardmac.pitzer.edu/Anarchist_Archives/bright/most/actionprop.html (25 september 2016).

Nadaux Marc, 'Explosion d'une bombe à la Chambre des députés déposée par l'anarchiste Auguste Vaillant le 9 décembre 1893.', *Le Figaro* (2001 online gezet, 10 december 1893 gepubliceerd) <http://www.19e.org/documents/troisiemerepublique/anarchistesattentats3.htm#1> (25 september 2016).

Nettlau, Max, 'An Anarchist Manifesto' (14 maart 2012 online gezet, 1 mei 1895 gepubliceerd) <http://theanarchistlibrary.org/library/max-nettlau-an-anarchist-manifesto> (25 september 2016).

O'Neill, Francis, 'Stamping Out Anarchy by Police Powers', *Saturday Evening Post* (28 september 1901) v174n13 p.12, <http://mckinleydeath.com/documents/magazines/SEP174-13a.htm> (5 oktober 2016).

Senate Documents, 'Investigation Activities of the Department of Justice.', (1919) Vol. 12 document 153, congress 66 sessie 1, <http://mckinleydeath.com/documents/govdocs/SDa.htm> (30 september 2016).

Skinner, Charles R., 'Story of McKinley's Assassination' (april 1919) v3n4 p. 20-24, <http://mckinleydeath.com/documents/magazines/SService3-4.htm> (3 oktober 2016).

United States Congress, 'Chap. 1012. -An Act to Regulate the Immigration of Aliens into the United States' (1903) v32p2 p.1213-1222, <http://mckinleydeath.com/documents/govdocs/SLUSAd01.htm> (5 oktober 2016).

Waite, R.A., 'Making Men', *St. Andrew's Cross* (november-december 1913) v28n2, <http://mckinleydeath.com/documents/magazines/SAC28-2.htm> (1 oktober 2016).